

**ONDOKUZMAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**BAFRA VE KAVAK ORGANİZE SANAYİ
BÖLGELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI COĞRAFİ
ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Akif ÖZÇELEBİ

Danışman:
Prof. Dr. CEVDET YILMAZ

Samsun, 2015

**ONDOKUZMAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**BAFRA VE KAVAK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI COĞRAFİ ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Akif ÖZÇELEBİ

Danışman:
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Samsun, 2015

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezi çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

... / ... / 20...

Muhammed Akif ÖZÇELEBİ

TEZ KABUL VE ONAYI

Muhammed Akif ÖZÇELEBİ tarafından hazırlanan, Bafra ve Kavak Organize Sanayi Bölgelerinin Karşılaştırmalı Coğrafi Analizi başlıklı bu çalışma, 10/01/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: _____

Üye: _____

Üye: _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___/___/___

Enstitü Müdürü

ÖZET

BAFRA VE KAVAK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI COĞRAFİ ANALİZİ

M. Akif ÖZÇELEBİ

Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans

Danışman: Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Türkiye’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte ülkenin kalkınmasının sanayileşmesine bağlı olduğu fikrine varılmıştır. Bu bağlamda belli bir plan dâhilinde, şehirlerin dışında, sanayi kuruluşlarının ortak altyapıdan yararlandıkları iş birliği içerisinde çalıştıkları ortam olan organize sanayi bölgeleri hızlı, kolay ve planlı sanayileşmenin gerçekleşmesi için bir araç olarak görülmüştür. Bu amaçla Türkiye’nin birçok yerine organize sanayi bölgeleri kurulmuştur.

Bu çalışmanın amacı Samsun’da Bafra ve Kavak organize sanayi bölgelerinin kuruluş yeri özellikleri ve çevreleriyle ilişkilerini coğrafi açıdan değerlendirmek; kuruluş şartlarını, gelişimlerini ve potansiyellerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu çalışmada Bafra ve Kavak organize sanayi bölgelerinin sanayi potansiyellerini saptamada ve kıyaslamada SWOT analiz tekniği kullanılmıştır. Bunun yanında yerinde gözlem, anket ve mülakat yöntemine başvurulmuştur. Çalışmada elde edilen veriler CBS ile haritalandırılmıştır. Buna göre; Samsun ilinin farklı kesimlerinde yer alan ve birbirine yakın tarihte kurulan Bafra ve Kavak organize sanayi bölgeleri kuruluş yeri ve sitüasyon şartlarına bağlı olarak farklı bir gelişim göstermiştir. Verimli tarım alanlarının çevresinde kurulan Bafra Organize Sanayi Bölgesi’nde tarıma dayalı sanayi öne çıkmış ve dolayısıyla hammaddeye yakınlık önemli bir faktör olmuştur. Kavak OSB’nin ise Karadeniz’i iç bölgelere bağlayan karayolu üzerinde kurulması ve çevre illere kolay ulaşım imkânına sahip olması bölgenin gelişiminde pazara yakınlık faktörünü ön plana çıkarmıştır. Fakat Bafra ve Kavak önemli bir coğrafi potansiyele sahip ilçeler olmalarına karşın, ilçelerde yer alan organize sanayi bölgelerine yatırımlar amaçlanan seviyede değildir. Bu nedenle yatırımcıların Bafra ve Kavak’a yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Samsun, Bafra, Kavak, Organize Sanayi Bölgesi, Sanayi Coğrafyası, SWOT Analizi, CBS

ABSTRACT

THE COMPERATIVE ANALYSIS OF BAFRA AND KAVAK ORGANISED INDUSTRIAL ZONE

M. Akif ÖZÇELEBİ

Ondokuzmayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Geography M.A.

Supervisor: Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

It is agreed on the idea that the development of the country is depended on its being industrialized as well as First Five Annual Development Plan. In this context, Organised Industrial Zone which are settled on out of urban areas as a place the industrial enterprises work and benefit from the commutual infrastructure cooperatively are seen as a tool to achieve quick, easy and planned industrialization. For this purpose, so many Organised Industrial Zones are established all around Turkey.

This study's aim is to compare and contrast Bafra and Kavak Organised Industrial Zones in terms of establishment place and its features, their relations with the neighborhood, basic requirements of establishment, development and industrial potential. Accordingly, Bafra and Kavak Organised Industrial Zones which are established at around the same time but in the different districts of Samsun, have differed in development due to their establishment places and situation conditions. In Bafra Organised Industrial Site which is landed on fertile lands, agro-industry is more common as this means it is close to the staple. Inversely, as Kavak Organised Industrial Site is landed on the road that connects Black Sea to the inner parts of the city and it has easy transportation opportunities being close to the market has been brought into prominence. However, although Bafra and Kavak have highly important geographic potential, the investments are not enough. Therefore, investors should be motivated to have a vested interest in organised industrial Zones. In this study, SWOT Analysis is used to ascertain, compare and contrast the industrial potetial of Bafra and Kavak Organised Industrial Zones. In addition, observation on site and interview with quiz techniques are used. Achieved data is mapped with CBS

Keywords: Samsun, Bafra, Kavak, Organised Industrial Site, Industrial Geography, SWOT Analysis, CBS

ÖNSÖZ

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de planlı, hızlı bir sanayileşme için organize sanayi bölgelerine ayrı bir önem verilmiştir. Organize sanayi bölgeleri şehirlerin düzenini sağlamakla birlikte, işletmelerin daha uygun maliyetle mamul imal etmesini ve firmaların rekabet gücünü arttırmasını ve bölgesel geri kalmışlığı giderme amacı da taşımaktadır.

Bu çalışmada dünyada kurulan sanayi bölgelerinin genel özelliklerinden yola çıkarak, Samsun'un Bafra ve Kavak ilçelerinde kurulan organize sanayi bölgelerinin farklı coğrafi koşullarda nasıl bir gelişim gösterdikleri irdelenmiş ve karşılaştırmaları yapılmıştır. Bafra'nın tarıma dayalı sanayiye önemli hammadde sağlaması Kavak'ın Karadeniz Bölgesi ile iç bölgeler arasındaki bağlantı yolunun üzerinde bulunması bu ilçelerde kurulan OSB'lerin kuruluş gerekçelerini ve sanayi alanında potansiyellerini göstermektedir.

Çalışmamın her safhasında bana bilgisi ve tecrübesi ile yol gösteren, her türlü yardımı esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Cevdet YILMAZ'a gösterdikleri sabır ve desteklerinden dolayı, kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali UZUN'a ve Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK'e çalışmam süresince bana yol gösteren yardımcı olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Muhammed BAHADIR'a, üniversite eğitimimde emeği geçen tüm hocalarıma, çalışmamın arazi safhasında beni yalnız bırakmayan ve tezimin düzenlenmesinde yardımcı olan Arş. Gör. Kuttusi ZORLU'ya ve Selim ERASLAN'a çalışmamın her evresinde yanımda olan beni yalnız bırakmayan değerli eşim Büşra ÖZÇELEBİ'ye ve beni bu günlere getiren tek varlığım olan değerli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xi
FOTOĞRAFLAR	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
1. Araştırma Sahasının Yeri ve Konumu	2
2. Araştırmanın Amacı	6
3. Araştırmanın Önemi	6
4. Materyal	6
5. Yöntem	7
6. Önceki Çalışmalar	8
BİRİNCİ BÖLÜM	10
SANAYİDE YER SEÇİMİ	
1.1 Küçük Sanayi Siteleri	11
1.2 Teknoparklar	13
1.3. Serbest Bölgeler	14
1.4. Endüstri Bölgeleri	16
1.5. Organize Sanayi Bölgeleri	17

İKİNCİ BÖLÜM

20

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

2.1. Dünya Genelinde Örnek Organize Sanayi Bölgeleri	20
2.1.1. İngiltere	22
2.1.2. ABD Sanayi Parkları	22
2.1.3. Hindistan Genel Sanayi Bölgeleri ve Özel Sanayi Parklar	24
2.1.4. Çin Sanayi Bölgeleri (Parkları)	25
2.2. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri	26
2.2.1. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Ortaya Çıkışı ve Kuruluş Amaçları	26
2.2.2. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi	30
2.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	30
2.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	31
2.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	31
2.2.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	32
2.2.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	33
2.2.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	33
2.2.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	34
2.2.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	35
2.2.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)	36
2.2.2.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)	37
2.2.3. Samsun'da Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgeleri	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

44

BAFRA VE KAVAK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI COĞRAFI ANALİZİ

3.1. Bafra İlçesi ve Bafra Organize Sanayi Bölgesi	44
3.1.1. Bafra İlçesinin Coğrafi Özellikleri	45
3.1.1.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri	45
3.1.1.2. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri	47

3.1.1.2.1. Kır ve Kent Nüfusu	48
3.1.1.2.2. Nüfusun Eğitim Durumu	50
3.1.1.2.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri	51
3.1.1.2.4. Ekonomik Faaliyetler	53
3.1.2. Bafra'da Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgesi	55
3.1.2.1. Bafra'da Sanayinin Kuruluş Şartları	55
3.1.2.1.1. İşgücü	55
3.1.2.1.2. Hammadde Temini	56
3.1.2.1.3. Ulaşım İmkânı	62
3.1.2.1.4. Pazar Şartları	67
3.1.2.1.5. Enerji İmkânı	68
3.1.2.1.6. Teşvikler	71
3.1.2.2. Bafra'da Sanayi Faaliyetleri	73
3.1.2.3. Bafra Organize Sanayi Bölgesi	75
3.1.2.3.1. Bafra OSB'nin Kuruluş Yeri Özellikleri	75
3.1.2.3.2. Mevcut Durumu	79
3.1.2.3.3. Gelecekteki Durumu	85
3.2. Kavak İlçesi ve Kavak Organize Sanayi Bölgesi	88
3.2.1. Kavak İlçesinin Coğrafi Özellikleri	88
3.2.1.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri	88
3.2.1.2. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri	90
3.2.1.2.1. Kır ve Kent Nüfusu	91
3.2.1.2.2. Nüfusun Eğitim Durumu	92
3.2.1.2.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri	93
3.2.1.2.4. Ekonomik Faaliyetler	94
3.2.2. Kavak'ta Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgesi	95
3.2.2.1. Kavak'ta Sanayinin Kuruluş Şartları	95
3.2.2.1.1. İşgücü	95
3.2.2.1.2. Hammadde Temini	96
3.2.2.1.3. Ulaşım İmkânları	99
3.2.2.1.4. Pazar Şartları	103
3.2.2.1.5. Enerji İmkânları	105
3.2.2.1.6. Teşvikler	107

3.2.2.2. Kavak'ta Sanayi Faaliyetleri	107
3.2.2.3. Kavak Organize Sanayi Bölgesi	109
3.2.2.1. Kavak OSB'nin Kuruluş Yeri Özellikleri	109
3.2.2.2. Mevcut Durumu	112
3.2.2.3. Gelecekteki Durumu	118
3.3. SWOT Analizi	122
SONUÇ VE ÖNERİLER	128
Kaynakça	134
Özgeçmiş	143

TABLÖLAR

	Sayfa No
Tablo 1: Samsun'da organize sanayi bölgelerinin mevcut durumu	42
Tablo 2: Bafra'nın uzun yıllar ortalama iklim değerleri (1975 - 2010)	46
Tablo 3: Bafra'da yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus	52
Tablo 4: Samsun İlinde yatırımlara yönelik bölgesel teşvik uygulaması	72
Tablo 5: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nin parsel dağılımı	80
Tablo 6: Kavak'ta uzun yıllar ortalama iklim değerleri (1984 - 1990)	89
Tablo 7: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin parsellere göre dağılımı	114
Tablo 8: Bafra SWOT Analizi	124
Tablo 9: Kavak SWOT Analizi	126

ŞEKİLLER

	Sayfa No
Şekil 1: Bafra ilçesinin lokasyon haritası	3
Şekil 2: Kavak ilçesinin lokasyon haritası	5
Şekil 3: Organize sanayi bölgelerinin bölgelere göre oransal dağılımı	36
Şekil 4: 2014 yılında organize sanayi bölgelerinin bölgelere göre oransal dağılımı	37
Şekil 5: Türkiye’de organize sanayi bölgelerinin illere göre dağılımı	38
Şekil 6: Samsun ilinde istihdamın sanayi sektörlerine göre dağılımı	40
Şekil 7: Yıllara göre Bafra’da şehir ve köy nüfusu	49
Şekil 8: Bafra ilçesi eğitim durum	51
Şekil 9: Bafra ilçesi nüfus piramidi	53
Şekil 10: Bafra’da 2012 yılı itibariyle tarım üretiminin dağılımı	54
Şekil 11: Bafra Organize Sanayi Bölgesi’nde çalışan işgücünün sektörlere göre dağılımı	56
Şekil12: Bafra OSB’de yer alan sanayi kuruluşlarının hammadde teminini sağladığı yerler.	58
Şekil 13: Bafra ilçesi tarım alanlarının dağılımı	61
Şekil 14: Bafra ilçesi ve çevresinin ulaşım haritası	66
Şekil 15: Bafra’da sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımı	74
Şekil 16: Bafra Organize Sanayi Bölgesi’nin ve çevresinin jeoloji haritası	77
Şekil 17: Bafra Organize Sanayi Bölgesi ve çevresinin yükselti basamakları haritası	78
Şekil 18: Bafra Organize Sanayi Bölgesi mevcut yerleşim planı	81
Şekil 19: Bafra OSB'nin 2005(A) ve 2011 (B) yılı uydu görüntüsü	82
Şekil 20: Bafra OSB'nin 2014 yılı uydu görüntüsü	83
Şekil 21: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde yıllara göre faaliyete geçen	84

firma sayısı	
Şekil 22: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan firmaların sektörel dağılımı	84
Şekil 23: Bafra OSB'de inşaat ve proje aşamasında olan firmaların sektörel dağılımı	85
Şekil 24 : Bafra OSB'nin gelecekte öngörülen yerleşim planı	85
Şekil 25: Kavak'ta şehir ve köy nüfusunun yıllara göre dağılımı	92
Şekil 26: Kavak ilçesinin eğitim durumunun dağılımı	93
Şekil 27: Kavak ilçesinin nüfus piramidi	94
Şekil 28: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde çalışan işgücünün sektörlere göre dağılımı	95
Şekil 29: Kavak ilçesinin eğitim durumunun dağılımı	98
Şekil 30: Kavak ilçesi ve çevresinin ulaşım haritası	100
Şekil 31: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin ve çevresinin jeoloji haritası	110
Şekil 32: Kavak Organize Sanayi Bölgesi ve çevresinin yükselti basamakları haritası	111
Şekil 33: Kavak OSB'nin 2004 yılı uydu görüntüsü	113
Şekil 34: Kavak OSB'nin 2014 yılı uydu görüntüsü	113
Şekil 35: Kavak Organize Sanayi Bölgesi mevcut yerleşim planı	115
Şekil 36: Kavak Organize Sanayi Bölgesi 2. Etap arazi durumu	116
Şekil 37: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde yıllara göre faaliyete geçen firma sayısı	117
Şekil 38: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan firmaların sektörel dağılımı	118
Şekil 39: Kavak OSB'de inşaat ve proje aşamasında olan firmaların sektörel dağılımı	119
Şekil 40: Kavak OSB'nin Gelecekteki yerleşim planı	120

FOTOĞRAFLAR

	Sayfa No
Foto 1: Bağcılar Güngören Sanayi Sitesi	12
Foto 2: Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Teknopark	13
Foto 3: Samsun Serbest Bölgesi	15
Foto 4: Industrial Park Oberbruch, Germany	17
Foto 5: Trafford Park, Manchester	21
Foto 6: Marine Industrial Park, Boston	23
Foto 7: Clenergy Teknoloji Parkı, Çin	26
Foto 8: Bursa Organize Sanayi Bölgesi	27
Foto 9: 2. Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi	32
Foto 10: İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi	34
Foto 11: Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi	41
Foto 12: Hammadde alımını Doğu ve Orta Karadeniz Bölümü'nden sağlayan Özsu Balıkçılık	59
Foto 13: Rusya'da bir firmayla işbirliği içerisinde çalışan Haydaroğulları Pirinç Fabrikası	60
Foto 14: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'ni Bafra ilçe merkezine bağlayan yol	63
Foto 15: Bafra OSB'de parke döşemeli yollar	64
Foto 16: Organize Sanayi Bölgesi ile hayvan pazarı ve barınağını gösteren yön tabelaları	64
Foto 17: Bafra'da pazara yakınlığı nedeniyle Organize Sanayi Bölgesi'ni seçen Abalıoğlu Yem Sanayi	68
Foto 18: Bafra Altunkaya Barajı ve HES	70
Foto 19: Bafra OSB'ye doğalgazın getirilmesi gerektiğini düşünen firmalardan biri Bafra Salça ve Biber Fabrikası.	71
Foto 20: Kavak OSB'de en fazla nitelikli işçi bulunduran sanayi kuruluşu Keprosan Plastik Profil Sanayi	96
Foto 21: Hammaddesini Samsun ve çevresinden sağlayan Ekinpen kapı pencere ve mobilya imalatı	97
Foto 22: Kavak üzerinden geçen Samsun - Ankara Bölünmüş Yolu	99

Foto 23: Kavak OSB'yi anayola (Samsun-Çorum bölünmüş yol) bağlayan yol	102
Foto 24: Kavak OSB'yi ilçe merkezine bağlayan şehiriçi yol	102
Foto 25: Türkiye'nin tüm limanlarından yararlanarak ihracat yapan Kardelen Isı Sanayi	103
Foto 26: Ürünlerini Karadeniz ve çevresine pazarlayan Samsun Koruge Plastik Sanayi	104
Foto 27: Kavak OSB'de Mayıs, 2014'te meydana gelen trafo yangını	105
Foto 28: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin doğudan görünümü	112

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BORSAB: Bafra Organize Sanayi Bölgesi

BYKP: Beş Yıllık Kalkınma Planı

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi

DDK: Devlet Denetleme Kurulu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EB: Endüstri Bölgeleri

GZFT: Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler

Ha: Hektar

Km : Kilometre

Km²: Kilometre kare

KOSGEP: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme
İdaresi Başkanlığı

KSS: Küçük Sanayi Siteleri

OKA: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

OSBÜK: Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu

SGM: Sanayi Genel Müdürlüğü

STB: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

SWOT: Strengths, Weaknesses, Opportunities. Threats

TB: Teknoloji Bölgeleri

GİRİŞ

Sanayi bölgeleri, bir ülkenin ekonomik, endüstriyel ve kentsel gelişimi açısından önemli görevler üstlenmektedir. Söz konusu bölgeler, ülkedeki sanayileşmeyi hızlandırmayı, işsizliği azaltmayı, dengeli bir bölgesel kalkınmayı, yerli ve yabancı yatırımlar için çekim alanı oluşturmayı, küçük işletmelerin gelişmesini, kalite ve verimli ürün artışı sağlamlar. Ayrıca sanayi bölgelerinde yer alan işletmelerin ihracatta ülke ortalamasının üzerine çıkması dikkati çeken önemli bir noktadır (Cansız, 2010: 16).

Bu çalışmada Bafra ve Kavak ilçelerinde kurulan ve geliştirilmeye çalışılan organize sanayi bölgeleri coğrafi bakış açısı ile ele alınmıştır. Samsun il merkezinin batısında yer alan Bafra OSB ile güneyinde yer alan Kavak OSB'nin sahip oldukları sit ve sitüasyon özellikleri üzerinde durulmuştur. Böylece OSB'lerin mevcut durumlarına, sorunlarına, kuruluş yerleri özelliklerine, çevreleriyle ilişkilerine ve gelecekteki potansiyellerine değinilerek karşılaştırma yapıldı. Bu çalışmada Anket ve mülakat yöntemine başvurulmuş, bazı kamu kurumu ve kuruluşlardan doküman temin edilmiştir. Elde edilen bilgi ve bulgularla; harita, grafik ve SWOT analizi yapılarak iki bölgenin karşılaştırmalı coğrafi analizi yapıldı. Buna göre mevcut sorunların nedenleri, sonuçları ve olası çözüm önerileri tartışılmıştır. Ayrıca her iki bölgenin benzer ve farklı yönleri tespit edilmiştir. Böylece OSB'leri birbirleriyle karşılaştırma imkânı olmuştur.

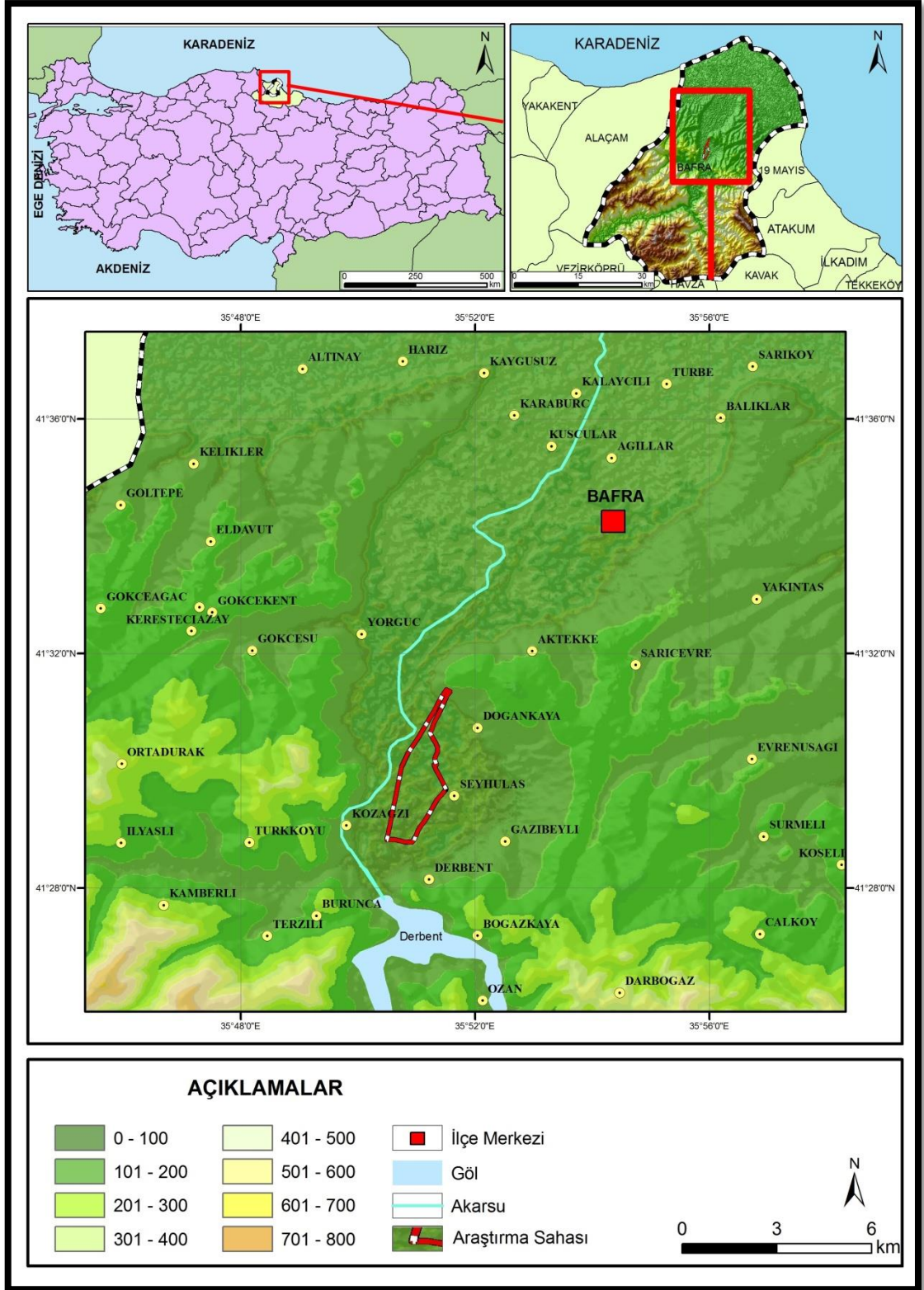
Elde edilen bulgulara göre Bafra OSB'nin gelişiminde hammaddeye yakınlık önemli bir etken olmuştur. Kavak OSB'de ise pazar koşulları bölgenin gelişiminde ön plana çıkmıştır. Bafra OSB tam doluluğu yakalayamazken Kavak OSB'de ulaşım şartlarının avantajıyla bölgenin birinci etabında tam doluluk sağlanmıştır.

1. Araştırma Sahalarının Yeri ve Konumu

Samsun ili içinde iki farklı konumda yer alan Bafra ve Kavak OSB araştırma sahası olarak ele alınmıştır.

Bafra Organize Sanayi Bölgesi, 41°31'30 ve 41°29'30 kuzey enlemleri ile 35° 50'15 ve 35°51'15 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bafra OSB Bafra ilçe merkezinin güneyinde, Kızılırmak'ın doğusunda yer almaktadır. Güneyinde Derbent Baraj Gölü, doğusunda Doğankaya köyü, bulunur (şekil 1). OSB, Bafra ilçe merkezine 5 km, Samsun şehrine ise 56 km uzaklıktadır.

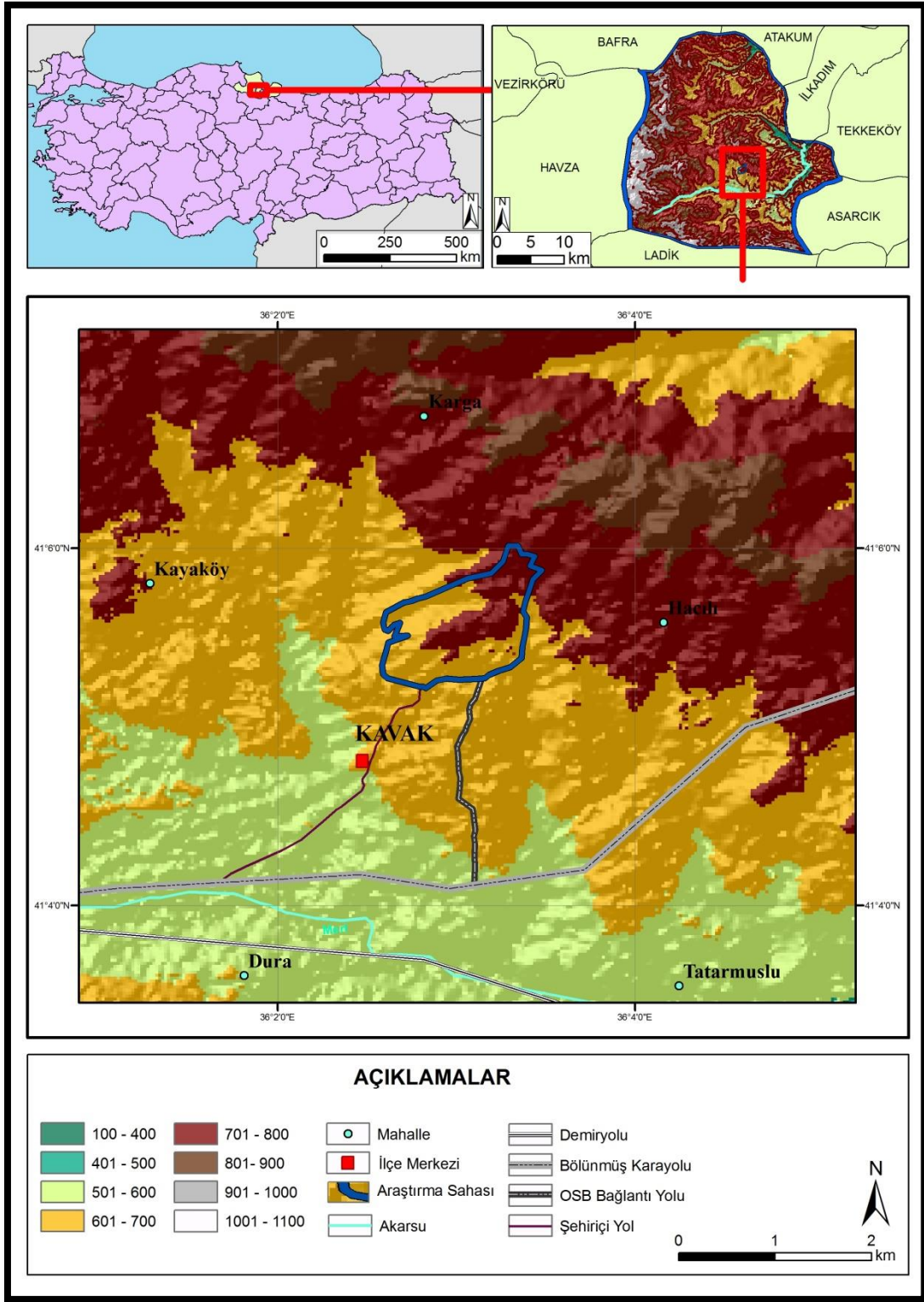
Bafra ilçesi Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde 41°44 ve 41°16' kuzey enlemleri ile 35° 30' ve 36°10' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlçe Kızılırmak ve yan kollarının oluşturduğu delta ovası ve yakın çevresini kapsamaktadır. İlçe'nin yüzölçümü 1715 km²dir. İlçenin batısında Alaçam; güneybatısında Vezirköprü, güneyinde Havza, güneydoğusunda Kavak, doğusunda Ondokuzmayıs ve Atakum ilçeleri yer almaktadır. İlçe merkezinin Samsun il merkezine uzaklığı 52 km'dir.

Şekil 1: Bafra ilçesinin lokasyon haritası

Kavak Organize Sanayi Bölgesi 41°6'0 ve 41°5'10 kuzey enlemleri ile 36°3'30 ve 36°2'30 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Kavak OSB; Kavak şehrinin güneyinde ve Hacılı köyünün batısında yer almaktadır (Şekil 2). Kavak şehrine 2 km iken, Samsun il merkezine olan uzaklığı ise 52 km'dir.

Kavak Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde 40° 59 ve 41°17' kuzey enlemleri ile 35° 50' ve 36° 14' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlçe Karadeniz'in iç bölgelerle bağlantısını sağlayan Samsun - Çorum Bölünmüş Yolu üzerinde bulunmaktadır. Kavak 733 km² yüzölçümüne sahiptir. Kavak şehrinin Samsun il merkezine uzaklığı 51 km'dir. Kavak, Atakum ve İlkadım ilçelerinin güneyinde Canik ilçesinin ise güneybatısında yer alır. Ayrıca, güneydoğusunda Asarcık, güneyinde Ladik, batısında Havza, kuzeybatısında ise Bafra ile çevrilidir

Şekil 2: Kavak ilçesinin lokasyon Haritası

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı birbirine yakın tarihte ve Samsun ilinin farklı ilçelerinde kurulan Bafra ve Kavak OSB'yi sit ve sityasyon özellikleri dikkate alınarak coğrafi bakış açısıyla ele almaktır. Buna bağılı olarak Bafra ve Kavak OSB'nin kurulduğu yerin nüfusuyla, ulaşım şartlarıyla, hammaddeye veya pazara yakınlığıyla ilgili ilişkilerine değinilerek, OSB'lerin mevcut durumları ve taşıdıkları potansiyelleri tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca OSB'lerin kuruluş nedenleri, hangi şartlarda geliştiğini ve gelişim stratejilerini insan-mekân etkileşimi çerçevesinde değerlendirmek hedeflenmiştir. Elde edilecek bulgular neticesinde her iki bölgenin gelişimini etkileyen faktörler dikkate alınarak karşılaştırmalı analizini yapmak amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma ile Bafra ve Kavak OSB'nin sanayi varlığını ortaya koyarak gelişim potansiyellerinin tespit edilip tartışılması sağlanacaktır. Aynı zamanda bu kuruluşların karşılaştırmalı olarak coğrafi analizi yapılarak, tespit edilecek farklılıklara çözüm önerileri sunulacaktır. Çalışma sahasının sanayisi hakkında coğrafi olarak sınırlı sayıda akademik çalışma bulunmaması nedeniyle bu çalışma ile literatüre önemli bir katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

4. Materyal

Çalışmanın materyallerini analiz ve değerlendirme aşamalarında kullanılan haritalar, veriler ve dokümanlar oluşturmaktadır. Bu materyaller;

- Araştırma sahası ve organize sanayi bölgeleriyle ilgili daha önceden yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalardan yararlanılmıştır.
- Bu çalışmada; Türkiye İstatistik Kurumu, Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet Su İşleri, Bafra ve Kavak Organize Sanayi Bölgeleri Müdürlükleri, Bafra ve Kavak Belediyeleri, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Samsun Ticaret ve Sanayi Odası, Bafra Ticaret ve Sanayi Odası, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Samsun İl Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu, T.C. Kalkınma Bakanlığı

gibi kurum ve kuruluşlardan edilen doküman ve veriler materyal olarak kullanılmıştır.

- Milli Savunma Bakanlığı, Harita Genel Komutanlığı 1/25000, 1/100000 ve 1/500000 ölçekli; F 36d4, F35, F36 paftalarına ait topografik ve jeolojik haritalar temin edilmiştir.
- Bu haritalar ESRI (ArcGIS 9.3 ve ArcGIS 10.2) yazılımı ortamında ‘WGS 1984’ koordinat sistemi kullanılarak sayısallaştırılmış ve çalışmada kullanılmıştır.
- Arazi çalışmalarında çekilen fotoğraflardan ve Google Earth Pro yazılımından elde edilen görüntüler kullanılmıştır.
- Microsoft Office Excel, Photo Scape, Global Mapper 15, Paint yazılımları kullanılmıştır.

5. Yöntem

Çalışma sahasında organize sanayi bölgelerinde yer alan kuruluşların yetkili kişilerine; firmanın tüzel kişiliği, kuruluş şartları, ulaşım koşulları, hammadde temini, üretim, pazarlama ve işbirliği ile ilgili soruları içeren anket yöntemi uygulanmıştır. İki cevaplı, çoktan seçmeli, açık uçlu soru türlerinden oluşan 55 soru iletilmiştir.

Bu çalışmada kamu ve özel kuruluşlarla, yöre halkıyla OSB’de yer alan firmaların yöneticileriyle ve işçilerle mülakat yapılmıştır. Aynı zamanda firma yetkilileriyle anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada elde edilen verilerden grafik ve haritalar çıkarılmıştır.

Ayrıca tüm verilerden, literatür ve kaynaklardan faydalanarak SWOT analizi yapılmıştır. SWOT, güçler (*Strengths*), zafiyetler (*Weaknesses*), imkânlar (*Opportunities*) ve tehditler (*Threats*) kelimelerinin baş harflerini içeren bir kısaltmadır (Uçar ve Doğru 2005: 7). Ülkemizde bu analiz GZFT Analizi (güçlü, zayıf, fırsat ve tehdit) olarak kullanılmaktadır.

. ArcGIS 9.3 programından yararlanılarak Araştırma sahasında faaliyet gösteren sektörlerin dağılım haritası, Türkiye’de OSB’lerin dağılımını gösteren yoğunluk haritası, Bafra ve Kavak OSB’nin fiziki haritası, çalışma sahasının

lokasyon haritası yapılmıştır. Ayrıca haritaların oluşturulmasında ArcGIS programının yanında Global Mapper 15 ve Google Earth Pro yazılımından da faydalanılmıştır.

6. Önceki Çalışmalar

Araştırma konusu olan organize sanayi bölgeleri ile ilgili Ekonomi, İşletme, Şehir ve Bölge Planlama gibi bilimlerin yanı sıra çeşitli kamu kurum ile kuruluşların yaptığı bir çok çalışma mevcuttur. Bunların Başlıcaları.; Özdemir, 1990; UNIDO, 1997; Eyüpoğlu, 2001; Öcal, 2008; Süt, 2009; Cansız, 2010; Bayülken ve Kütükoğlu, 2012; Bozdemir, 2014'e aittir.

Coğrafya Anabilim Dalı'nda organize sanayi bölgesi ile ilgili çalışmalar kısıtlıdır. Coğrafyacılar genellikle sanayi faaliyetleri üzerinde durmuşlardır (Tümertekin, 1967; Ataş, 2006. Kaygalak, 2011 Şahin ve Doğanay 2010).

Bunun yanında Coğrafya Anabilim Dalı'nın sanayi coğrafyası ile ilgili çalışmaları mevcuttur. Temel kitap olarak "Sanayi Coğrafyası" Tümertekin 1969'e aittir. Sanayi coğrafyasına kitapta bölüm olarak yer veren araştırmacıların başlıcaları: Atalay, 2001; Ünal, 2010; Karabağ ve Şahin, 2011; Doğanay, 2011; Şahin, 2011; Tümertekin ve Özgüç, 2012'tür. Mustakil alan çalışmasında bulunanlardan bazıları; Mutluer, 1995; Yılmaz, 2005; Tezkıran, 2009'dır. Makale çalışmasında bulunanlardan bazıları ise; Tümertekin, 1967; Özgüç, 1994; Avcı 1996; Güner vd. 2001; Karakaş, 2002; Yılmaz, 2002; Yaşar, 2005; Yazıcı ve Çetin 2005; Sönmez ve Başkaya, 2012'dir. Sanayi coğrafyası ilgili tez çalışmaları da mevcuttur. Bunlardan başlıcaları: Kaya, 2011; Temurçin, 2012; Bilgiç, 2013 ve Doğan; 2013'a aittir.

Araştırma sahasında yörenin coğrafi özellikleri ilgili olarak yerel anlamda yapılan çalışmalardan bazıları: Akkan, 1970; Apan, 1988; Yılmaz, 1996; Uzun, 2005; Yılmaz, 2005; Camaş, 2006; Uzun ve Yılmaz 2006'a aittir.

Bafra ve Kavak organize sanayi bölgeleri ile ilgili olarak doğrudan bu isimlerle anılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat bazı araştırmacılar çalışmalarında OSB'lere değinmişlerdir. Bu araştırmacılar; Köksal, 1972; Uzuneminoğlu, 1994; Yılmaz, 2007; Döş, 1998'tür.

Köksal, 1972; Bafra Ovası'nın Coğrafya Etüdü, adlı çalışmada Bafra'nın coğrafi açıdan; fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerine değinilmiş, Aynı zamanda Bafra Ovası'nın sanayi faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın sonunda Bafra şehrinin gelişmesi, ticari hayatın canlılığı, halkın yaşayışı, kültürü yörede yetiştirilen tütüne bağlı olduğu kanısına varılmıştır.

Yılmaz, 2007; Bafra Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, adlı çalışmada Bafra ve çevresi ile ilgili geçmişte yapılan çalışmalar derlenmiş, geçen 35 yıl içerisinde Bafra ve çevresindeki değişime coğrafi bakış açısıyla değinilmiştir. Bafra Organize sanayi Bölgesi'nin kuruluş amacından bahsedilmiş ve OSB'de tesislerin kurulmasıyla birlikte işsizliğe çare olunacağı, tarımsal hammaddeyi kullanarak üreticinin destekleneceği, tarımsal üretimin çeşitleneceği gibi beklentilerin hakim olacağına değinilmiştir. Netice itibariyle Bafra Ovası'nın en önemli kaynaklarının tarımla ilgili olduğu ve pazarın talebi dikkate alınmadan üretimin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uzuneminoğlu, 1994; Samsun'da sanayi faaliyetlerinin dağılışı, gelişme alanları ve başlıca sorunları, adlı makalede, Samsun'da nüfusun faaliyet kollarına göre dağılımı, sanayi faaliyetlerinin dağılışı ve bu dağılışın sanayi faaliyetlerini etkileyen unsurlar ile ilişkisi incelenmiştir. Bu dönemde Bafra ve Kavak'taki kurulması düşünülen organize sanayi bölgelerinden bahsedilmiştir. Buna göre Bafra OSB'nin kurulumu için tarım dışı alanların belirlenmesi değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiş, Kavak OSB'nin kurulması halinde yerleşimlerin bu bölgenin etrafında yoğunlaşacağını öngörmüş ve kontrollü büyümenin sağlanması önerisinde bulunulmuştur.

Döş, 1998; Kavak İlçesinde şehir fonksiyonlarının gelişimi ve Samsun - Kavak ilişkileri, adlı yüksek lisans tez çalışmasında Kavak ilçe merkezinde gelişen bazı şehir fonksiyonlarını ve ilçenin nüfus ve yerleşme yapısındaki bazı değişimleri ve samsun şehrinin Kavak ilçesine etkisine değinilmiştir. Ayrıca Bu çalışmada kısmen sanayi alanlarına ve Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş aşaması hakkında bilgilere yer verilmiş ve Organize sanayi Bölgesi'nin Kurulmasının önemli bir katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİDE YER SEÇİMİ

Sanayi Bölgeleri ve sanayi kollarını inceleyen çalışmalardan anlaşıldığına göre "sanayide yer seçimini" birçok faktörün etkilediği görülmektedir. Sanayi ile ilgili çalışmalarda kullanılan teknikler gerek üretim ve gerekse pazarlamanın maliyetini analiz eder. Nitekim coğrafyacı Richard Hartshorne, sanayinin yer seçiminde çok önemli bir etken olan maliyetleri; doğrudan maliyetler ve dolaysız maliyetler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğrudan maliyetleri hammadde, enerji, yakıt, işgücü, su imkânı, atık maddelerin atımı ve pazarlama imkânları olarak belirtmiş; dolaylı maliyetlerde ise "sit" maliyetleri, binalar, makineler, vergiler, idari harcamalar, tanıtım ve kredilerin (yatırım sermayesi) yer aldığını açıklamıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2012: 431). Dolayısıyla daha az maliyetle daha fazla ürün elde etmek için sanayi tesislerinin bir arada toplanması fikri gelişmiştir. Bu durum sanayi işletmelerini; ortak altyapı, arıtma tesisi, teknoloji geliştirme bölgeleri, ticaret, üretim ve sosyal alanlar gibi birçok tesisi bir arada bulunduran bölgelerde faaliyette bulunmasını sağlamıştır. Ayrıca birbirini tamamlayan ve birbirinin yan ürününü teşvik eden firmaların bir arada toplanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte firmaların nitelikleri de göz önüne alınarak hammadde ve pazara yakınlık, ulaşım şartları, işgücü, iklim ve diğer coğrafi koşullar yer seçiminde etkili olmuştur. Tüm bu faktörler bir arada düşünüldüğünde firmaların verimini ve kar marjını yükseltmek amaçlanmıştır. Dolayısıyla Dünya'da ve Türkiye'de sanayi bölgelerinin önemi artmıştır.

OSB'ye giden yolda sanayinin mekânsal örgütlenmesini ana başlıklar altında şu şekilde özetleyebiliriz.

1.1 Küçük Sanayi Siteleri

Küçük sanayi işletmeleri; çoğunluğunu imalat ve tamirat işleriyle uğraşan en az 20 işyerinden oluşan; altyapı hizmetleri, idare ve çırak okuluna sahip işyeri topluluklarıdır (Cansız, 2010: 31). Bu siteler, kent içerisinde dağınık bir yerleşim gösteren, zor çalışma şartları arasında faaliyet gösteren ile imalat ve onarım yapan işyerlerini buldukları yerlerden; daha donanımlı, planlanmış, çalışma şartlarını iyileştirebilecekleri, işletmeler arasındaki dayanışmayı arttırabilecekleri, ortak altyapı ve tesislerden yararlanabilecekleri ve ana sanayi ile yan sanayi arasındaki ilişkiyi sağlayabilecekleri sınırları belli olan bir bölgeye taşır (Çolakoğlu, 2002: 63).

Daha geniş anlamda küçük sanayi siteleri, kent içerisinde farklı alanlarda toplanan ve buldukları alanlarda sıkışık kalan; yeterli düzeyde ulaşım, iletişim, elektrik, su ve kanalizasyon gibi altyapı imkanlarına sahip olmayan; ticarethane, tamirhane, küçük imalathane veya atölye gibi işletmelerdir. Bunlar şehrin dışında bir arada daha planlı, daha organize, ortak altyapı kullanan ve birbirlerini veya daha büyük firmaları destekleyen organize olmuş küçük sanayi işletmeleridir.

Ülkemizde bu tür sanayi sitesi uygulamaları 1965 yılında başlatılmış ve 2013 yılı sonuna kadar 453 adet sanayi sitesi ile 93.483 işyerinde yaklaşık 467.500 kişiye, daha iyi şartlarda çalışma imkanı sağlanmıştır (Foto 1). Sanayi sitelerinin kurulmasındaki amaçlar şunlardır (Samsun SGM, 2013);

- Plansız kentleşmenin önüne geçmek,
- Çevre kirliliğini engellemek,
- Benzer iş kollarında çalışan işletmelerin bir arada toplanmasını ve verimliliklerini arttırmalarını sağlamak,
- Sanayi sitesinin kurulduğu bölgenin gelişimini sağlamak,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasını engellemek
- Küçük işletmelerin gelişimlerini tamamlayıp organize sanayi bölgelerinde yer almalarını sağlamaktır.

Foto 1: Bağcılar Güngören Sanayi Sitesi

Kaynak: <http://bagcilargungoren.com.tr> (2015)

Bu sanayi sitelerinde devlet teşviğinin olması, arsa ücretlerinin uygun olması, ortak alt yapının kullanılması gibi etkenler; üretilen, onarılan veya satışa sunulan ürünün maliyetinin düşmesini sağlamaktadır.

Büyük veya orta ölçek sanayi tesislerine yakın konumda olan küçük sanayi siteleri buldukları alan ve sahip oldukları altyapı itibariyle kendi gelişimlerini sağlamakla birlikte büyük sanayilerin gelişimine de katkıda bulunurlar. Küçük sanayi işletmeleri kendiden daha büyük ölçekteki işletmelerin yan sanayi görevini üstlenebilmektedirler. Küçük sanayi tesislerinde aynı zamanda bazı küçük işletmeler altyapı, yer seçimi, teşvik, vb. faktörlerin etkisiyle gelişim göstererek daha büyük ölçekteki sanayiye dönüşebilirler. Böylece bu işletmeler, daha büyük işletmelerin toplandığı organize sanayi bölgesinde yerlerini alabilirler.

Bununla birlikte kapasite artışına gidecek olan bu işletmelerin kurulacağı yerin özellikleri dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü; ulaşım, işgücü hammadde, pazara yakınlık vb. faktörler üretimin maliyetini etkilemektedir.

1.2 Teknoparklar

Teknoparklar, bir şirket tarafından yönetilen veya işletilen, temelinde AR-GE ve inovasyon bulunduran bir üniversite veya araştırma kurumunda veyahut onların öncülüğünde üretilen bilginin ticarileşmesini sağlayan ve bunun neticesinde katma değeri yüksek ürünler elde ederek çevresine ve ülkesine katkıda bulunmayı amaç edinen, mevzuatında öngörülen birtakım desteklerin sağlandığı ortamlardır (DDK, 2009: 37).

Kaypak (2011)'a göre Uluslararası Bilim Parkları Birliğinin (IASP) tanımında Teknopark; bir veya birden fazla üniversite ve araştırma merkezleri ile bağlantılı olan, bilgiye ve yüksek teknolojilere dayalı sanayi firmalarının gelişimini teşvik eden, teknoloji ve işletme konularında araç ve destek sağlayan teşvik ve mülkiyete dayalı bir girişimdir (Foto 2).

Foto 2: Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Teknopark

Yukardaki tanımlardan ve literatürden faydalanarak teknoparkların tanımında üzerinde durulan noktaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Firmalar kuruluşunda, işleyişinde veya gelişiminde kendisine öncülük edecek ve yol gösterecek üniversite veyahut araştırma kurumlarıyla ilişki içerisinde olması gerektiği vurgulanmıştır.

- Bilgiyi, yeniliği ve özgünlüğü bünyesinde bulunduran yüksek teknoloji ürünlerinin ticarileşmesini sağlamak için firmaları teşvik eden sanayi bölgesidir.
- Akademisyenlerin firmalara danışmanlık ettiği veya akademisyenlerin kendi işletmelerini kurup özgün ürünler üretebildiği bir alandır. Ayrıca bu bölgelerde uzman ve nitelikli işçi önemli yer tutmaktadır.
- Teknoparkların kuruluşunda coğrafi faktörlerin yanı sıra kurulacak olan yerin yüksek teknoloji ve uzman personel bakımından potansiyel bir durumda olması önemlidir. Özellikle işbirliği içerisinde olunan üniversite veya diğer araştırma kurumları bu potansiyeli karşılayabilecek kuruluşlardır.

1.3. Serbest Bölgeler

Serbest bölgeler, bir ülkenin siyasi sınırlarına dahil olan fakat ülkeye giren - çıkan malların gümrüksüz olarak geçebildiği, depolanabildiği ve çeşitli işlemlerden geçirilebildiği, ticari, endüstriyel, bankacılık, sigortacılık gibi faaliyetlerin olduğu yerlerdir (Foto 3), (Akyürek, 1983: 9). Ekonomi Bakanlığı'nın tanımına göre ise serbest bölgeler; ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sanayi ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı, ayrıca fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanır. Bakanlık kuruluş amacını da; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, yabancı yatırım ve teknoloji girişini hızlandırmak, ihracata olan yönelimi arttırmak ve uluslararası ticaretin gelişimini sağlamak olarak belirlemiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2014).

Foto 3: Samsun Serbest Bölgesi

Kaynak: www.ceynak.com.tr

Bu tanımlardan yola çıkarak ve yapılan literatür araştırmasını da baz alacak olursak, serbest bölgelerin özelliklerini maddeler halinde özetlenebilir.

- Serbest bölgeler ülkenin sınırları içerisinde olan fakat ticari, mali ve ekonomi alanlarında hukuki ve idari işlemlerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, endüstriyel faaliyetlerin yanı sıra depolama, ticari, bankacılık ve sigortacılık gibi faaliyetlerinde yer aldığı, bulunduğu ülkeye bağlı olmasına karşın farklı bir bölge olarak faaliyet gösteren alanlardır.
- Ülke dışından alınan ham veya yarı mamul maddelerin, daha ucuza mal edilip ve işlenmesi veya işlenmeden ticaretinin yapılması sağlanabilmektedir. Bunda ki temel etkenler; serbest bölgenin gümrük vergisinden kısmen veya tamamen muaf tutulmaları, bölgenin altyapısının sağlanmış olması ve devletin bu alan için uyguladığı teşviklerdir.
- Serbest bölgelerin ana amacı ihracata yönelik olduğundan, bölgenin kurulacağı alanın yer seçiminde konum ve ulaşım önemli bir yer tutmaktadır. Oluşturulacak olan bölgenin deniz yolu, havayolu demiryolu gibi önemli ulaşım yollarına yakın olmasıyla birlikte, bulunduğu alanın hinterlandının geniş veya böyle bir potansiyelde olması da önemlidir.

- Serbest bölgeler, dolaylı veya doğrudan istihdam sağlayarak sınırları içerisinde yer aldığı bölgeye, onun yakın çevresine ve ülkenin ekonomisine katkıda bulunur.

1.4. Endüstri Bölgeleri

Endüstri bölgeleri, 19 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren kanunla şu şekilde tanımlanmıştır. Büyük ölçekli ve teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı yatırımlara uygun yer sağlamak, yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerini Türkiye'de yatırıma yönlendirmek, yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak, sınırları onaylı arazileri gerekli altyapı hizmetleri ile donatarak sanayiciye hazır hale getirmek ve yatırımcıların önündeki bürokratik engelleri kaldırmak amacıyla kurulmuş bölgelerdir (Foto 4), (Işık, 2014: 6).

Bu kapsamda ilk endüstri bölgelerinin kurulmasını sağlamak amacıyla Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) tarafından hedefler belirlenmiştir. Buna göre;

- Henüz kamulaştırma aşamasında olan 1.341 ha büyüklüğündeki Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi'nin enerji yatırımlarına tahsis edilmesi planlanmaktadır.
- Filyos Endüstri Bölgesi, 606 ha büyüklüğünde olup, bu bölgedeki yatırım beklentileri çok yönlüdür. Özellikle demir - çelik, çimento, tersane ve enerji santrallerinde yatırım yapılması öngörülmektedir.
- Karapınar Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi toplam 5.958,7 ha büyüklüğünde olup, bu bölgede güneş enerjisinden elektrik elde etmeye yönelik yatırımların yanında, enerji sektörüne yönelik her türlü yatırımın kademeli olarak faaliyete geçmesi amaçlanmaktadır (YOİKK, 2013: 91).

Dünya'da bazı örnekleri olmasına karşın (Foto 4), Ülkemizde faaliyete geçen bir endüstri bölgesi henüz mevcut değildir. Kurulması planlanan bölgelerin çoğunluğunu enerji ihtisas bölgeleri oluşturmaktadır. Ülkemizde de enerjiye olan ihtiyaç bu yönde yatırımların artmasını sağlamaktadır. Bulunduğu coğrafi konuma bağlı olarak ülkemizde güneşlenme süresinin fazla olması ve güneş enerjisinden

elektrik üretme düşüncesi Karapınar ve Ceyhan'da ihtisas enerji bölgelerinin kurulacak olmasında önemli bir etken olmuştur.

Foto 4: Industrial Park Oberbruch, Germany

Kaynak: <http://www.fusedworld.com>

Bununla birlikte 22.6.2004 tarihinde çıkarılan 5195 sayılı kanunla birlikte OSB'lerin endüstri bölgelerine dönüştürülmesine olanak tanınmaktadır. Bu dönüşümün sağlanabilmesi için; sanayi parsellerinin tahsis oranı yüzde elliden düşük olması, tahsisi yapılmamış parsellerin bütünlük arz edecek şekilde bir arada bulunması, yol kaplaması ve /veya atıksu arıtma tesisi hariç diğer alt yapı inşaatının tamamlanmış olması gerekmektedir. Ayrıca karayolu, demiryolu, denizyolu, havaalanı yakınlığı gibi, yatırımcı için cazip olacak altyapı avantajı da bulunmalıdır (Mevzuatı Geliştirme ve Genel Yayın Müdürlüğü, 2004).

1.5. Organize Sanayi Bölgeleri

Sanayinin ortaya çıkmasıyla rastgele dağılım gösteren sanayi tesislerini bir arada daha planlı bir şekilde toplamak, ekonomik yönden geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak, çevre kirliliğini önlemek, sanayinin gelişimini sağlamak gibi amaçlarla dünyanın birçok yerinde sanayi bölgeleri kurulmuştur. Bu ülkelerde sanayi

alanları; Endüstri Bölgesi (*industrial Park*), Sanayi Siteleri (*Industrial Estate*), Sanayi Bölgeleri (*Industrial District*), Eko - Sanayi Bölgesi (*Eco - Industrial*) gibi farklı isimler almıştır ya da özelliklerine göre isimler farklılık göstermiştir.

Organize sanayi bölgesi ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan biri de Birleşmiş Milletler Teşkilatına ait olup, organize sanayi bölgesini genel anlamda; ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilkyardım vb. olanaklarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı, ekonomik bir ölçekte içinde gruplanmış fabrika yerleşim birimleri olarak belirtmiştir (Eyüboğlu, 2001:2).

Bir başka tanımda ise organize sanayi bölgeleri, ağır sanayi ve entegre tesisler dışında kalan birbirini tamamlayıcı uyumlu nitelikte olan; küçük veya orta ölçekli sanayi ünitelerinin sınırları tayin edilmiş bir alanda kuruluş, altyapı, sosyal ve teknik hizmetlerden ortak olarak yararlanıp organize olmuş bölgeler olarak tanımlanmıştır (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 1).

15.04.2000 tarih ve 24021 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununa göre ise bölgenin tanımı bu şekilde yapılmıştır:

Organize sanayi bölgeleri; sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgelerini oluşturur (Mevzuatı Geliştirme ve Genel Yayın Müdürlüğü, 2000).

Bu amaçla OSB'lerin teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılmasına tanımda yer verilerek teknolojik gelişimin önemine vurgu yapılmıştır. Böylece gelişimini

sağlayamayan, yeni teknolojilere ayak uyduramayan, özgün ürün üretemeyen, AR-GE ve inovasyon faaliyetlerinden uzak kalan firmaların bu eksikliklerinin giderilmesi amaç edinilmiştir.

Bir başka araştırmacıya göre; OSB, birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan KOBİ'lere planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanarak daha kolay ve az maliyetle üretim yapma olanağı tanıyan bir sistemdir. Ayrıca bu bölgeler sanayi yatırımlarının teşvik edilmesinde, planlı yerleşimin sağlanmasında, düzenli şehirleşmede ve istihdamın geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Eyüboğlu, 2001:2).

Aynı zamanda OSB, teknoloji geliştirme bölgeleri ile sanayi kuruluşlarının AR-GE ve inovasyon çalışmalarını rahat yapabilecekleri ortamı içinde barındıran; geri kalmış bölgelerin kalkınmasını ve ülkenin ekonomik gelişimini sağlamayı amaç edinen sanayi bölgeleridir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ

BÖLGELERİ

2.1. Dünya Genelinde Örnek Organize Sanayi Bölgeleri

18. Yüzyıl'da buhar makinesinin yeniden tasarlanması ve enerji gücü olarak kullanılması, daha sonraki süreçte taşımacılık faaliyetlerinde de değerlendirilmesi sanayide teknolojik gelişimi arttırmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 409). Küreselleşmeyi etkileyen ve hızla yayılım gösteren bu durum birçok sanayi tesisin kurulmasını da sağlamıştır. Zamanla sayısını arttıran sanayi kuruluşları bir arada toplanmaya başlamış bu durumda sanayi bölgeleri kurma fikrini doğurmuştur.

Dünya'da ilk organize sanayi bölgesi uygulaması 19. Yüzyıl'ın ilk yıllarında Kuzey Amerika'da tekstil sanayi kuruluşlarının bir arada kendiliğinden kurulması ile gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak ABD'de 1885 yılında ekonominin kalkınması ile ilgili hazırlanmış bir raporda ilk kez "Sanayi Bölgesi" fikri ortaya atılmıştır. Sanayinin gelişiminde sanayi bölgelerinin önemli araç olacağı düşüncesine varılmıştır. Bu fikri benimseyen İngilizler Manchester kentinin yakınlarında "Trafford Park" adını alan sanayi bölgesini kurmuştur (Foto 5). Fakat Kuzey Amerika'da OSB uygulamaları daha geç başlamış; 1905 ve 1909 yıllarında özel girişimciler tarafından Chicago şehrinde geliştirilen "Central Manufacturing ve Clearing" adlı bölgeler modern sanayi bölgelerinin ilk örneklerini oluşturmuştur (Özdemir,1990: 6).

Foto 5: Trafford Park, Manchester
Kaynak: <http://www.webbaviation.co.uk>.

Bilinçli olmadan gerçekleşen ilk sanayi bölgesi olma özelliğine sahip olan ve sanayi bölgesi düşüncesinin ilk olarak ortaya çıktığı yer olan ABD'nin sanayi bölgesi uygulamalarına geçişi uzun zaman almıştır. Buna karşın modern anlayışla gerçekleştirilen bu uygulamalarda başarılı olunmuştur. ABD' de 1900'lü yıllarda faaliyete geçen OSB'lerdeki ilk amaç sanayi kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılamak için özel sektör tarafından altyapısı ile birlikte inşa edilen sanayi tesislerinin kâr amacıyla sanayi yatırımcılarına satılmasıdır (DPT, 2000: 98).

II. Dünya Savaşı ile başlayan süreç, OSB'ler için yeniden bir doğuş olarak kabul edilir. Çünkü bu dönemde, OSB uygulamaları hızla gelişen sanayi ile birlikte tüm dünya ölçeğinde yayılmaya başlamış ve ilk kuruluşundan bu zamana yeni hedefler ile birlikte gelişim göstermiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda farklı amaçlar gerçekleştirmek maksadıyla OSB'ler devlet yatırımı olarak uygulanmaya başlamıştır (DPT, 2000: 98). Bu dönem de gelişmekte olan ülkelerde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesine hizmet eder bir biçimde düzenlenmiştir. Ancak, geç sanayileşen ülkelerde organize sanayi bölgesi uygulamalarını görmek için 1950'li yılları beklemek gerekecektir (OSBÜK, 2014).

2.1.1 İngiltere

İngiltere'de sanayi bölgelerinin gelişimi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonrasına rastlar. Ülkede 1929 'da dünya ekonomik bunalımın yaşandığı dönemde kömür, çelik ve gemi inşa sanayilerinden açıkta kalan işçiler gelişmiş sanayi merkezlerine akın etmeye başladı. Bu kriz bölgelerin aşırı nüfus kaybına neden olmuştur. Bu sıkıntının önüne geçmek için 1936 yılında devlet "Özel Gelişme Alanları ve İlerleme Yasası" çıkartmıştır. İki yıl içerisinde Galler'de ve İskoçya' da altı adet sanayi bölgesi kurulmuştur. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanayinin geliştiği büyük kent merkezinde yığılmanın önüne geçmek için yeni bir yasa olan Sanayinin Dağılımı Yasası çıkarılmıştır (Eyüpoğlu, 2001:4).

İngiltere'de sanayi bölgelerinin kurulumundaki temel hedeflerinden biri bölgeler arası dengenin sağlanması yolunda olmuştur. Nitekim geri kalmış bölgelerin kalkınması sağlanmak istenmiştir. Böylece işsizliğin önüne geçmek, bölgedeki yaşam kalitesini yükseltmek ve nüfusun ülkenin önemli sanayi merkezleri olan büyük kentlere göçü önlemek istenmiştir. Ayrıca izlenen bu sanayi politikasıyla sadece geri kalmış bölgelerin kalkınması amaç edinilmemiş aynı zamanda gelişmiş bölgelerinde çok fazla göçe maruz kalmasının önüne geçmek hedeflenmiştir. Böylelikle nüfus yığılmasıyla birlikte büyük kentlerde oluşacak çarpık kentleşme, gecekondulaşma, altyapı yetersizliği ve buna benzer şehir yaşamını olumsuz etkileyen kent sorunlarının da önüne geçilmiş olunacaktır.

2.1.2. ABD Sanayi Bölgeleri (Parkları)

Türkiye'de organize sanayi bölgeleri olarak adlandırılan sanayi bölgelerinin ABD'deki karşılığı Sanayi Parkı (*Industrial Park*) olarak geçmektedir (Foto 6). ABD'de sanayi bölgeleri için seçilen alan belli bir plan dâhilinde alt bölümlere ayrılırlar. Bundaki temel amaç çeşitli hizmetlerden, iş ilişkilerinden, eğitilmiş insan gücü ile ulaşım ve finansman kolaylıklarından dışsal ekonomiler oluşturmaktır. Böylece ABD sanayi tesislerinin büyük kentlerin yakınında kurulmasını amaçlamıştır. Sadece büyük kentler değil hammadde, işgücü ve pazar imkânları bulunan küçük kentlerin çevresi de sanayi bölgelerinin kurulumu için çekici bir etken olmuştur. Ayrıca devlet, sanayi parklarının oluşturulması için bölgenin bazı

kullanımlara karşı korunması, binaların inşası ve tasarımı için finansman desteklerin sağlanması gibi bazı teşviklerde bulunmuştur (OSBÜK, 2014).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi parklarının kurulmasının sanayinin gelişmesinde önemli bir etken olacağı düşünülmüştür. Böylece ilk dönemlerde sanayi gelişiminde federal devletin etkisi çok fazla değil iken, 1951'den sonra etkin rol almaya başlamışlardır. ABD'de sanayi parklarının bir diğer özelliği de bölgenin kâr amacı gütmeyen örgütlerce oluşturulmuş olmasıdır. Bu örgütlerdeki amaç istihdam, ticaret, vergi gelirlerinin artırılması ile sanayinin bir bütün olarak oluşturacağı pozitif bir faydadır (OSBÜK, 2014).

Foto 6: Marine Industrial Park, Boston

Kaynak: <http://www.bostonredevelopmentauthority.org>.

ABD'de kurulan sanayi parklarındaki firmaların benzer firmaların işbirliği içerisinde gelişimlerini sağlayabilecekleri bir alanda toplanması ana hedef olarak

belirlenmiştir. Burada devlet sanayi bölgeleri politikasında kümelenme yaklaşımını benimsemiştir. Ayrıca ülkemizde olduğu gibi ABD'de de kamu teşvikleri sanayi bölgelerinin kurulmasında önemli bir etkiye sahiptir. ABD'de sanayi parklarının kurulumunda bölgenin kuruluş yeri ve çevresel etkisi de dikkate alınmaktadır. Bu yüzden sanayi bölgesi kurulacak olan yerin hinterlandı, pazara ve hammaddeye yakınlığı ile potansiyel işgücü dikkate alınmıştır. Böylece daha düşük maliyetle ürün elde etmesini ve birbirini destekleyen kuruluşların bir arada bulunmasını sağlayarak verimin artırılması amaçlanmıştır.

2.1.3. Hindistan Genel Sanayi Bölgeleri ve Özel Sanayi Parkları

Hindistan ekonomik büyümesini küçük ölçekli sanayi işletmelerine bağlı olarak gerçekleştirmiştir. Bu işletmeler başlangıçta yeterli sermaye, nitelikli işgücü ve teknoloji kullanımından yoksundu. Bu eksikliğin önüne geçmek için devlet yeni teşvik ve olanaklar geliştirmiştir. Böylece devlet önemli boyutta finansman desteği sağlamıştır. Aynı zamanda sanayi bölgelerinin kurulması ve desteklenmesi amaçlanmıştır (Eyüpoğlu, 2001: 5). Örneğin Hindistan'ın Dharmapuri ilçesinde 2006 yılında kurulması düşünülen sanayi bölgeleri için yerel hükümet; satış vergisi muafiyeti, elektrik bağlantısı, su tesisleri ve ulaşım konusunda teşvikler sunacağını belirtmiştir (Steps on to Establish Industrial Estate, 2006). Bu durum da Hindistan Hükümeti'nin sanayi bölgelerinin kuruluşunu ve gelişimini desteklediğini göstermektedir.

Hindistan'da işsizliğin önüne geçmenin yollarından biri de küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesi olarak düşünülmüş ve bu sitelerin gelişimini sağlamak adına önemli destek ve teşvikler sunulmuştur. Bunun için Küçük Sanayileri Geliştirme Örgütü; teknik, ekonomik ve yönetim faaliyetleri konusunda danışmanlık, eğitim, test, satış, pazarlama gibi alanlarda küçük sanayicilere paket hizmetler vermiştir (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 50).

Hindistan sanayi bölgeleri iki yöntemle gelişmiştir.

- Genel Sanayi Bölgeleri (*General Industrial Park*): Farklı sanayi hizmetlerinin bir arada faaliyet gösterdiği alanlardır.

- Özel Sanayi Parkı (*Special Industrial Park*): Birbirine benzer veya birbirini destekleyen sanayi firmalarının bir arada bulunduğu bölgelerdir (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 50).

2.1.4. Çin Sanayi Bölgeleri (Parkları)

Çin Halk Cumhuriyeti'nde Ekonomik ve Teknik Gelişim Bölgesi (ETGB), Yüksek Teknoloji Gelişim Parkı (YTGP) ve Eko - Sanayi Parkı (ESP) olmak üzere üç önemli sanayi bölgesi çeşidi vardır. Sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğuna sahip olan ETGB teknolojik desteğin dışında kalmakla birlikte bu bölge ciddi çevre kirliliğine de neden olmaktadır. YTGP'nin kuruluşu ETGP'den sonra gerçekleşmiştir. Bu bölge de endüstriyel parkların kalitesi yükseltilmiş normal düzeyde bir teknolojik yoğunluğa geçilmiştir. EIP ise ETGB'nin ve YTGP'nin başarısına bağlı olarak gelişim göstermiştir. Bu bölgelerde firmaların karbon oranının daha düşük olduğu ve daha fazla yeşil alanın bulunduğu arazilerde faaliyet göstermeleri amaçlamıştır. Ayrıca geleneksel kuruluşların bireysel gelişimlerini değiştirmeyi, başta enerji olmak üzere tüm kaynakları eşgüdümlü olarak kullanmaları hedeflenmiştir.

Çin' de farklı özellik gösteren sanayi bölgelerinin özelliklerini ayrı başlıklar halinde değerlendirecek olursak;

- Ekonomik ve Teknik Gelişim Bölgesi: Yabancı yatırımcıların en fazla rağbet gösterdiği, sermaye ve teknoloji kuruluşlarının yoğun olduğu ve genel olarak okyanusa, anayollara ve ekonomi merkezlerine yakınlık gösteren, Çin'deki ilk sanayi bölgeleridir. Çin'de yer alan bu bölgelerden biri de Yixing Endüstri Parkı'dır. Bu bölgede çevre koruma makineleri, elektronik bilgi, opt-mekatronik entegrasyonu, biyofarmasötik, yeni malzemeler ve yeni enerji kaynağı endüstrileri yer alır.
- İleri Teknoloji Gelişim Parkı: Birçok teknolojik ve bilimsel çalışmaların yoğunluk gösterdiği bölgelerdir. Sermaye desteği için çok fazla emeğe ihtiyaç duyulan bilginin önemli yer tuttuğu alanlardır. Bu bölgeler doğal olarak üniversite ve araştırma kuruluşları gibi teknolojik gelişim ve altyapı olanağına sahip bölgelere yakınlık gösterirler. Ayrıca bu bölgede; rahat yaşam şartları, ideal havayolları ve karayolları gibi uygun ulaşım şartlarına sahiptir. Bunun yanında bu bölgenin bir diğer özelliği de sınırlı sayıda hammadde kullanması, mamul maddelerin çok fazla yer kaplamaması ve

hafif olmasıdır. Bu da ulaşım şartlarını kolaylaştıran önemli bir etkidir. Bu bölgeye örnek sanayi 1993 yılında kurulan Jiangyin İleri Teknoloji Gelişim Parkı'dır (Foto 7), (*Hi-tech Industrial Development Zone*). Bu bölgede beş endüstriyel küme yer almaktadır. Bunlar; yeni metalik malzeme sanayi, elektronik bilgi sanayi, kimya ve ilaç endüstrisi ile yüksek dereceli tekstil sektörüdür (Mortenson China, 2012: 11).

Foto 7: Clenergy Teknoloji Parkı, Çin

Kaynak: <http://www.solar-international.net/>

- Eko – Sanayi Parkı: Bu bölgelerde farklı sektörler enerji ve hammadde paylaşımında birbirleriyle iletişim ve etkileşim halindedirler.

2.2. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri

2.2.1. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Ortaya Çıkışı ve Kuruluş Amaçları

Türk sanayicileri, tek başına bir işletme kurabilmek için uygun bir yer bulmak altyapı tesislerini kurmak, fabrika binalarını inşa etmek, makine ve teçhizatını temin etmek, nitelikli işçi bulmak ve gerekli sermayeye sahip olmak gibi kısıtlı olanaklardan ötürü, teşebbüs gücünü ortaya koyma ve gösterme imkânını bulamıyordu. Ayrıca şehir merkezlerinde altyapının yetersiz kalması ve buradaki arsaların fiyatlarının yüksek olması da sanayinin, mali açıdan daha uygun arazilere rastgele dağılım göstermesine neden oluyordu (Özdemir, 1990: 14).

Onat'a göre (1969); bu tür olumsuz etkenlerin önüne geçmek için Türk sanayisi ve sanayicisini teşvik etmek amacıyla, planlı ve programlı bir sanayi kalkınma fikri önem kazanmaya başladı. 1961 yılında hükümet tarafından hazırlanan bir raporda, organize sanayi bölgelerinin sanayinin gelişmesine olumlu katkılarda bulunacağına işaret ederek, Bursa'da pilot bir organize sanayi bölgesi kurulması teklif edildi (Özdemir, 1990: 14).

Aslında Asuman Yücel'in belirttiğine göre (1984), Bursa Sanayi Odası'nın organize sanayi bölgesi (Foto 8) kurma girişimi kalkınma planlarından öncesine rastlamaktadır (Öcal, 2008: 72).

Foto 8: Bursa Organize Sanayi Bölgesi

Kaynak: <http://www.madeinbursa.com>

OSB'lerin kurulmasındaki temel hedefler Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu tarafından şu şekilde özetlenmiştir;

- Sanayinin belli bir disiplin dâhilinde olması,
- Şehrin planlı bir şekilde gelişimini sağlamak,

- Birbirini tamamlayan ve birbirinin yan ürününü teşvik eden firmaların bir arada toplanıp, verimlilik ve kar artışını sağlamak,
- Az gelişmiş bölgelerde sanayinin yaygınlaşması sağlamak,
- Tarım alanlarının sanayide kullanımının disipline edilmesi,
- Firmaların ortak kullanabilecekleri bir alt yapı ve sosyal tesisler kurulması,
- Tüm firmaların ortak kullanacakları arıtma tesisi ile çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Bölgenin, devlet gözetiminde kendi organlarınca yönetiminin sağlanmasıdır (OSBÜK, 2014).

Türkiye’de OSB’ler politikası, yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede ve yerel sanayiye transferinde önemli bir planlama aracı olarak işlev görmüştür. Bunla birlikte, OSB’ler çevre kirliliğın denetlenmesinde, daha kolay ve düşük maliyetli ürün elde edilmesinde ve daha uygun şartlarda altyapı hizmetlerinden faydalanmada önemli imkânlar sağıdır. Aynı zamanda OSB’ler küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerine elverişli ortam sağlayarak sanayinin yerelleşmesine ve böylece sanayinin bölgeler arasında daha dengeli dağılımına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. gelişmesi için önemli bir avantaj sağlar. Ayrıca OSB’lerin sanayinin bölgeler arasındaki dengesizliğini azaltmada ve sanayinin yerelleşmesinde büyük ölçüde katkısı olur (DPT, 2008: 25).

Daha genel anlamda belirtecek olursak Türkiye’de organize sanayi bölgeleri, 3 temel hedef üzerinde durmaktadır;

- Küçük ve ortak ölçekli firmalara gelişimini sağlayacak ve üretimini arttıracak imkânlar sunmak,
- Ekonomik yönden bölgeler arasında görülen dengesiz dağılımın önüne geçmek,
- Organize sanayi bölgelerinin kent içerisinde bulunan ve çevre sorunları gibi etkilere neden olan sanayi tesislerinin kentlerin dışında organize olabilecekleri bir alanda toplanmalarını sağlamaktır (Eyüboğlu, 2001:3).

Genel olarak bakıldığında OSB’lerin amaç ve önemini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Organize sanayi bölgelerinin temel hedefleri doğrultusundaki öncelikli amaçlarının kent içerisinde kalmış sanayi işletmelerinin veya sanayi alanında

yatırımda bulunmak isteyen firmaların kentin dışında uygun bir alanda belli bir plan dâhilinde, organize bir şekilde yerleşmelerini sağlamaktır. Bu sayede şehir içerisinde kalmış olan sanayi kuruluşları büyük oranda ayıklanmış olup; çevre kirliliğinden büyük oranda temizlenmiş olurlar. Ayrıca sanayi kuruluşlarının kentin içinden kaldırılmasıyla birlikte boşalan arazi kapladıkları alanın büyüklüğüne kamu tarafından farklı şekilde değerlendirilebilir. Örneğin; bu alanlar rekreasyon alanlarına dönüştürülebilir. Böylece hem şehir estetik açıdan güzelleşir hem de insanlar sosyal aktivitelerini yapabilecekleri bir alana sahip olabilirler.

2. Organize sanayi bölgelerinin kurulmasındaki en önemli amaçlardan biri de diğer yerlere göre geride kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak ve dengesiz gelişimin önüne geçebilmektir. Böylece OSB'lerin kuruluşu devlet tarafından teşvik edilmektedir. Fakat Türkiye'nin birçok yerinde kurulan bu bölgelerin bazıları doluluk oranını yakalayamamıştır. Bu durumun oluşmasında OSB'nin kurulduğu yerin seçiminin dikkate alınmaması önemli bir etkidir. Bu yüzden hammaddenin veya yarı mamul maddenin alımından, üretilen ürünün pazarlanmasına kadar olan süreç dikkate alınmalıdır. Çünkü bir işletmenin büyüebilmesi için en az maliyetle ürün elde etmesi ve piyasa ile rekabet edebilmesi gerekmektedir. Nitekim analistler hammaddenin mamul maddeye dönüştürülmesi ve tasarlanan pazar alanlarına gönderilmesi için en uygun ortalama maliyetleri araştırırlar (Tümertekin ve Özgüç, 2012: 431).

Dolayısıyla bir yatırımda bulunmadan önce bölgenin kuruluş yeri ve çevresel etkileri dikkate alınmalıdır. Örneğin tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde Gıda İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması hem tarımın hem de sanayinin gelişimini olumlu etkiler. Bunun yanında OSB'nin kurulacağı yerin pazar alanına yakın olması da önemli bir etkidir. Böylelikle işletme daha az maliyetle ürünlerini kısa sürede pazar alanına ulaştırır. Ayrıca OSB'deki işletmenin bulunduğu yerde ucuz işgücü ve kolay ulaşım şartları işletmenin kar marjını yükselterek gelişimini sağlar.

2.2.2. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi

Türkiye'de 1963'ten beri uygulanan beş yıllık kalkınma planı dönemlerinde sanayiye dayalı büyüme temel hedeflerden biri olmuştur. Bu hedef doğrultusunda 1961 yılında Türkiye'de ilk OSB Bursa'da kurulmuştur.

Bununla birlikte 1980 yılı öncesi ve sonrasında benimsenen sanayileşme stratejileri ve uygulanan ekonomi politikaları büyük farklılıklar arz etmiştir. 1980 yılına kadar ithalata yönelik politika uygulanmıştır. 1980 yılından sonra ise, ihracata dönük sanayileşmenin uygulamaya konulmasıyla, piyasa ekonomisinin ilke ve esaslarının geliştirilmesi yönünde önemli gelişmeler kaydedilmiştir (DPT, 2003: 2).

2.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu dönemde ülkenin kalkınma hızının büyük oranda sanayi ile gerçekleşeceği kanaatine varılmıştır. Bu nedenle ülkede sanayinin gelişimi için bazı tedbirler alınmış ve çeşitli teşvikler sunulmuştur. Böylece; geri kalmış bölgelere yapılacak yatırımlara vergi indirimlerinin sağlanacağından ve bu bölgeler arasında gelişme potansiyeline sahip olan yerlere yatırımların artmasının teşvik edileceğinden söz edilmiştir. Ayrıca potansiyeli yakalamış ve çok iyi imkânlarla sahip merkezlerde sanayi bölgelerinin kurulması yoluna gidileceğinden ve devletin altyapı yatırımlarında bu bölgelere öncelik vereceğinden bahsedilmiştir (DPT, 1963: 494).

Yine bu planlama döneminde sanayi bölgelerinin kurulumunun teşvik edilmesinin yanında sanayinin bölgeler arasındaki dengesiz dağılımının da önüne geçmek için kuruluş yerlerinin seçiminde dengeli bir kalkınma hedefinin olacağı anlatılmıştır. "Sanayi'nin Teşviki" konu başlıklı bu kalkınma raporunda ayrıca çeşitli sanayi kredilerinin arttırılması, vergilerde indirim sağlanması, ihracatın artmasına yönelik araştırmaların yapılması gibi hedefler belirlenmiştir. Benzer uygulamalar küçük sanayiler ve atölyeler için de tasarlanmıştır. Bu işletmelerin de gelişiminin sağlanması için; kent planlaması dikkate alınarak sanayi bölgesinde toplanmaları konusunda kredi ve benzeri yardımlarla destekleneceklerinden bahsedilmiştir (DPT, 1963: 206).

Özel sektörün ekonomiye olan katkılarını arttırmak, gelişimlerini sağlamak, bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek, yerel malların değerinin artmasını

sağlamak, ihracat üzerinde araştırmalar yaparak sektörlerin ihracat payını arttırmak veya ihracata yönelmelerini sağlamak, teşvik ve vergilerle özel teşebbüslerin yatırımlarını hızlandırmalarını sağlamak, potansiyeli olan bölgelerin gelişimini sağlama adına yatırımları arttırmak gibi temel hedefler belirlenmiştir. Bu amaçlara ulaşmak için de sanayinin önemli bir işleve sahip olacağı kanısına varılmış ve sanayinin gelişimi için de organize sanayi bölgelerinin önemli bir araç olacağıın izlenimini vermiştir. Böylece; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dâhilinde % 7'lik büyüme oranını yakalamak amacıyla sanayi bölgeleri kurma politikaları izlenmiştir. Bunun ilk örneğini de pilot uygulamayla Bursa ili olmuştur.

2.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Bu plan döneminde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre sanayi bölgelerine daha kapsamlı yer verilmiş ve geçen beş yıllık dönemde sanayileşmenin sağlanması yolunda görülen eksikler dikkate alınarak daha fazla teşvik olanaklarına geçilmiştir. Bu amaçla geniş teşvikler sunulmuş ve sanayi tesislerinin kurulmasını kolaylaştıracak politikalar üretilmiştir.

Yeni kurulacak sanayi bölgelerinde; altyapı yatırımları yapmak, ucuz girdiler sağlamak, sanayi tesislerinin kurulumunu basitleştirmek, sanayi tesislerine ucuz arasa temin etmek, kredi ve faiz problemini çözmek gibi birçok teşvikte bulunulacağından ve bazı tedbirler alınacağından bahsedilmiştir. Ayrıca sanayinin ülkenin geneline dengeli olarak dağılımını sağlamak amaçlanmıştır. Bunun yanında şehir içinde kalmış sanayi kuruluşlarının şehrin dışına taşıyarak daha geniş araziden ve altyapıdan faydalanılması amaçlanmıştır (DPT, 1968).

2.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Bu dönemde birinci ve ikinci dönemden farklı olarak üniversiteyle iç içe ve birçok tesisin bir arada toplandığı geniş bir zamanda aşamalı olarak gerçekleştirilecek bir yerleşme planı tasarlanmıştır (DPT, 1973: 635). Gelişmiş altyapı, sosyal tesisler, kamu binaları ve turistik büyük tesisleri kapsayan bir yatırımla bölgenin önemli bir sanayi merkezi haline getirilmesi hedeflenmiştir.

Şehirlere göç eden nüfusa iş imkânı temin etmek ve şehir hayatına alışmalarını sağlamak için ekonomik yönden gelişebilecek potansiyelde olan illere hafif nitelikli organize sanayi bölgeleri kurmak amaç edinilmiştir (DPT, 1973: 1003).

Bu dönem kurulmasına karar verilen organize sanayi bölgelerinden biride Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'dir. Önemli ulaşım güzergâhına sahip olması, sınıra yakın olması, ildeki potansiyelin iyi değerlendirilmesi ve 1980 yıllarından sonra ihracatın önem kazanması ilde sanayinin gelişini sağlamış böylelikle günümüzde organize sanayi bölgesi 5 etaba kadar genişlemiştir (Foto 9). Günümüzde ise bu gelişim OSB'nin sayısının artmasının yanında OSB'lerin ihtisaslaşmasını da sağlayabilir.

Foto 9: 2. Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi

Kaynak: <http://www.gaosb.org/>

2.2.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Bu dönem OSB'lerle ilgili politikalar geliştirilmiştir. Buna ilişkin politikaların birinde; OSB'lerde gerekli denetimlerin yapılması ve yaptırılması, bölgelerle ilgili sorunları çözmek, eşgüdüm ve işbirliğini sağlamak Sanayi Teknoloji Bakanlığı'nın sorumluluğu altına girmiştir (DPT, 1979: 279).

Ayrıca bu dönemde birbirleriyle benzer işleve sahip olan firmaların veyahut farklı işlevlere sahip olmasına karşın birbirini tamamlayan firmaların bir araya gelmesini sağlayarak gelişim göstermeleri amaç edinilmiştir (DPT, 1979: 279).

Böylece bu dönemde ilk kümelenme izleri görülmüştür. Amaç işletmelerin daha az maliyetle daha fazla mamul elde etmesini sağlamaktır. Ayrıca belirtilen bir başka politikada OSB'lerin altyapı tesislerinin uygun koşullarda geri ödeme planına bağlı olarak devlet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir (DPT, 1979: 279). Yine bu dönemde içinde daha hızlı ithalat ve ihracat gücüne sahip, yük ve yolcu taşımacılığı potansiyeli olan, transit trafiği ve gemi onarım tersaneleri ile dünya konjonktüründe karma bölge oluşturulacağından bahsedilmiştir (DPT, 1979: 418).

2.2.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Bu dönemde farklı teşvik uygulaması devam edecek. Yurt dışında çalışanlarda bu teşvikten yararlanacak (DPT, 1985: 32). Bu kalkınma planında ilk defa ihtisaslaşmış organize sanayi bölgelerinin kurulumundan bahsedilmiştir. Buna göre OSB'lere yerleşecek olan sanayi sektörlerinin karakteri ve potansiyeli dikkate alınarak şartların uygunluğuna göre ihtisaslaşmış bölgeler oluşturulacaktır (DPT, 1985: 165).

Bu dönemde OSB kuruluşlarının yer seçimi konusunda ölçütler belirlenirken coğrafi koşullarının dikkate alındığını görülmektedir. Buna göre OSB'lerin hammaddeye veya pazara yakın, ulaşım şartlarının uygun olduğu ve geniş hinterlanda sahip şehirlerde kurulmasına öncelik verilmiştir.

2.2.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bir önceki kalkınma planındaki politikalarla birlikte bazı yeni temel hedefler de belirlenmiştir. Bunlardan birinde OSB'lerde eğitimin önemine değinilmiş ve bu bölgelerde eğitim merkezlerinin kurulacağı belirtilmiştir (DPT, 1990: 315). Böylece daha nitelikli iş gücüne kolay ulaşma imkânını sağlamak amaçlanmıştır. Bir diğer hedef de uygun koşullara sahip bölgelerde teknoparkların kurulacağı yönündedir (DPT, 1990: 358). Böylece sanayi kuruluşlarının kendilerini geliştirmeleri, yenilemeleri ve özgün ürünler üretmeleri hedeflenmiştir.

Bu dönemde ihtisaslaşmış deri ve deri mamulleri sanayisinin toplu olarak kendilerine ayrılmış olan organize sanayi bölgelerine taşınmaları teşvik edilmiştir (DPT, 1990: 143). Arıtmanın tek başına maliyetli olması, benzer firmaların iş birliği

içerisinde gelişimlerini sağlayabilecekleri ve daha az maliyetle mamul üretebilecekleri bir ortamda toplanma gereksinimleri ihtisas OSB'lerin kurulmasında önemli bir etkidir (Foto 10).

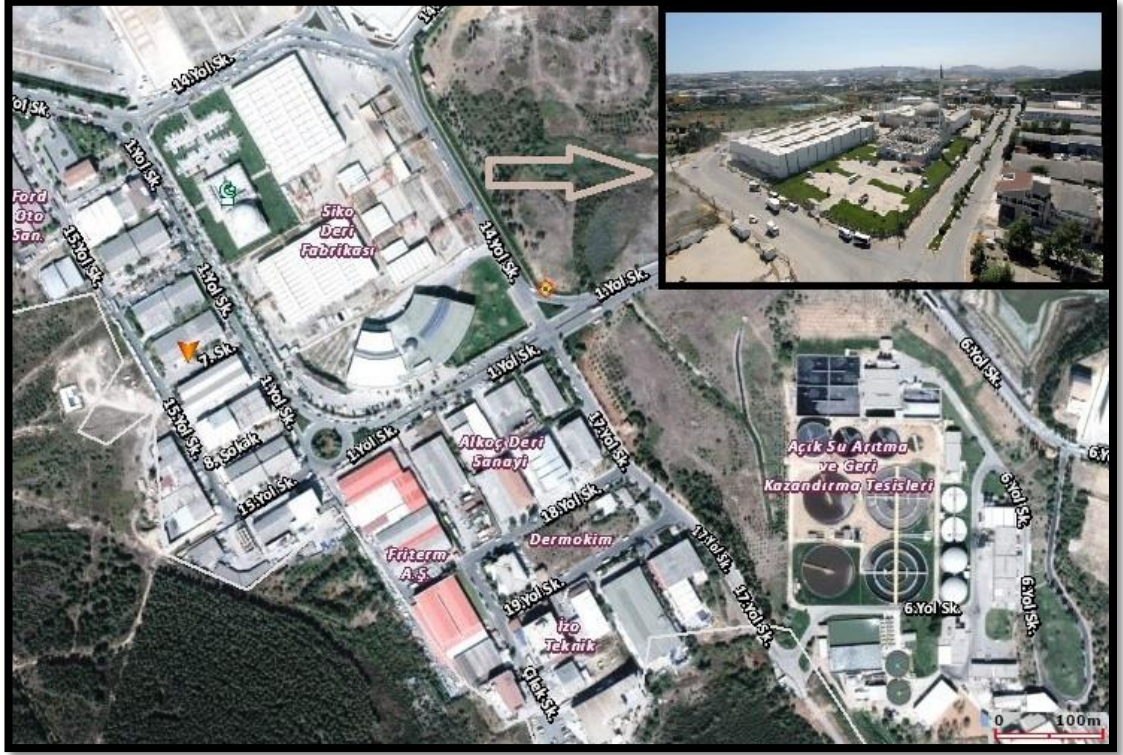

Foto 10: İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi

Kaynak: <https://deriorganizesanayi.wordpress.com> (2011)

2.2.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Bu dönemde daha çok kurulmuş olan, kurulması düşünülen veya inşa halinde olan OSB'lerin hızlı bir şekilde tamamlanmasını ve tam kapasite çalışmalarını sağlamak amaç edinilmiştir.

Buna göre; Yedinci Kalkınma Planı'nda, sanayi kuruluşların OSB'ye taşınmasının özendirileceğinden bahis edilmiş, belli bir doluluk oranına ulaşmamış bölgelerde OSB dışındaki sanayi yatırımlarının zorunlu hal dışında desteklenmeyeceği belirtilmiştir (DTP, 1996: 69).

Altıncı BYKP'de 5600 hektarlık alanda 25 adet organize sanayi bölgesi tamamlanırken 1994 sonu itibariyle 37 adet organize sanayi bölgesi kurulmuştur. 1995 Yılı Yatırım Programı'nda 19'u etüt safhasında olmak üzere, 9688 hektarlık

alanı kapsayan toplam 81 adet organize sanayi bölgesi projesi yer almaktadır (DTP, 1996: 69).

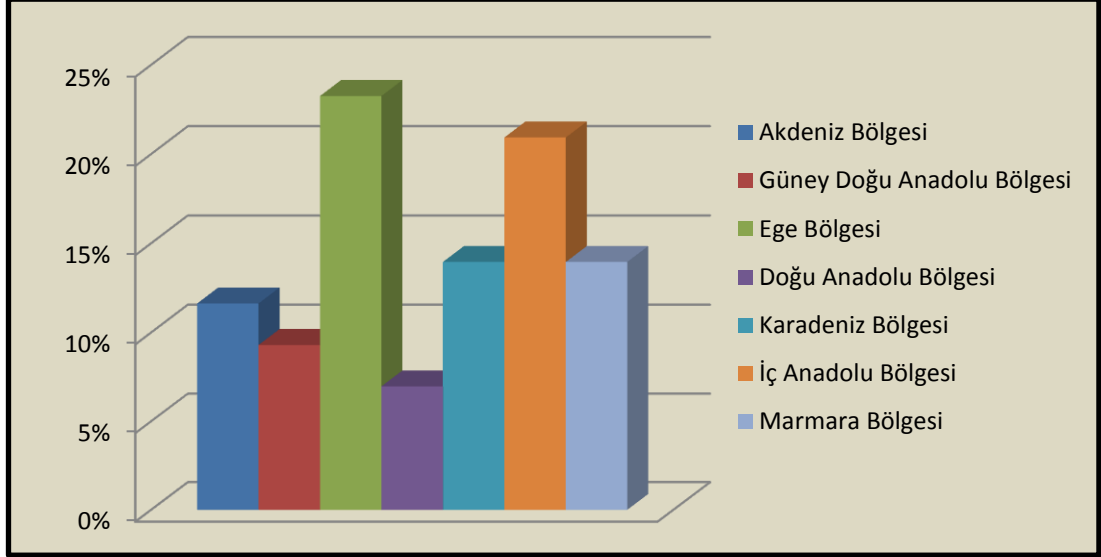
2.2.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci BYKP'de yeni sanayi bölgeleri ve sitelerinin oluşturulması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda mevcut OSB'lerin de sayısının arttıracağı belirtilmiştir.

Bu dönemde ilk defa OSB'lerde atıkların geri kazanılması ve çevreye etkilerini azaltacak tesislerin kurulmasının destekleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca OSB'lerde orta ve büyük ölçekli işletmelerin bütünleşmesini sağlayacak ileri teknoloji OSB'ler ile Teknokentler oluşturulacağına değinilmiştir (DPT, 2001: 171). Teknolojik gelişimin sağlanacağı ve OSB ile etkileşim içinde olacağı öngörülen bu tür sanayi bölgelerinde ulaşılabilecek temel hedefleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- AR-GE ve faaliyetleriyle ekonominin yeniden yapılanmasını sağlamak.
- Sanayinin gerilediği bölgelerde ürün/süreç yeniliğinin oluşmasını sanayi bölgesinin gelişimini ve devamlılığını sağlamak.
- İleri teknoloji ve yenilik için gerekli altyapının kurulması.
- İleri teknoloji kökenli firmaların oluşmasını ve gelişmesini özendirmek,
- Firmaların inovasyonu etkin olarak kullanmasını sağlamak.
- Teknoloji transferine katkı sağlamak.
- Akademik personel ve öğrenciler için iş ve danışmanlık imkânı oluşturmak.
- İstihdam olanaklarını arttırmak.
- Ürün verimliliğini arttırmak.
- Eğitim olanaklarını geliştirmek ve nitelikli işgücü sayısını arttırmak.
- Ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmek (Özgür, 2010: 28).

Sekizinci BYKP'de Türkiye genelindeki mevcut OSB sayısı 43 'e ulaşmıştır. Organize sanayi bölgesinin bölgesel dağılımı incelediğinde ise bu dönemlerde Ege ve İç Anadolu Bölgesi'nin büyük çoğunluğu oluşturduğunu görülmektedir. Ayrıca bu zamanlarda Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu' Bölgesi'nde OSB yatırımlarının az olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3).

Şekil 3: Organize Sanayi Bölgeleri'nin Bölgelere Göre Oransal Dağılımı
Kaynak: DPT, 2001

2.2.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

9. BYKP döneminde sektörel temelli gelişim desteklenmiş ve bu ihtisas sanayi bölgelerinin kurulmasının önemi belirtilmiştir. Ayrıca OSB'lerde üniversite ile etkileşim içerisinde bir eğitim gerçekleştirme amacına değinilmiştir.

Buna göre; kimya sanayisinde katma değeri yüksek yeni kimyasalların üretilmesine ve ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulmasına önem verileceği söylenmiştir (DPT, 2007: 92).

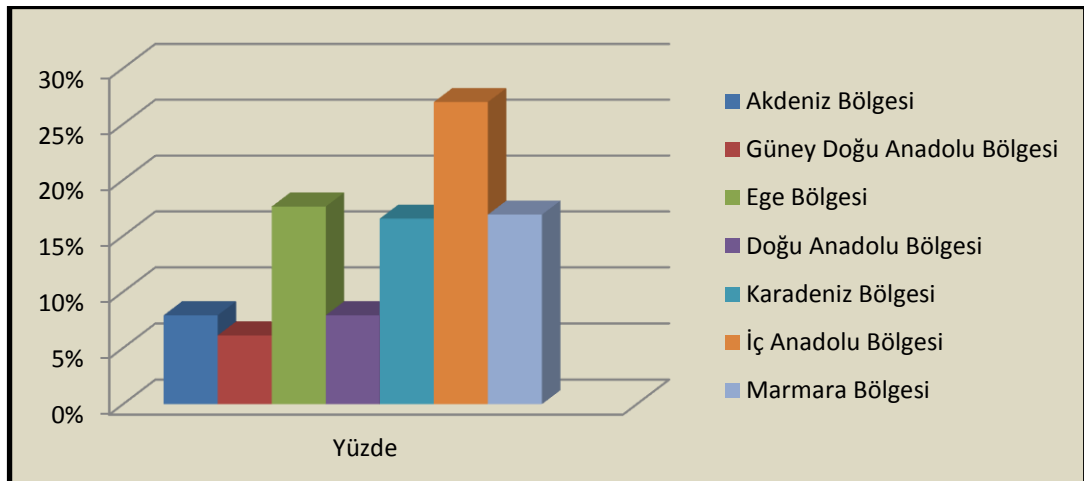
Yine bu dönemde üniversitelerin toplumla ve işletmelerle tam bir etkileşim içinde yerel ihtisaslaşma alanlarına yönelik eğitim, araştırma ve hizmet faaliyetlerinde yoğunlaşmanın sağlanacağından bahsedilmiştir. Buna bağlı olarak, üniversite-sanayi işbirliğine ve yerel ihtisaslaşmaya dayalı üretimi teşvik etmek için uygun bölgelerde sektörel organize sanayi bölgeleri uygulamasına gidileceği belirtilmiştir (DPT, 2007: 92). Ayrıca sanayinin ara eleman ihtiyacını karşılamak için OSB'lerde mesleki eğitim faaliyetlerinin hizmet kurumları ve özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşmasını sağlamak amaçlanmıştır.

2.2.2.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

10. BYKP döneminde OSB uygulamalarının üretime geçme oranlarını yükseltmek ve OSB'lerin teknoloji geliştirme bölgeleri ile etkileşimi geliştirilerek kapasitelerinin artmasını sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca OSB'lerde ihracat oranını arttırmak da bir diğer hedefdir. Bununla birlikte ilk endüstri bölgeleri olan Ceyhan ve Karapınar Enerji İhtisas Endüstri Bölgeleri ile Filyos Endüstri Bölgesi kurulmuştur (DPT, 2014).

Bu dönemde ilk kez OSB'lerin, serbest bölgelere ve büyük fabrikalara kavuşma hatlarının yapılmasından bahsedilmiştir. Ayrıca, OSB ve KSS'ler başta olmak üzere, üretim ve ticaret mekânları için daha etkin yer seçimlerinin tercih edileceğinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte bu mekânların etkin kullanımı ile altyapılarının yenilenmesi, geliştirilmesi veya taşınması planlanmıştır. Kalkınma döneminde genel olarak mevcut OSB'lerin geliştirilmesi, üretime geçmesi ve diğer sanayi bölgeleri ile işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır.

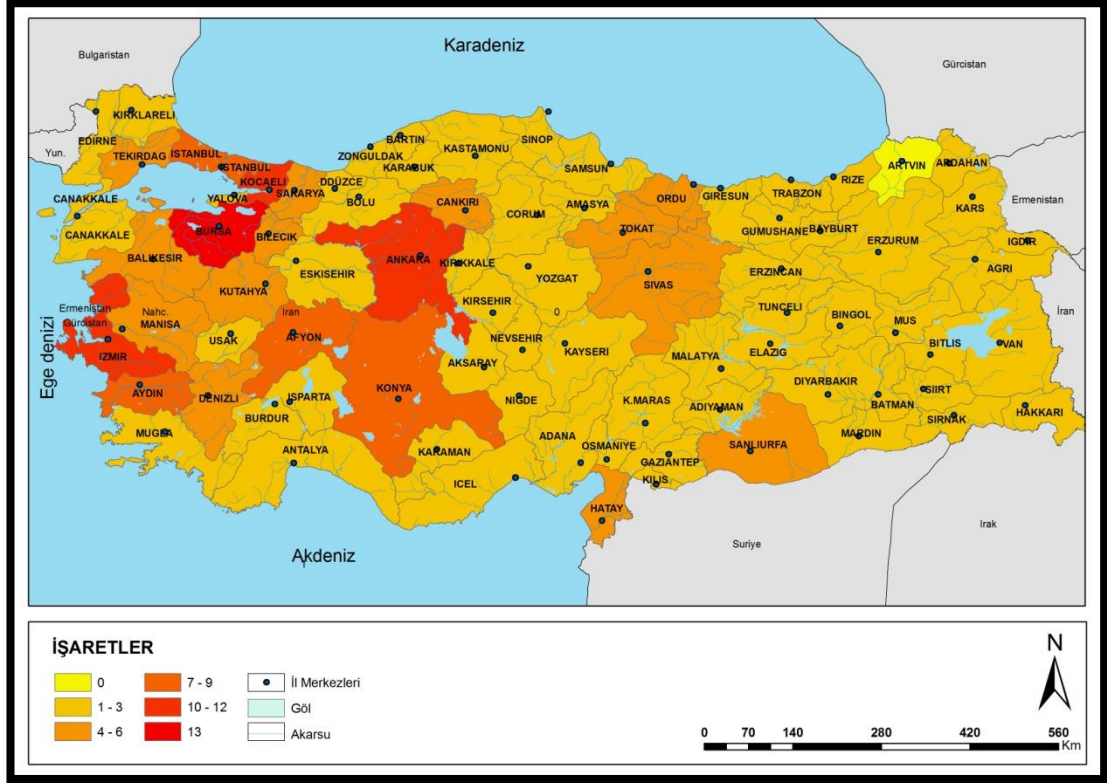
2006-2012 döneminde; organize sanayi bölgesi (OSB) sayısı 130'dan 153'e çıkmış; tüm OSB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı 35.000'den 45.000'e yükselmiştir. Bölgeler arası dağılımına bakıldığında ise iç Anadolu bölgesinin çoğunluğu oluşturduğu görülür (Şekil 4). Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi OSB uygulamasında bu dönemde de en yüksek sayıya sahip bölgelerdir. Ayrıca Karadeniz Bölgesi OSB sayısında Ege Bölgesini yakalamıştır.

Şekil 4: 2014 yılında organize sanayi bölgelerinin bölgelere göre oransal dağılımı

Kaynak: OSBÜK, 2014

Organize sanayi bölgelerinin günümüzdeki durumuna incelediğinde büyük çoğunluğu OSB'nin ilk kurulduğu yer olan Bursa'da toplanmıştır (Şekil 5). Bursa'nın çevresindeki illerimizde de OSB sayısını fazladır. OSB ulaşım şartlarının iyi ve pazar koşullarının daha elverişli olduğu yerlerde yoğunlaşmıştır.

Şekil 5: Türkiye’de organize sanayi bölgelerinin illere göre dağılımı

Kaynak: TOBB (2014) verilerinden derlenerek hazırlanmıştır

2.2.4. Samsun'da Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgeleri

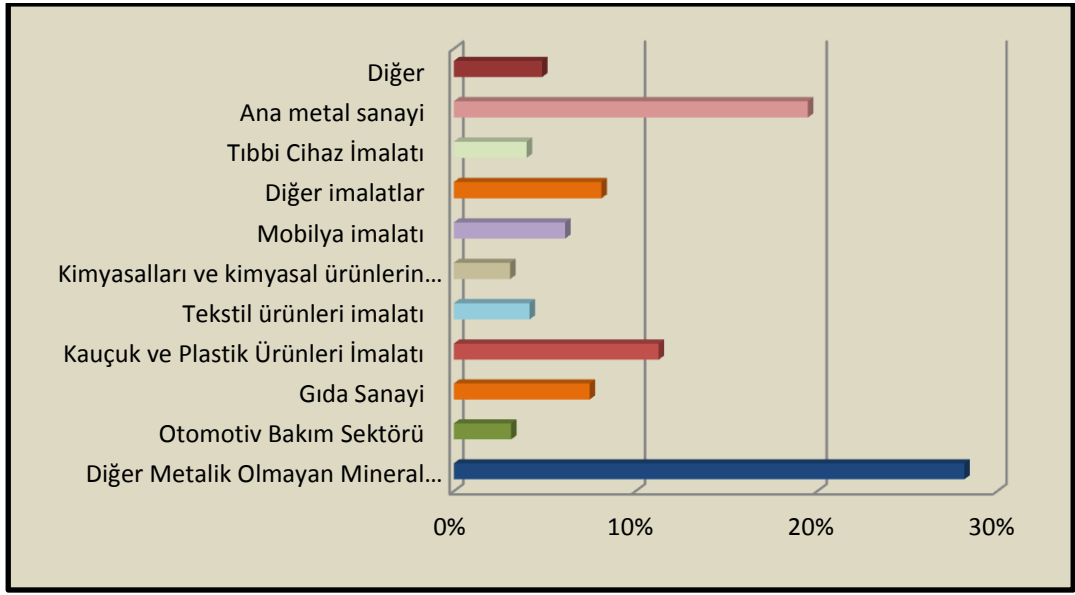
Samsun'da sanayi faaliyetlerinin geçmişi 1879 yılında Fransızlara ait REJİ şirketi tarafından inşa edilen ve 1925 yılında devir alınan tütün fabrikasıyla başladığı bilinir. Bu gibi fabrikaların dışında Cumhuriyet öncesi ve sonrasındaki 1970'li yıllara kadar enerji yetersizliği, sermaye piyasasında gerekli ortamın oluşmaması, sanayi ve gerekli diğer faktörlerin elverişsizliği nedeniyle gelişmemiştir (Samsun TSO, 1986: 50).

Samsun sanayisinde ekonomik anlamda önemli yer tutan fabrikalardan ilki 1968 yılında kurulan Karadeniz Bakır İşletmeleri, ikincisi ise 1970 yılında faaliyete geçen TÜGSAŞ- Gübre fabrikalarıdır. Daha sonraları ise Çarşamba Şeker Fabrikası, Ladik Çimento Fabrikası gibi önemli kamu kuruluşları tesisleşme faaliyetleri içerisinde yer almaya başlamıştır (Samsun, TSO 1986: 50).

1980 yılından sonra Samsun'da sanayi sektörüne devlet tarafından önemli bir yatırım yapılmamıştır. İlde özel müteşebbisin devreye girmesiyle küçük ölçekli yatırımlar hızlanmıştır. Buna bağlı olarak Küçük Sanayi Siteleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca buna ek olarak Bakanlar Kurulu'nun 15.7.1976 tarih ve 7/12207 sayılı kararına istinaden Kutlukent'te Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi kurulması kararlaştırılmış ve 1981 yılında faaliyete geçmiştir (Baba, 2001: 23).

Günümüzde, Samsun Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 830'dur. Samsun bu rakamla Türkiye'de toplam sanayi işletmesi içerisinde % 1'lik bir oran ile sanayisi gelişmiş illerimiz arasında yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi'ndeki illerin sanayi bakımından değerlendirmesi yapıldığında, %19'luk bir oran ile Samsun ilk sırada yer almaktadır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2014: 386). Bunun nedeni topografyanın elverdiği ölçüde hinterlandının geniş olması ve limanının Karadeniz Coğrafi Bölgesi'ndeki diğer illere göre daha gelişmiş olmasıdır. Ancak Samsun sahip olduğu sanayi yatırımlarındaki potansiyelini yeteri kadar geliştirememiş ve sanayide istenilen düzeyi yakalayamamıştır. Bununla birlikte ilde önemli sanayi sektörleri yer almaktadır. Nitekim her yıl İSO tarafından açıklanan rakamlara göre 2013'te ilk 500 sanayi kuruluşu arasında Samsun'da 4 işletme yer almaktadır. Bu işletmeler: Türkiye Şeker Fabrikaları, Yeşilyurt Demir Çelik Endüstri Sanayi, Samsun Makine Sanayi ve Ulusoy Un Sanayi'dir. İkinci 500 Sanayi kuruluşları arasında ise 10 işletme yer almaktadır (İSO, 2013).

Samsun'da sanayi kollarının sağladığı istihdam oranları incelediğinde birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. İl merkezinde sanayi sektörlerinin %7'lik kısmını oluşturan "diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı" en fazla istihdam sağlayan sektördür (Şekil 6). Gıda sanayi sektörü (%23) ise Samsun il merkezinde en fazla dağılım gösteren sektör olmasına karşın sağladığı istihdam oranı ise %7,5'tir. Buna göre firma sayısı çok yüksek olmamasına karşın ana metal sanayi de Samsun'a önemli bir istihdam sağlamaktadır. Bu sanayi kolu içerisinde yer alan demir çelik ve bakır işletmeleri önemli yer tutmaktadır.

Şekil 6: Samsun ilinde istihdamın sanayi sektörlerine göre dağılımı

Kaynak: Samsun TSO, 2014

Samsun'da bazı sanayi sektörleri gelişmeye açık potansiyel bir güç olarak görülmektedir. Buna göre; Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, İl Özel İdaresi, Ticaret Sanayi Odası ve sivil toplum örgütleri tarafından yapılan çalışmalar sonucu; tıbbi cerrahi el aletleri, sağlık hizmetleri, gıda, mobilya, lojistik, balıkçılık ve su ürünleri, ana metal sanayi, turizm ve kümes hayvancılığı, gelişmeye açık ve öne çıkan sektörler olarak belirlenmiştir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2014: 385). Bu sektörlerin yerinde değerlendirilmesi ve geliştirilmesi Samsun'daki sanayi faaliyetlerinin gelişimine önemli katkı sağlayacaktır. Gelişim potansiyeli olan sektörlerin kümelenmesinin teşvik edilmesi bu katkının gerçekleşmesinde önemli bir etken olacaktır.

Samsun sanayisinde başta OSB'ler olmak üzere sanayi bölgeleri önemli yer tutmaktadır. Buna göre günümüzde Samsun'da 5 adet OSB yer almaktadır. Bunlar; Samsun Merkez OSB, Samsun Gıda İhtisas OSB, Kavak Karma OSB, Bafra Karma OSB ve Havza Tarımsal Ürün İşleme ve Tarım Makineleri İhtisas OSB'dir (Foto 11).

Foto 11: Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi

Kaynak: <http://www.samsunosb.org.tr/>

Bunlar arasında Samsun Merkez OSB tam doluluğu sağlamıştır (Tablo 1). Bu doluluğun yakalanması yeni sanayi alanları ihtiyacını meydana getirmiştir. Bu nedenle yatırımcılara daha geniş alan sağlamak için Samsun'un bazı ilçelerinde OSB'ler kurulmuştur. Nitekim Merkez OSB'de yer bulamayan yatırımcılar, Kavak ve Bafra OSB'ye yatırımlarını kaydırmışlardır. Ayrıca fabrika tesisleşme kapasitesini genişletmek isteyen firmalar yeni şubeleri için Kavak ve Bafra OSB'yi tercih etmektedirler. Samsun'da yer bulamayan yatırımcıların ilk tercihi ise Kavak OSB'dir. Bunun nedeni ise Kavak OSB'nin ulaşım şartlarınının Bafra OSB'ye göre daha elverişli olmasıdır.

Tam doluluğunu sağlamış olan bir diğeri Gıda İhtisas OSB'dir. Fakat OSB'de faaliyete geçen firma sayısı henüz düşük olup çoğu inşaat aşamasındadır. Samsun'un diğer ilçelerinde yer alan OSB'lerde ise tam doluluk sağlanamamıştır. Bunlardan en fazla genişliğe sahip olan Bafra OSB'de doluluk oranı düşük iken, Kavak'ta 1.etap tamamen dolmuştur. İkinci etap için çalışmalar yürütülmektedir. Havza Tarımsal Ürün İşleme ve Tarım Makineleri İhtisas OSB ise yapım aşamasında olup henüz faaliyete geçmemiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Samsun'da organize sanayi bölgelerinin mevcut durumu

Açıklama	Samsun Merkez OSB	Kavak OSB	Bafra OSB	Samsun Gıda OSB	Havza OSB	Toplam
Kuruluş tarihi	1981	2000	1998	2007	2007	
Arsanın toplam yüzölçümü (Hektar)	160	104	228	47	50	589
Parsel sayısı	108	80	141	26		355
Dolu parsel sayısı	108	39	23	26		196
Boş parsel sayısı	0	41	118	0		159
Faal olan işyeri sayısı	82	20	15	9	0	126
İnşaat halinde firma sayısı	5	7	3	10	0	25
Proje aşamasında	1	6	5	5	0	17
Toplam	88	33	23	24	0	168
Mevcut işyerlerinde çalışan işçi sayısı	5.105	701	402	141	0	6.349

Kaynak: Samsun TSO, 2014

En fazla doluluğu yakalayan OSB'ler aynı zamanda en fazla istihdamı da sağlamaktadırlar. Nitekim en fazla istihdamı Merkez OSB sağlamaktadır. Bunu Kavak OSB takip etmektedir (Tablo 1). Diğer OSB'lerde doluluğun sağlanması istihdam sayılarını da artıracaktır. Samsun'un gelişmesine katkısı olacaktır.

Samsun şehrinde OSB'lerin yanı sıra Küçük sanayi işletmelerinin bir arada toplandığı 15 adet Küçük Sanayi Sitesi de bulunmaktadır. Bu KKS'lerde toplam 5.439 adet işyerinde 12.410 kişi istihdam edilmektedir (Çelik, 2013: 76). Çok yüksek kapasite ile çalışmamalarına rağmen yüksek istihdam ile il ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

Samsun ilinde kurulan bir başka sanayi alanı ise Samsun Serbest Bölgesi'dir. Gümrük alanı dışında tanımlanmalarına rağmen, ülkenin siyasi sınırları içinde bulunan alanlar olan ve ihracat odaklı yatırımların artmasını teşvik etmek için oluşturulan Samsun Serbest Bölgesi; Bağımsız Devletler Topluluğu, İran, Türk Cumhuriyetleri ve Avrupa'dan gelen malların Ortadoğu'ya geçiş kapısıdır (Gümüş vd., 2010).

Samsun Serbest Bölgesi'nde 5 adedi imalatçı olmak üzere toplam 25 adet ruhsatlı firma bulunmaktadır. İmalatçı firmalar ağaç masif panel, tıbbi malzeme, ilaç dolumu ve ilaç ampülü üretmektedir (Samsun TSO, 2013: 76).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAFRA VE KAVAK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI COĞRAFİ ANALİZİ

3.1. Bafra İlçesi ve Bafra Organize Sanayi Bölgesi

Türkiye'de önemli hinterlanda sahip Samsun' şehrinde sanayi hala istenilen düzeye ulaşamamıştır. Fakat nüfusu ve bulunduğu konumu ile pazar noktalarına yakın olması ilde sanayileşme gayretlerinin devam etmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte Samsun il merkezinde sanayi tesislerinin kurulacağı boş alanlar azalmış, ayrıca Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi tamamen dolmuştur. Nitekim, sanayi alanları Çarşamba Ovası'na doğru gelişmeye başlamıştır. Bu durumda verimli tarım arazileri yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Diğer taraftan ilçeler de şehir merkezine uzak bir konumdadır. Bu ilçelerin içerisinde kimi yüksek nüfusa sahip iken birçoğu da göç vermektedir. Netice itibarıyla Samsun'un kalkınması ve yerel ekonominin gelişimi sağlanmalıdır.

Böylece; samsunda mevcut sanayi alanların doluluğunun artması ve verimli tarım arazilerinin sanayi tesisleri tarafında tehdit edilmesi sonucu yeni sanayi alanları ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması amacıyla Kavak, Bafra ve Havza'da OSB'ler kuruldu. Aşağıda sırasıyla Bafra ve Kavak OSB'lerin ve yakın çevrelerinin sit özelliğine ve kuruluş şartlarına ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

3.1.1. Bafra İlçesinin Coğrafi Özellikleri

3.1.1.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri

Bafra'nın genel jeolojik yapısı Mesozoyik, Tersiyer ve Kuvaterner yaşlı arazilerden oluşmaktadır. Kızılırmak'ın deltaya girdiği alandan itibaren, sırasıyla Kuvaterner yaşlı eski alüvyonlar ile daha kuzeyde ise yeni alüvyonlar yayılış göstermektedir. Eosene ait formasyonlar ise bazalt, aglomera, tuf, tüfit ve kumtaşlarından oluşmakta olup deltanın güneydoğusunda geniş yayılış göstermektedir. Delta yakın çevresinde ise en yaşlı birimler Üst Kretase formasyonlardır. Bu formasyonlar; volkanik kökenli kayalardan ve kumlu kireçtaşlarından oluşmaktadır (Özdemir, 2010: 7).

Bafra morfolojik olarak 3 kısımda incelenmektedir. Bunlar sırasıyla kuzeyden güneye doğru Kızılırmak Deltası (Yeni Delta Ovası), Eski Delta Düzlüğü, güneydeki plato alanı veya yontulma alanıdır (Köksal, 1972: 14).

Kızılırmak deltası ülkemizin 3.büyük deltasıdır. Delta 0-25 m yükseltilerde olup ve yaklaşık binde 8 eğime sahip geniş bir düzlük alanı kapsamaktadır. Bugünkü delta (Yeni delta sahası), kıyılar, kıyı kumulları, kordonları ve gölleri ile Kızılırmak vadisini kapsamaktadır (Köksal, 1972: 17).

Yeni delta sahasının özellikle batısında yer alan tarım arazileri 2 m yükselti seviyesinden düşüktür. Ayrıca bu kısımlarda taban suyu seviyesinin yüksek olması çeltik tarımına imkân vermektedir. Günümüzde de bu saha yoğun olarak çeltik tarımına ayrılmıştır. Ayrıca kıyının hemen gerisinde bulunan alanlarda yoğun sebze tarımı yapılmaktadır (Yılmaz, 2006: 17,31).

Bu sahanın çeltik tarımına imkân vermesi ve yetiştirilmesi çeltik işleme fabrikalarının sayılarının artmasını sağlamıştır. Nitekim Bafra OSB'de birçok pirinç fabrikası yer almaktadır. Ayrıca sebze tarımının da yapılması bu sahada tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlamıştır.

Kızılırmak'ın eski deltasını oluşturan alan ise iki seviyeye ayrılmıştır. Bunlardan ilki yaklaşık 20-25 m olan seviye yüksek düzlük alanları oluştururken, diğer seviye 60-70m yükseltiye sahip olup akarsularla derince yarılmıştır. Bafra'da ideal yetişme alanına sahip olan tütün tarımı bu kesimlerde yapılmaktaydı (Akkan, 1970: 21, 24).

Eski delta sahasından güneye gidildikçe ortalama yükseltisi 140-150 m'lere sahip aşınım düzlüklerine, yamaçlardan sonra bazen yükseltisi 250 m'yi bulan tepelere geçilmektedir. Aşınım düzlükleri deltanın doğusunda ve batısında yer almaktadır. Flüvyal süreçlerin etkin olduğu bu alanda yer yer vadilerle yarılmış, dalgalı bir düzlük görünümü arz etmektedir (Yılmaz,2006: 19). Bafra Ovası'nın güneyinde aşınım yüzeylerinden sonra dağlık bölgeye geçilmektedir. Bunlardan en yükseği Nebyan Dağı'dır (1224 m). Bu dağlar Canik dağlarının batı uzantılarıdır.

Samsun ilinin sahil şeridinde yer alan Bafra İlçesi'nde Karadeniz ikliminin etkileri görülür. Bunun için yazlar sıcak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Bafra Organize Sanayi Bölgesi ilçe merkezi ile fazla yükselti farkı olmadığından, bakı farklılığı bulunmadığından ve 5 km uzaklıkta olduğundan merkezden farklı bir iklime sahip değildir (Tablo 2).

Tablo 2: Bafra'nın uzun yıllar ortalama iklim değerleri (1975- 2010)

Aylar	Ortalama Sıcaklık	Ortalama Nem	Toplam Yağış Ortalaması (Mm)	Kar Örtülü Gün Sayısı Ortalaması	Donlu Gün Sayısı Ortalaması
Ocak	5,7	72,1	81,6	4,7	6,5
Şubat	5,6	73,6	65,7	4,8	8,8
Mart	7,2	76,5	60,3	1,8	3,1
Nisan	10,9	78,3	56,9	0,2	0,2
Mayıs	15,1	78,5	47,8		
Haziran	19,8	74,7	48,3		
Temmuz	22,6	72,6	30,9		
Ağustos	22,6	74,2	42,2		
Eylül	19	76,3	61,3		
Ekim	14,9	77,6	101,6		
Kasım	11	72,6	98,3		0,2
Aralık	7,6	71,2	100,6		2,4
Toplam	13,5	74,85	66,29	0,9	1,25

Kaynak: DMİ, 2010

Bafra yöresi coğrafi konumu nedeniyle, başta yıllık toplam yağışlardaki azlık olmak üzere, bazı iklim özellikleri ile bölge içinde diğer bölümlerden ve aynı bölüm

içinde de iç kesimlerden ayrılır (Yılmaz, 2007: 43). En belirgin fark yağış azlığı yanında artan sıcaklık ve buharlaşmaya paralel olarak yaz kuraklığının hissedilmesidir. Bu kuraklığın giderilmesi için Bafra Ovası'nda 2012 yılında 2 sulama projesi tamamlanmıştır. 2016 yılında ise tamamlanması beklenen proje ile sulanabilen tarım alanları genişletilmesi planlanmaktadır (DSİ, 2014). Bununla birlikte kar örtülü gün sayısı ve donlu gün sayısı ortalamalarının düşük olması tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinin hammadde temininde riskleri azaltmaktadır. Ancak, bölgede faaliyet gösteren firmalar kışın kar yağışlarının OSB'nin ulaşımında problemlere yol açtığını belirtilmiştir.

Bafra'da bitki örtüsü yükselti basamaklarına göre farklılık göstermektedir. 0–150m yükselteleri arasındaki başlıca bitki formasyonu; psödomaki türündeki çalılıklar, göller ve deniz arasındaki kısımda galeri (subasar) ormanı ile lagün gölleri ve çevresindeki alanlarda gogo sazı ve hasır otu gibi bataklık bitkileridir (Yılmaz, 2007: 56). 300 metre ile 800m arasındaki kısımda maki sınırından sonra orman formasyonu yer alır. Bunlar geniş yapraklı ağaç topluluklarından oluşurken, 800 – 1200m arasında iğne yapraklı ağaçlardan oluşan orman formasyonu yer almaktadır. Bu ormanlar tarla açmacılığı sebebiyle tahrip edilmektedir (Köksal, 1972: 60). Bu ormanlık alanlar Bafra'da yer alan kereste fabrikası gibi ağaç ürünleri sanayine hammadde kaynağı olmaktadır.

Kızılırmak'ın denize yakın kısımlarında birçok göl bulunmaktadır. Batıda Karaboğaz Gölü, doğudaki ise Balık Gölleridir. Doğudaki göllerin başlıcaları şunlardır; Dutdibi, Liman, Hayırlı, Çernek, Uzungöl, Tombul Göl, İnce Göl. Göllerin çevresi sazlık ve bataklıktır. Ayrıca Altinkaya ve Derbent HES baraj gölleri yer almaktadır.

3.1.1.2. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Samsun il merkezinin batısında yer alan ilçe, Bafra ovası üzerine kurulmuştur. İl merkezine uzaklığı 52 km'dir. Doğusunda Ondokuzmayıs, batısında Alaçam ve Vezirköprü, güneyinde Havza ve Kavak ilçeleri, kuzeyinde ise Karadeniz yer alır. Bafra, 1530 yılında ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Bafra'nın tarihi M.Ö. 4000 yıllarında Orta-Asya göçleri neticesinde Gasgalar'ın bölgeye yerleşmesiyle başladığı bilinmektedir. Bafra verimli topraklara

sahip olmasının avantajıyla ilk çağlardan günümüze kadar yerleşim yeri olma özelliğini kaybetmemiştir. Nitekim bölge İkiztepe Ören Yeri başta olmak üzere birçok tarihi kültürel değerlere sahiptir.

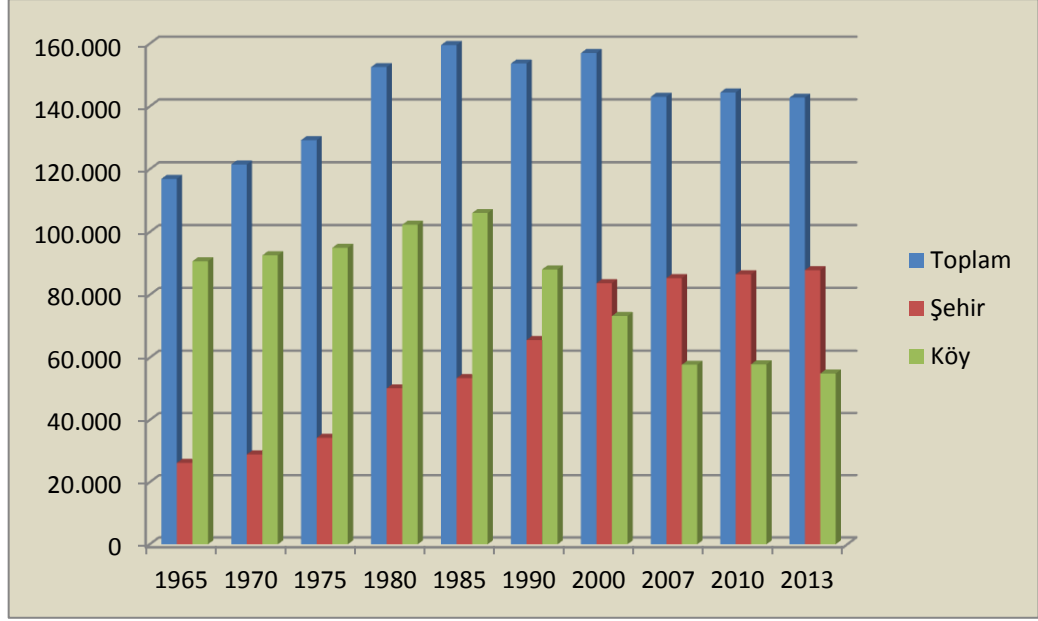
İlçede 2012 yılında 4 belde 119 köy bulunmaktaydı. 6.12.2012 yılında çıkan Büyükşehir Belediyesi yasasına göre Bafra Samsun Büyükşehir Belediyesi kapsamına girmiştir. Bu kapsamda tüm köyler ve beldeler (Çetinkaya, Doğanca, İkizpınar, Kolay) mahalle olarak sayılmıştır. Böylece 2013 yılında ilçede tüm köy yerleşmeleri mahalleye dönüştürülmüştür. Dolayısıyla İlçede 140 mahalle bulunmaktadır.

Bafra, çevresindeki zengin tarım alanlarının ortaya koyduğu tarımsal potansiyel ile varlık bulmuş bir şehirdir ve Türkiye'nin ziraat şehirlerine tipik bir örnek teşkil etmektedir (Yılmaz, 2007: 127).

Bafra Ovası'nda kırsal yerleşmeler çevrelerindeki tarım alanları ile sıkı ilişki içindedirler. Kır yerleşme düzeni açısından ova üzerinde büyük farklılık vardır. Yeni Delta üzerinde son derece dağınık ve geniş araziler içinde yer alan kır yerleşmeleri, Eski Delta ve Aşınım Yüzeyi üzerinde toplu ve birbirine yakındır. Bunda etkili olan faktörler ise su kaynakları ve arazi yapısıdır (Yılmaz, 2007: 110).

3.1.1.2.1. Kır ve Kent Nüfusu

Bafra uygun yeryüzü şekillerine, verimli ve geniş bir tarım arazisine sahiptir. Bu özelliği ile Samsun'un en fazla nüfusuna sahip ilçelerinden biri olmuştur. 1985 yılına kadar da toplam nüfusu sürekli artmıştır. Bu yıllardan sonra Bafra nüfusunda azalmalar görülmüştür. 2007 ile 2013 yılları arasında ise toplam nüfusta belirgin bir değişim olmamıştır (Şekil:7).

Şekil 7: Yıllara göre Bafra'da şehir ve köy nüfusu

Kaynak: TÜİK

Bafra ilçesinin şehir ve kırsal nüfusunu karşılaştırıldığında yıllar içerisinde farklı bir gelişim gösterdiğini görürüz. 1970'li yıllara kadar kırsal nüfus kesiminde istikrarlı bir büyüme dikkati çekmektedir. Bunun başlıca nedeni emek yoğun bir uğraşı olan tütün tarımının kırdaki insanı meşgul etmesi ve ona asgari geçim şartlarını sağlıyor olmasıdır. 1970 yılından sonra ise gerek nüfus artışı ve bunun neticesinde ortaya çıkan toprakların miras yoluyla bölünmesi, makineleşmenin artmasıyla insan gücü gereksiniminin azalması gibi etkenler kırdan kente göçlerin başlamasına neden olmuştur. Ayrıca Bafra şehrinin; istihdam, eğitim ve sağlık gibi olanakları bu hareketi etkileyen diğer nedenlerdir (Yılmaz, 2007: 86).

1990'lı yıllardan günümüze kadar köy nüfusu (2008 yılı hariç) sürekli azalmaya devam etmiştir. Buna karşın şehir nüfusunda (2008 yılı hariç) ise istikrarlı bir artış olmuştur. Dolayısıyla kırdan kente göç devam etmektedir.

Bu durumun oluşmasındaki önemli etkenlerden biri 2002 yılında çıkarılan tütün yasası ile devletin tütün alma garantisi ortadan kaldırılmış olmasıdır. Böylece tütün fiyatları düşmüştür. Bunun yanında halk farklı alternatiflere yönelmiş buğday ekimine başlamıştır. Fakat katma değeri düşük olan buğdaydan istenilen verim elde edilememiştir. Netice itibariyle zor durumda kalan halk kırdan kente göç etmiştir

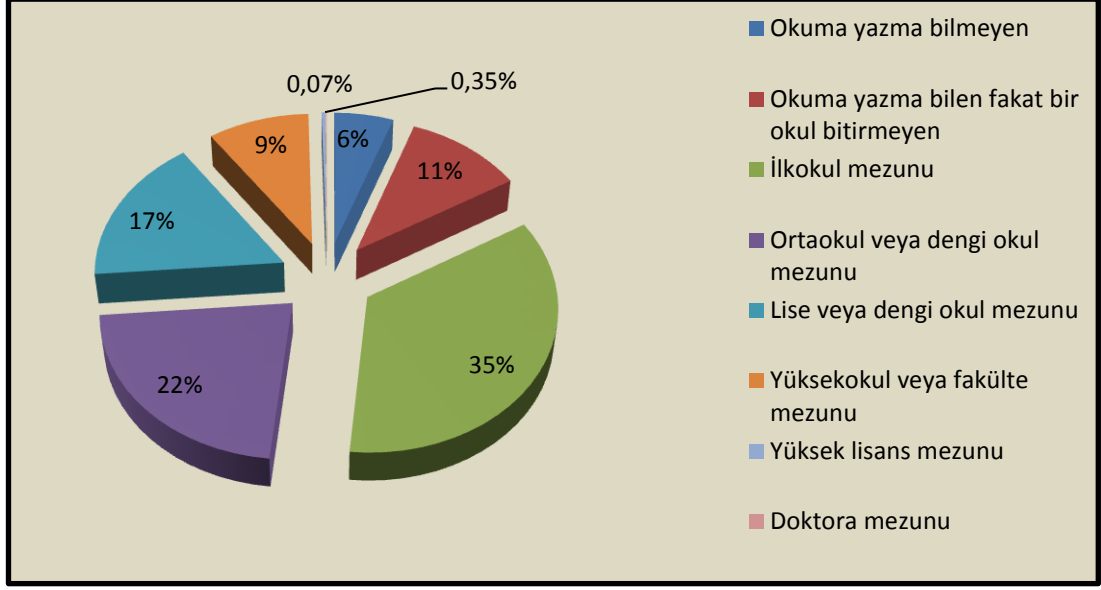
(Yılmaz, 2007:159). Bununla birlikte şehir hayatının çekiciliği, insanların tüm gün tarımda çalışmak istememeleri bir diğer etkidir.

Bu durum Bafra'da kentsel nüfusunda artmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak ilçenin kalkınmasını sağlamak ve istihdam olanaklarını arttırmak hedeflenmiştir. Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması da bu hedeflerden biridir.

3.1.1.2.2. Nüfusun Eğitim Durumu

Eğitimin artırılması imalatın kalitesini olumlu yönde etkilediği gibi, daha yüksek teknoloji uygulamalarına geçişi de kolaylaştırmaktadır (Tümertekin ve Özgüç 2012: 437). Bundan dolayı nitelikli (usta) işgücüne sahip yöreler sanayinin kuruluş yeri seçiminde tercih edilen yerlerdendir. Eğitim de bu nitelikli işgücü potansiyelini sağlayan kurumlar arasındadır. Başta üniversiteler olmak üzere, meslek yüksek okulları, bazı meslek liseleri ve çıraklık kursları bu eğitimi veren kuruluşlardır. Bunun yanında sanayi kuruluşları da stajyer veya çırak yetiştirerek işgücü eğitimine önemli katkı sağlarlar.

Bu bilgiler ışığında Bafra'nın eğitim durumu incelediğinde lisans ve lisansüstü eğitim alan kişilerin oranının düşük olduğu görülür (Şekil 8). Lisans eğitimi almış nüfusun oranı % 9'dur. Bu oran Samsun'un ortalamasıyla aynı seviyededir (TUİK, 2013). Fakat Bafra, lisansüstü eğitiminde %1'in altında kalmıştır. Lise ve dengi okulu mezunlarında Samsun ortalamasının biraz üzerindedir. Fakat ilkokul mezunlarının oranı nüfusun neredeyse yarısını teşkil etmektedir.

Şekil 8: Bafra ilçesi Eğitim Durumu

Kaynak: TUİK, 2013

Bafra'nın eğitim durumu Bafra OSB'ye de yansımaktadır. Bölgede yer alan metal sanayi sektörü ve bazı konserve sanayi tesisleri nitelikli işçi bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Pirinç üretimi yapan gıda sektörleri ise usta işçi bulmakta sıkıntı çekmediklerini belirtmişlerdir. Nedeni ise kendi işçilerini kendileri yetiştirmektedir. Bunun yanında; Bafra OSB'nde faaliyet gösteren su ürünleri sanayi kolları, sektör ile ilişkili mühendis bulundurmaktadır. Soğuk hava depoları ve bazı küçük işletmeler ise nitelikli işçiye ihtiyaç duymamaktadır.

3.1.1.2.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri

Nüfusun herhangi bir mekânda değişen özelliklerinden birisi de yaş yapısıdır. Belirli bir yerdeki nüfusun miktarıyla birlikte onun yaş yapısı da önemlidir. Özellikle çalışabilir ya da aktif nüfus olarak adlandırılan 15 - 65 yaş arasındaki nüfus miktarları; işgücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır. Bunun yanında; 0 - 14 ile 65 ve üstü yaş aralığındaki nüfus miktarı ise bağımlı nüfusu gösterir (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 267).

Bu bilgiler ışığında Bafra ilçesinde nüfusun yaş yapısını incelediğinde; 2013 yılı itibariyle çocuk yaş grubu oranı % 20,27 iken bir diğer bağımlı nüfusu oluşturan

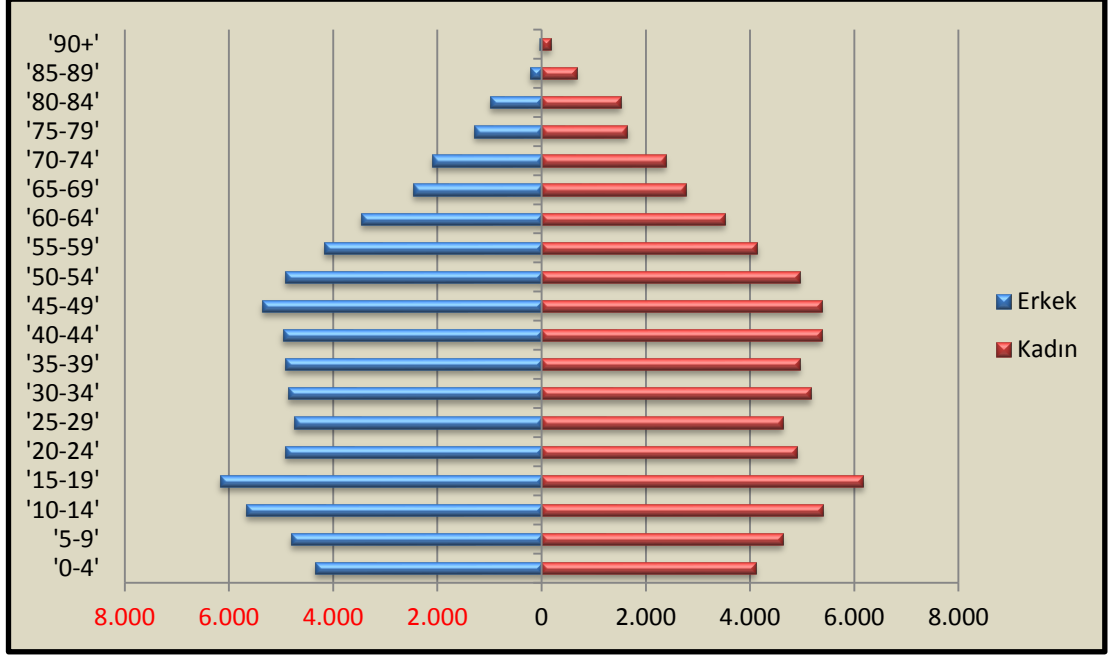
yaşlı nüfus oranı ise % 11,36'dır (Tablo 3). Toplam nüfus içinde çalışabilir nüfus oranı ise % 68,89'dur. Buna göre araştırma sahasının içinde yer aldığı Bafra'da genç ve çalışabilir yaştaki nüfus oranı fazladır.

Tablo 3: Bafra'da yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus

Yaş grubu	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
				Oran (%)		
0 -14	28.954	14.807	14.147	20,27	21,06	19,51
15 - 64	97631	48.437	49.194	68,36	68,89	67,85
65+	16227	7.065	9.162	11,36	10,05	12,64
TOPLAM	142.812	70.309	72.503	100,00	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK, 2013

Bafra'nın nüfusu cinsiyetine göre değerlendirildiğinde; kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğu görülür. Bu durumda erkeklerin kadın nüfusundan az olduğu bölgelerin göç veren yöreler olarak kabul edilmesinden yola çıkarak bölgede göçün var olduğundan bahsedebilir. Ayrıca nüfus piramidine bakıldığında tavan kısmının geniş olduğu görülür. Yaşlı nüfus oranının fazla olduğunu gösteren bu durumun temel nedeni genç nüfusun göç etmesidir. Göçün önüne geçebilmek için yörede istihdam olanaklarının artırılması gerekir. Bu yüzden de henüz doluluk oranını yakalayamayan Bafra OSB'ye yatırımcıları çekecek teşvikler sağlanmalıdır (Şekil 9).

Şekil 9: Bafra ilçesi nüfus piramidi

Kaynak: TÜİK, 2013

3.1.1.2.4. Ekonomik Faaliyetler

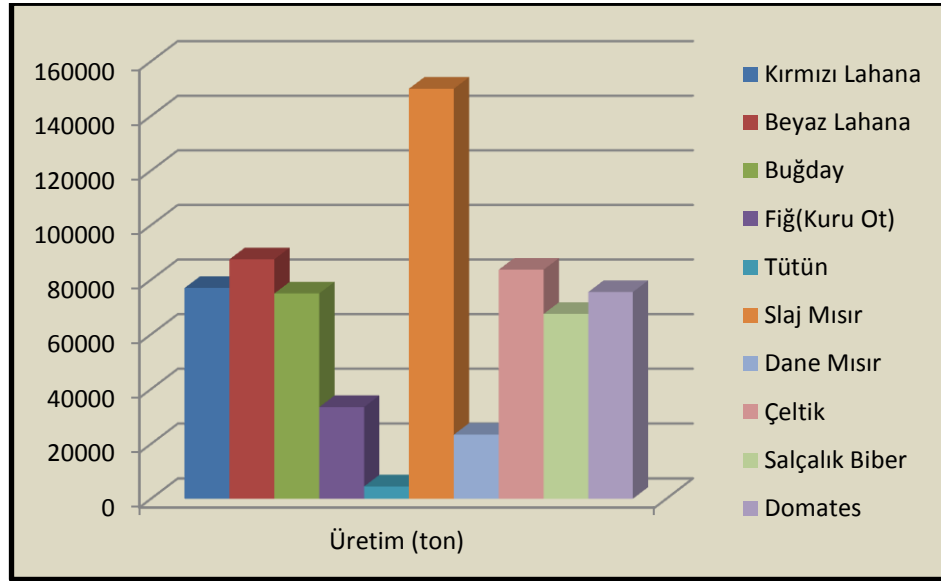
İlçenin ekonomik faaliyetleri genel olarak tarım ve hayvancılık üzerinedir. Bu faaliyetlerin yanında Kızılırmak deltasının sulak alan çevresinde balıkçılık ve sazcılık da yapılmaktadır. Nitekim Balık göllerinde tutulan balıklar iç piyasada tüketilirken; 1985 yılında yetiştirilmeye başlanan kerevitin hemen hemen tamamı yurtdışına satılmaktadır (Samsun TSO, 2013: 13). Ayrıca lagün gölleri çevresindeki sahaları kaplayan bataklık bitkilerinden goga sazı ve hasır otu ekonomik faaliyetler açısından oldukça önemlidir.

İlçede yıllara göre üretilen tarım ürünleri farklılık göstermiştir. Bu durumun oluşmasında geçmişten bugüne değişen hammadde, pazar ve piyasa şartları temel etkindir. Buna bağlı olarak 1970'li yıllardan 2002 yıllarına kadar Bafra halkının büyük çoğunluğunun esas geçim kaynağını tütün oluşturmaktaydı. Bu tütün Şark tipi, Türk tütünü veya altın yaprak olarak adlandırılmış ve kalite bakımından önemli bir yere sahiptir.

Tütün sadece iç piyasaya yönelik değil dış piyasadan da alıcı bulmaktaydı. Bu ülkeleri, başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu

oluşturmaktaydı (Köksal, 1972: 97). Ancak tütünün alıcısı tüccar ve devlet adına TEKEL iken destekleme alımlarına 3.1.2002 tarih ve 4733 sayılı Tütün Yasası ile son verilmiştir (Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2002). Bu durum üretimde azalmaya neden olmuştur. Dolayısıyla halk için önemli bir geçim kaynağı olan tütün üretiminin düşmesi kırdan kente olan göçleri hızlandırmıştır.

Günümüzde ise ilçede üretilen ürünlerin başında slaj mısır üretimi gelmektedir. Bu ürünün yanı sıra ilçede sebze, buğday ve çeltik üretimi de önemli yer tutmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10: Bafra'da 2012 yılı itibariyle tarım üretiminin dağılımı

Kaynak: Bafra TSO, 2013

Tarımsal faaliyetlerin ilçede yoğun olması ve bu ürünlerin işlenerek katma değerinin yükseltmek istenmesi Bafra OSB'nin kurulmasını etkileyen durumlardan biri olmuştur. Nitekim Bafra OSB'de faaliyet gösteren firmaların çoğunluğunu tarımdan elde edilen ürünlere paralel olarak salça ve pirinç fabrikaları oluşturmuştur. Bu durum tarıma dayalı sanayinin gelişimine olumlu katkı sağlamıştır.

Ayrıca Bafra'da toplam arazi varlığı içerisinde %38 oranında ormanlık ve fundalık alanın varlığı, orman ürünleri sektörünün Bafra'da gelişmesini sağlamıştır (Bafra TSO, 2014:).

3.1.2. Bafra'da Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgesi

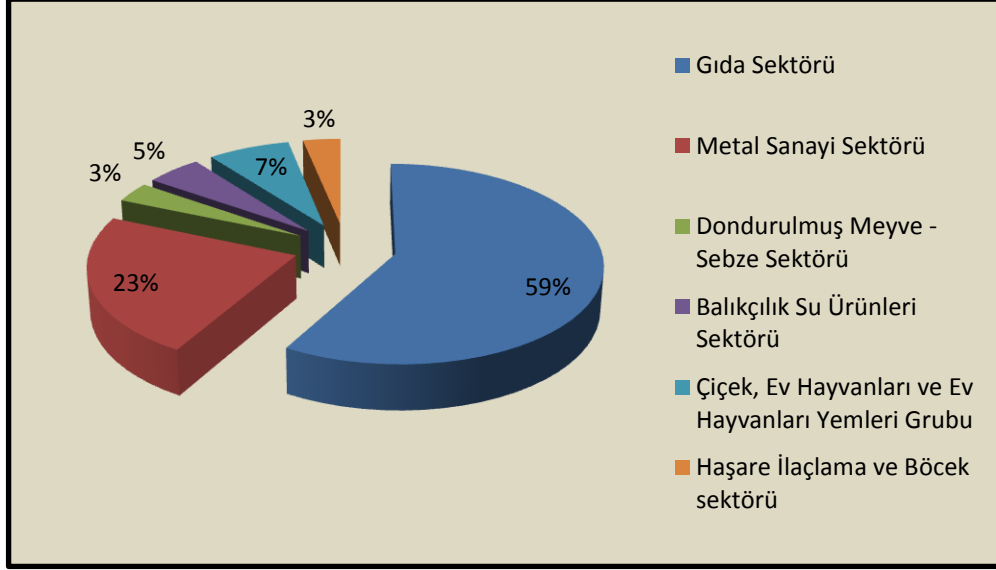
3.1.2.1. Bafra'da Sanayinin Kuruluş Şartları

3.1.2.1.1. İşgücü

Her ne kadar sanayi kuruluşlarında, makine kullanılarak ürün elde edilse de modern sanayide işçi önemli bir faktördür. Binlerce kişinin çalıştığı sanayi tesisleri buna örnektir (Doğanay vd., 2011).

Samsun'da nüfusun işgücüne katılma oranı % 50,6'dır ilde işsiz nüfusun göç etmesine bağlı olarak işsizlik oranı resmi rakamlara göre % 6.6'dır. Buna göre Samsun, Türkiye ortalamasına bakıldığında işsizlik oranında 59. sırada yer alır. Samsun bu oran ile ortalamanın biraz daha üstündedir. Fakat işsizlik oranı Samsun potansiyeli düşünüldüğünde yüksektir. İşsizliğin önüne geçebilmek için istihdam olanaklarının artırılması gerekir.

Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde en fazla istihdamı gıda sanayi sağlamaktadır (Şekil 11). Tarıma dayalı sanayinin OSB'de önemli yer tutması bu sanayi kolunun çoğunluğu oluşturmasını sağlamıştır. OSB'de sezonluk işçi sayısı da oldukça yüksektir. Buna göre sanayi alanında faaliyet gösteren su ürünleri sanayisinde çalışan işçilerin büyük çoğunluğunu sezonluk işçiler oluşturmaktadır. İklim şartları sanayi kolunun hammadde teminini etkilemesine bağlı olarak; Hamsi yağı ve balık yemi üreten firmalar, bu balığın en fazla avlandığı dönem olan kış aylarında üretimde bulunmaktadır. Bu dönemde firmalar için işçi sayısı 20 - 30 sayısına ulaşırken, Hammaddenin temin edilemediği yada azaldığı dönemlerde ise işçi sayısı 3 yada 4'e kadar düşmektedir.

Şekil 11: Bafra Organize Sanayi Bölgesinde çalışan işgücünün sektörlere göre dağılımı

Sanayi sektöründe çalışan iki grup nüfustan söz edilir. Bunlar nitelikli (kalifiye) işgücü ve niteliksiz işgücüdür. Bu nüfus işgücü içerisinde nitelikli iş gücü daha büyük bir öneme sahiptir. Hatta bazı sanayi kollarının gelişmemesi kalifiye eleman eksikliğiyle ilişkilidir (Doğanay, 2011: 400).

Nitelikli işgücüne ulaşmak her zaman kolay değildir. Bafra OSB'de yer alan bazı firmalar da nitelikli işçi bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Metal sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler zorlanmalarının sebebini genel olarak; meslek yüksek okulu mezunlarının yetersiz olmalarına, metal bölümü mezunlarının azlığına ve nitelikli işgücünün Bafra'ya gelmek istememesine bağlamışlardır. Bu sektörle birlikte konserve sanayi üretimi yapan tesisler de kalifiye eleman bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bunun neticesinde nitelikli işçi bulmakta zorlanan sanayi sektörleri işçilerini kendileri yetiştirmektedir.

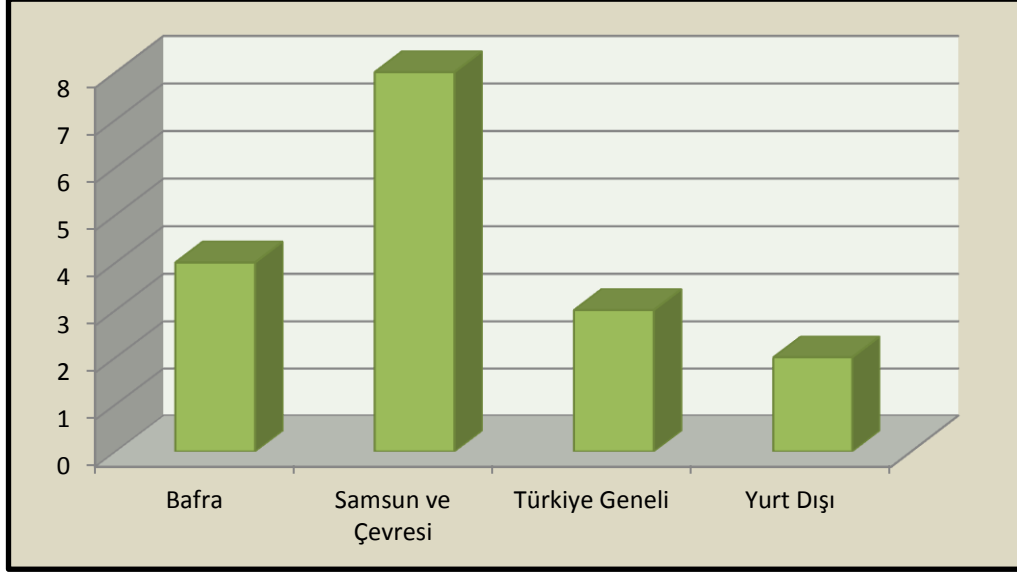
3.1.2.1.2. Hammadde Temini

Hammadde veya yarı mamul maddeler modern sanayinin en önemli yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu yüzden ki hammadde; değeri, ağırlığı, bozulma riski ve taşıma maliyetine göre sanayinin kuruluş yerine yön vermektedir. Sanayi ve hammadde arasındaki ilişkiler şu gruplar halinde sınıflandırılabilir;

- Çok fazla değeri yoksa ve imalat sırasında büyük kayıplar veriyorsa hammadde üretildiği yerde olacaktır.
- Hammaddenin bozulabilir olduğu yerlerde sanayi tesisleri de hammadde kaynağının yakınında yerleşirler.
- Tam tersi durumda imalat sonrasında bozulma riski fazlaysa tesisin lokasyonu pazara yakındır.
- Genellikle yükte hafif ama değerde ağır olan hammaddeler, diğer kuruluş şartlarının daha uygun olduğu yerlere taşınarak işlenirler.
- Eğer hammaddenin taşıma maliyeti mamul maddeninkine göre daha maliyetliyse kuruluş yeri hammaddeye yakın yerler olarak tercih edilir (Tümertekin ve zgc 2012: 432).

Bu açıklamalardan yola çıkarak Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulan sanayi tesislerinin faaliyet kollarına göre dağılımına bakıldığında çoğunluğunu gıda sanayi işletmelerinden oluştuğu görülmektedir. Bafra'nın geniş ve verimli tarım arazilerine sahip olması bunda en önemli etkidir. Dolayısıyla burada üretilen ürünlerin bir kısmı sanayinin hammaddesi olarak kullanılmaktadır. Böylece sanayi tesislerinin kuruluşunda hammaddeye yakınlık tercih edilmiştir. Bu yakınlık tarıma dayalı sanayinin bölgede gelişmesinde önemli bir faktördür. Bölge hammaddeye yakın olmanın avantajıyla ürünlerin taze bir şekilde işler ve daha az maliyetle pazarlar. Böylelikle işletmelerin uygun ve kaliteli üretim gerçekleştirmesine imkân tanır.

Bafra OSB'de sanayi kuruluşlarının hammadde temini gruplara ayrıldığında bunları; Samsun ve yakın çevresi başta olmak üzere Bafra, Türkiye geneli ve yurtdışı oluşturmaktadır (şekil 12).

Şekil 12 : Bafra OSB'de yer alan sanayi kuruluşlarının hammadde teminini sağladığı yerler.

Hammaddenin ilk grubunu Bafra ilçesi oluşturmaktadır. Tarıma dayalı sanayinin çoğunluğu oluşturduğu OSB'de, Bafra Ovası hammadde temininde önemli bir potansiyeldir. Bununla birlikte ilçenin dışında da hammadde temini yüksek orandadır. Bundaki temel etkenler;

- Bazı firmaların hammaddeye yakın olmasına karşın daha kaliteli ürün işleme düşüncesi ve buna bağlı olarak Bafra dışından hammadde temin etmesi,
- Gıda sanayi kolları dışındaki sanayi sektörlerinin hammaddenin çoğunluğunu Bafra ilçesinin dışından temin etmeleri,
- Bazı firmaların hammaddeye değil pazara yakın olmayı tercih etmeleridir.

İlk bölümde yer alan kuruluşlar, pirinç ve salça fabrikalarıdır. Bafra' Ovası'nda yetiştirilen ve önemli bir paya sahip olan çeltik ve sebze ürünlerinden yararlanılmıştır. Temin edilen hammaddeler çeltik, domates ve biberdir. Her bir pirinç fabrikası yaklaşık olarak 25000 ton civarında hammadde alırken, salça fabrikasında ise bu miktar 4000 ton civarındadır.

OSB'nin ikinci grubunda Samsun ve çevresi yer almaktadır. Bu bölümde başta Samsun olmak üzere, bu ile ilgili olan terme ilçesi ve Karadeniz Bölgesindeki bazı illerdir (Ordu, Sinop, Tokat ve Trabzon çoğunlukta). Samsun söz konusu merkezler arasında en fazla hammadde teminin sağlandığı bölümdür. Böyle bir durumun oluşmasında;

- Samsun il merkezinde yeteri kadar sanayi alanının kalmamasından dolayı yetkili kurumların yatırımcıları Bafra ve Kavak OSB bölgesine yönlendirmeleri ve bu tesislerin Samsun şehri ile irtibatının devam etmesi,
- Samsun ile Bafra arasındaki ulaşımın kısa ve elverişli olması ve Bafra'nın kıyı boyunca elverişli yollara sahip olması,
- Samsun'da aracı firmalar ile ithal ürün alınması,
- Pazara yakın olma düşüncesi bunlara temel etkindir.

Bu bölüm faaliyet kollarına göre karma özellik göstermektedir. Su ürünleri sektörünün hammaddesini balık ürünlerinin oluşturmasından dolayı kuruluşlar hammadde temin yeri olarak Karadeniz kıyısında yer alan illeri tercih edilmiştir (Foto 12). Bu sektör toplam 870 ton hammadde alımı yapmaktadır. Bir diğer sektör pirinç fabrikalarıdır. Bunlar hammadde temininde Samsun ve Terme tercih etmektedirler. Yaklaşık 38000 ton hammadde alımı vardır. Geri kalan bölümü ise metal sanayi oluşturmaktadır. Bu sanayi kuruluşları Samsun'daki şirketler aracılığıyla ithalat yapmaktadırlar. Domates ve biber salçası yapan işletmeler ise Tokat ve çevresinden ise domates ve biber alımı yapmaktadır.

Foto 12: Hammadde alımını Doğu ve Orta Karadeniz Bölümü'nden sağlayan Özsu Balıkçılık

Hammadde temininde Bafra OSB'nin üçüncü bölümünü Türkiye geneli oluşturmaktadır. Bu yörelerden mısır ve buğday alınmaktadır. Çevre sağlığı ile ilgili üretimde bulunan kimya sanayi kuruluşu ülkenin tamamından hammadde sağlayan tek kuruluştur.

Bafra OSB'nin hammadde temininin son bölümünü ise yurtdışı kısmı oluşturmaktadır. İthalat yapılan ülkeler Rusya ve Ukrayna'dır. OSB'nin diğer illere göre bu ülkelere yakın olması ithalatta önemli etkindir. İthalat yapan firmalar ise yem ve pirinç fabrikasıdır. Haydaroğulları Pirinç Fabrikası hammadde ithalatının bir kısmını Rusya'dan yapmaktadır (Foto 13). Bunda Rusya'da tarım arazilerinin olması ve bu ülkeden bir firmayla ortaklığının bulunması temel etkindir.

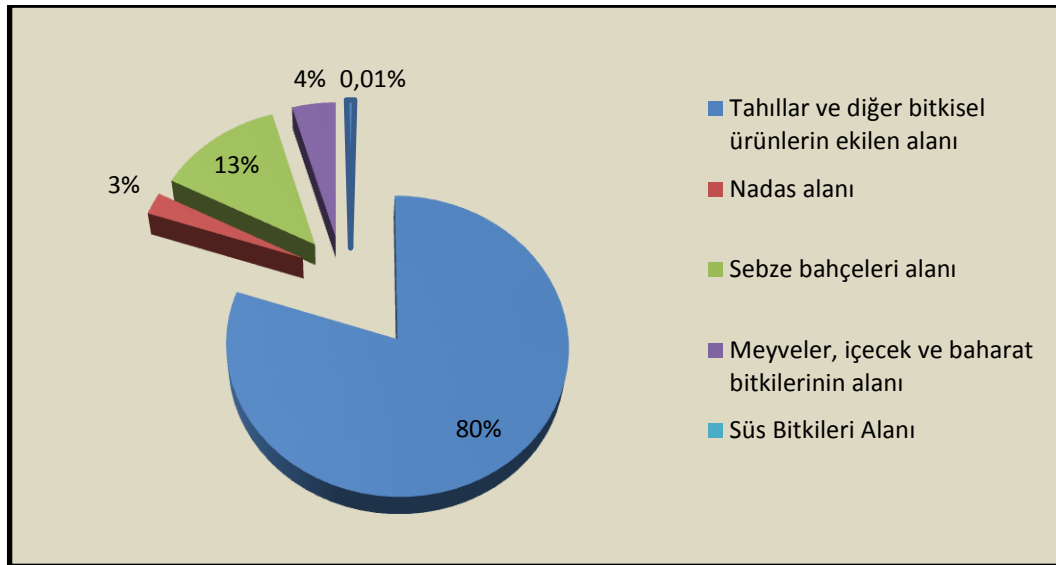

Foto 13: Rusya'da bir firmayla işbirliği içerisinde çalışan Haydaroğulları Pirinç Fabrikası

Samsun İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, ilde tarımsal yatırıma uygun sektörleri belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Samsun'da yatırımcıya nasıl veya nerede değerlendirmesi konusunda yol göstermiştir. Buna göre; entegre su ürünleri işleme ve paketlenme, yaş sebze ve meyve işleme, dondurulmuş gıda, un ve unlu mamulleri ile organik tarım ve enerji tarımı gibi sektörler potansiyel olarak görülmüştür (Hekimoğlu ve Altındağ, 2013: 4). Bunlardan yaş sebze - meyve işleme ve paketlenme ile dondurulmuş gıda sanayi sektörlerinin faaliyet gösterdikleri yerden biri de Bafra OSB'dir. Bu kuruluşlar bölgenin % 35'ni kapsar.

Bitkisel ürünler ve su ürünleri ile dondurulmuş gıda sektörüne dört mevsim hammadde sağlayabilecek büyük bir potansiyele sahiptir. Bafra ovasının kışlık sebze üretiminde stratejik olarak uygun koşulları ve karşılaştırmalı üstünlüğü vardır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2013: 4). Böylelikle hammaddeye yakın olmak isteyen sanayi kuruluşları Bafra OSB'ye yerleşmiştir.

Bafra tarım alanları 63.074 hektar araziye sahiptir. Tarım faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu %93 oranla tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin ekim alanı ile sebze bahçeleri oluşturmaktadır (Şekil 13). Bu alanı 50.566 hektar ile tahıllar ve bitkisel ürünler takip etmektedir. Bafra'da tarım alanlarının dağılışı genel olarak Samsun ile benzer özellikler gösterse de tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekim alanı daha yüksek orandadır. Buna karşın Samsun'da meyve, baharat ve içecek bitkilerinin kapladıkları alan çok daha fazladır. Bu farklılığın sebebi Çarşamba Ova'sında dikili tarımın, Bafra Ova'sında ise ekili tarımın daha yoğun olmasıyla ilişkilidir. Buna bağlı olarak Bafra OSB'de tarıma dayalı sanayinin hammaddesini ekili tarım oluşturmaktadır. İlçede tarım alanlarının geniş yer kaplaması Bafra OSB'de yer alan sanayi kuruluşlarının faaliyetlerini etkilemiştir. Buna göre gıda sektörü OSB'de faaliyet gösteren firmaların çoğunluğunu oluşturmuştur.

Şekil 13: Bafra ilçesi tarım alanlarının dağılımı

Kaynak: TUIK, 2013

3.1.2.1.3. Ulaşım İmkânı

Ulusal ve uluslararası bağlantının sağlanmasında ulaşım önemlidir. Ulaşım üretici ve tüketici arasındaki iletişimi sağlayan ve sanayi faaliyetlerinde önemli bir yeri olan sistemdir. Ulaşımın gelişmesi yerel alanlara yönelik üretimden, açık ve pazara yönelik üretime geçilmesine olanak tanır (Karabağ ve Şahin, 2011: 293 - 294).

Sanayi bölgesinin ulaşım şartlarının uygun olması yatırımcıları kendine çekmektedir. Bu sayede zaman ve maliye bakımından önemli avantajlara sahip olur. Aynı zamanda işgücü bulunduğu yöreden veya çevre illerden daha kolay şartlarda temin edilebilir.

Araştırma sahasını bünyesinde barındıran Samsun'un, karayolu, havayolu, demiryolu ve denizyolu gibi ulaşım ağlarına sahip olması ili önemli bir potansiyel güç haline getirmektedir.

Özellikle, 1950'li yıllarda başlayan karayolu ulaşımının günümüzde bölünmüş yollara dönüşmesiyle Samsun Karadeniz Bölgesi'nin Anadolu'ya açılan kapısı olmuştur (Yılmaz, 2011: 8). Bu da Samsun'u Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir merkezi ve Türkiye'nin stratejik şehirlerinden biri haline getirmiştir.

Araştırma sahasına en yakın yerleşme olan Bafra ise uygun fiziki koşullara sahip olmasına karşın Samsun'un ulaşım imkânlarından tam olarak faydalanamamaktadır. Bunda Samsun'un batısında yer alması ve iç bölgelerle bağlantı kuracak anayola uzak olması başlıca etkenlerdir. Buna karşın; Orta ve Doğu Karadeniz Bölümü'nün kıyı kesiminde Sinop, Samsun ve Giresun il sınırlarına kadar bölünmüş yollara sahiptir (Şekil 14). Fakat Sinop şehriden sonra fiziki koşulların çok elverişli olmaması ulaşım imkânlarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi'nin Orta ve Doğu Bölümü'nde kalan iller için önemli merkezlere ulaşmada Bafra - Sinop yolu tercih edilen güzergâh değildir. İlçenin güneyine ise sathi kaplamalı il yolları üzerinden ulaşım sağlanmaktadır.

Bunların yanında Bafra'dan doğu batı yönündeki bölünmüş yollar ile Samsun havaalanına, limana ve demiryollarına kolay ulaşım sağlanır. Fakat araştırma sahası ilçenin iç kesiminde kaldığından ulaşım bağlantıları biraz daha zordur.

Bafra OSB konum itibariyle en yakın karayoluna (Bafra - Samsun yolu) 5 km uzaklıktadır. Yollar dar ve kırsal yerleşmelerin içerisinde geçmektedir (Foto 14).

Foto 14: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'ni Bafra ilçe merkezine bağlayan yol

OSB'de firmalar ile yapılan mülakatlar neticesinde büyük bir çoğunluğu yolun durumu ve ulaşımı ile ilgili sıkıntılarının olduğunu belirtmişlerdir. Firmaların sıkıntıları ve diğer tespitler şu şekilde sıralanabilir;

- OSB'nin ilçe merkezinin güneyinde kalması hammadde teminini ve pazara ulaşım şartlarını zorlaştırmaktadır.
- OSB'ye, bağlanan yol güzergâhı köy yerleşmesinin içinden geçmektedir. Kamyon ve tır gibi ağır vasıtaların bu bölgeden geçtiği düşünüldüğünde başta çocuklar olmak üzere yerleşim yerinde yaşayan insanlar için hayati bir tehlike doğurabilir.
- Yolların dar olması iki büyük vasıtanın aynı anda geçişini zorlaştırmaktadır.
- Kar yağışının olduğu dönemlerde ulaşım aksamaktadır.
- OSB içi ulaşım yolunun parke döşemeli yollar olması, bağlantı yolunun ise bozukluğu araçlara ve taşınan malzemelere zarar vermektedir (Foto 15).

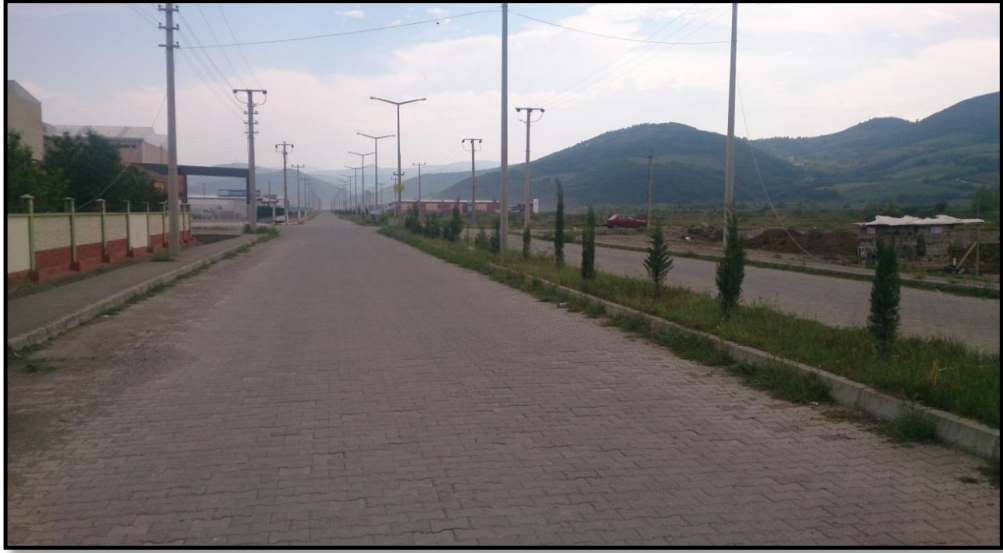

Foto 15: Bafra OSB'de parke döşemeli yollar

- Bölgedeki işletmelerin bir diğer sıkıntısı sanayi kuruluşlarının OSB'ye davet ettikleri misafirlerine veya işbirliği içerisindeki firmalara kılavuz olacak yeterli yönlendirme tabelalarının mevcut olmamasıdır (Foto 16). Ayrıca Fotoğrafta görüldüğü gibi var olan tabelalardan bazıları da zarar görmüştür. Bununla birlikte dikkat çeken bir diğer nokta ise hayvan pazarı ile organize sanayi bölgesinin aynı çevrede yer almasıdır. Bafra'da tarım ve hayvancılık sektörünün önemli yer tutması ve bu çevrede uygun arazi şartlarının bulunması iki sektörün bir arada yer almasına neden olmuştur.

Foto 16: Organize Sanayi Bölgesini gösteren yön tabelaları

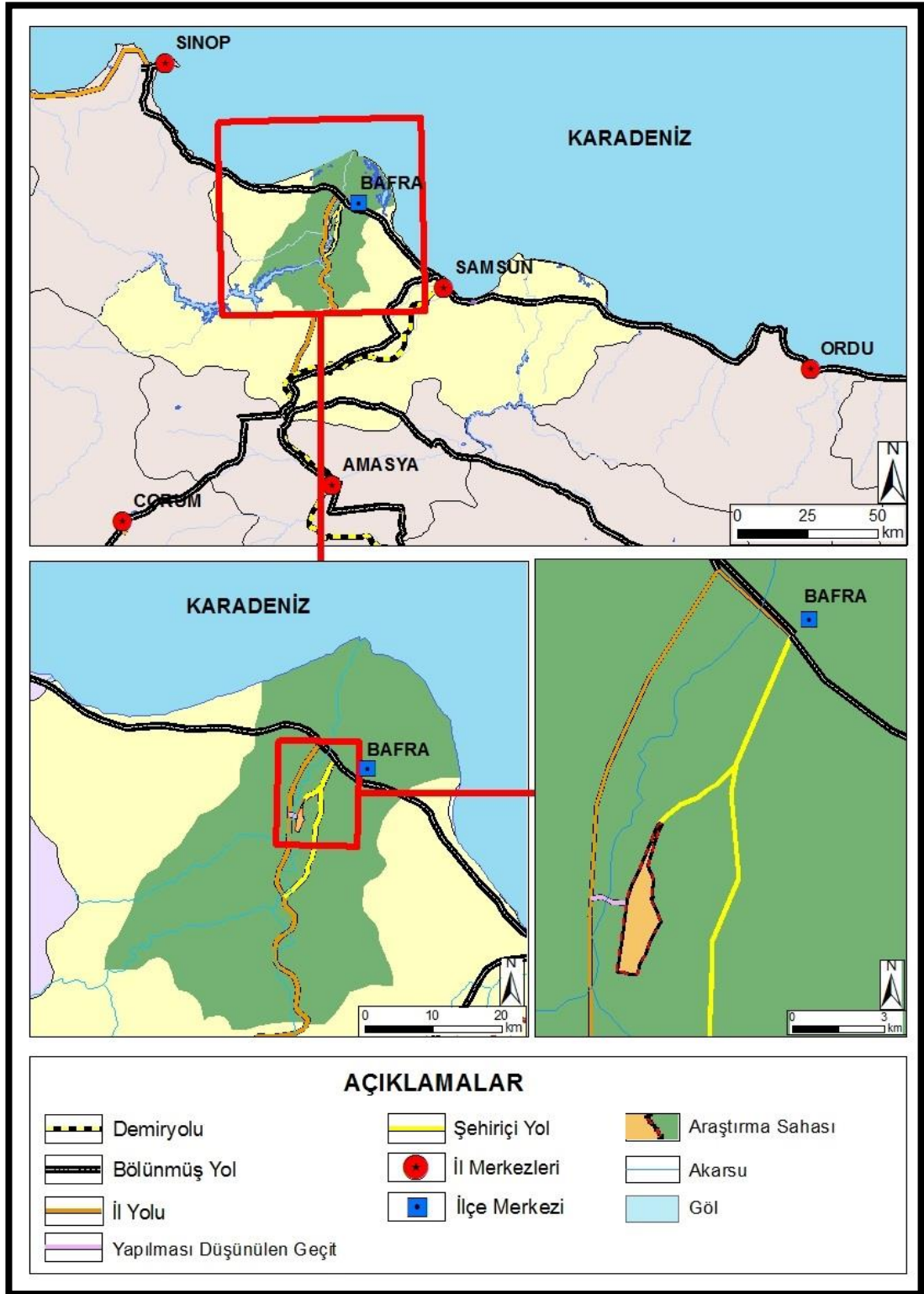
- OSB'ye dolmuş hattının olmamasından şikâyet edilmektedir. OSB'ye ulaşım özel servislerle veya özel araçlarla sağlanmaktadır.

OSB yetkilileri, firmaların ulaşım sıkıntılarını gidermek ve yeni yatırımcıları bölgeye çekmeyi amaçlamaktadır. Bundan dolayı ulaşım sıkıntısını gidermek için OSB yolu Kızılırmak'ın batısındaki il yoluna bağlanmalı, anayol ile bağlantısı kolaylaştırılmalıdır. Bu yolun OSB birinci etabın bitiş noktasından Kızılırmak'ın üzerinden geçecek bir geçitle sağlanması planlanmaktadır (Şekil 14). Sanayi kuruluş yöneticilerinin çoğunluğu ise öngörülen bu güzergâhın ulaşım imkânlarını kolaylaştıracağını belirtmişlerdir.

OSB'de firmaların çoğunluğunu sadece karayolundan faydalanmaktadır. Hammadde alımında ve pazarlamada demiryolu ve havayolu hiç kullanılmazken, ihracat sadece iki firma Samsun Limanı'nı (Samsun Port) kullanmayı tercih etmektedir. Liman kullanımında aracı firmalarla iş birliği yapılmaktadır. Demiryolunu kullan işletme ise bulunmamaktadır.

OSB'de firmaların nakliye için daha çok vasıta olarak kamyonu tercih ettikleri görülmekte sadece üç firma tır kullanmaktadır. Ayrıca OSB'de bulunan soğuk hava deposu ve paketleme sektörleri getirilen ürünlerin korunmasını sağlamakta , fakat bu ürünleri ambalajlayıp pazara dağıtmamaktadır. Bu nedenle vasıtaya gerek görmemektedir. Dolayısıyla firmaların büyük çoğunluğunda üretim oranlarının çok yüksek olmadığı anlaşılmaktadır..

Bölgedeki sanayi işletmeleri ürünlerini pazara ulaştırmada nakliye şirketlerini kullanmayı tercih etmektedir. Bu firmalardan birkaçı kendi araçlarını da kullanmaktadırlar. Ayrıca OSB'de bulunan firmaların yarısından fazlası sevkiyat esnasında bazı sıkıntıları olduğunu belirtmişlerdir. Bafra'da nakliye işletmelerinin yetersizliğinden ötürü firmalar sevkiyat için Samsun'dan araç getirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum bölgedeki işletmeler için maliyeti arttırmaktadır. Bu sıkıntıların yaşanmasında Bafra'nın konumu itibariyle yol güzergâhı üzerinde olmaması önemli bir etkidir. Böylece il merkezinden geçen veya il merkezine boş dönen tır veya kamyonlardan faydalanma olasılıkları düşüktür.

Şekil 14: Bafra ilçesi ulaşım haritası

3.1.2.1.5. Pazar Şartları

Pazar, sanayi tesislerini iki şekilde etkiler. Bunlardan birincisi; pazarın herhangi bir sanayi işletmesinin kuruluş koşulları arasında yer almasıdır. Örneğin; bir yörede sanayi tesisinin kurulması için belli bir seviyenin üzerinde pazarın olması gerekir. Pazar faktörünün sanayi üzerindeki bir diğer etkisi ise kuruluş yerini tayinindeki rolüdür. İşlenmiş maddelerin kırılabilir, hacimli ve ağır oluşu ve pazarın büyüklüğü gibi etkenler sanayi tesislerinin pazar alanına yakın yerde kurulmasını sağlar. Bununla birlikte mamul maddenin kısa süre içerisinde bozulmasından dolayı sanayi kuruluşları tüketim merkezlerinin yakınında yer alır (Doğanay vd., 2011).

Bu genel değerlendirme çerçevesinde Bafra'da Organize Sanayi Bölgesi'nde sanayi tesislerinin kuruluşunda bir diğer önemli etken pazar alanlarına yakın olmaktır. Bafra OSB'de bulunan sanayi kuruluşlarının pazar alanlarını saptamak amacıyla mülakat yöntemine başvurulmuştur. Buna göre Bafra OSB'de pazarı üç gruba ayırmak mümkündür.

Bu gruplardan ilki Samsun ili ve yakın çevresidir. Bu kapsamda yer alan iller; Samsun ili başta olmak üzere Karadeniz ile Doğu Anadolu Bölgesindeki bazı illerdir. OSB' de yer alan 5 sanayi kuruluşu mamul maddelerinin önemli bir kısmını bu grupta yer alan illere göndermektedir. Bu yerleşmelerin çoğunluğunu yem sanayi, su ürünleri sanayi ve metal sanayi sektörleri oluşturmaktadır. Bu sektörler pazar yerine yakın olmak amacıyla Bafra OSB'yi tercih etmişlerdir. Yem sanayi kuruluşu ile yapılan görüşmelerde ilk sanayi kuruluşunun Ege Bölgesi'nde olduğu belirtilmiştir. Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'ne yakın olmak amacıyla Bafra OSB'de bir şube açılmıştır (Foto 17). Ayrıca su ürünleri sanayi sektöründe faaliyet gösteren bir kuruluş da hammaddeyi Bafra ve çevresinden karşılamamasına rağmen Karadeniz'e merkezi konumda olduğu için Bafra OSB'yi tercih etmiştir.

Foto 17: Bafra'da pazara yakınlığı nedeniyle Organize Sanayi Bölgesi'ni seçen Abalıoğlu Yem Sanayi

İkinci kademe pazar alanı ise Türkiye'nin tamamını kapsamaktadır. OSB'de sanayi kuruluşlarının neredeyse yarısı böyle bir pazara sahiptir. Bu sanayi kollarının büyük çoğunluğunu gıda sanayi sektörü oluşturmaktadır. Ayrıca kimya sanayi üretimini Türkiye genelinde pazarlamaktadır. Özellikle pirinç üretimini sağlayan gıda sanayi sektörlerinin Türkiye'nin tamamına ulaşması bölgede birçok pirinç üretim fabrikasının kümelenmesini sağlamıştır.

Son kademe ise yurt dışı pazarını kapsamaktadır. Bafra OSB'de yer alan firmaların dörtte biri ihracat yapmaktadır. Bu ülkelerin çoğunluğunu Almanya, Hollanda, Gürcistan ve Rusya oluşturmaktadır. İhracat yapan sanayi kolları; gıda sanayi sektörü, metal sanayi ve su ürünleri sanayisidir. Pirinç üretimi yapan sanayi kuruluşu Rusya'daki bir işletme ile ortaklığa sahiptir. Bu durum firmanın hammadde temini ve ihracat yapmasını kolaylaştırmıştır.

3.1.2.1.6. Enerji İmkânı

Fabrikaların çalışması, ham ve mamul maddelerin taşınması doğrudan enerjiyle ilişkilidir. Elektrik üretimi sağlamak için kömür, doğalgaz ve petrolle çalışan termik santralleri ile barajlardaki hidroelektrik santrallerinden yararlanır. Ayrıca bazı sanayi kuruluşları güneş enerjisi, rüzgâr tribünü gibi enerji kaynaklarından kendi elektriğini üretebilir.

Ülkelerin gelişmesi ve sanayileşmesi için yeterli ölçüde enerji kaynağına ihtiyaç vardır. Enerji kaynağı ile endüstrileşme arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Günümüz de en fazla enerji kullanan ülkeler sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerdir (Yılmaz 2002: 118).

Bu bilgiler ışığında Samsun'un kullanım yerine göre elektrik tüketimini incelediğinde en fazla tüketim sanayi işletmeleri tarafından gerçekleşmiştir. 2008 yılında 802636 kWh elektrik tüketirken 2012'de % 23 yükselerek 1041873 kWh olmuştur. Ayrıca sanayi işletmelerinin elektrik tüketimi 2010 - 2012 yılları arasında belirgin bir artış göstermiştir. Bunda sanayi kuruluş sayılarının artması önemli bir etkidir. Özellikle ildeki organize sanayi bölgelerinde bu artış daha net bir şekilde görülmüştür. Artış gösteren sanayi kuruluşları içerisinde Samsun Merkez OSB ve Kavak OSB %7 artış gösterirken, Bafra OSB'deki artış oranı %20 olmuştur. Ayrıca Samsun'da sanayi işletmelerinin elektrik tüketimi son yıllarda artış gösterse de Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Böylece Samsun'unun önemli bir potansiyel olmasına karşın henüz istenilen gelişimi sağlayamamıştır. Bununla birlikte Samsun ilçelerinde yer alan Bafra ve Kavak OSB gelişimlerini devam ettirmeleri halinde samsun ekonomisine önemli katkı sağlayacaktır.

Bafra ilçe sınırları içerisinde ve güneyinde bulunan önemli elektrik üretimi sağlayan Altinkaya Barajı ve HES ile Derbent Barajı ve HES mevcuttur (Foto 18). Altinkaya Barajı ve HES yıllık 1632 GWh üretimi ile Kızılırmak üzerindeki en büyük tesislerden biridir. Derbent Barajı ve HES ise 257 GWh enerji üretimi sağlamaktadır. Altinkaya Barajı sadece enerji temininde kullanılırken Derbent Barajında aynı zamanda sulama da yapılmaktadır. Her iki barajda Bafra OSB'ye ve OSB'nin güneyinde yer alırlar.

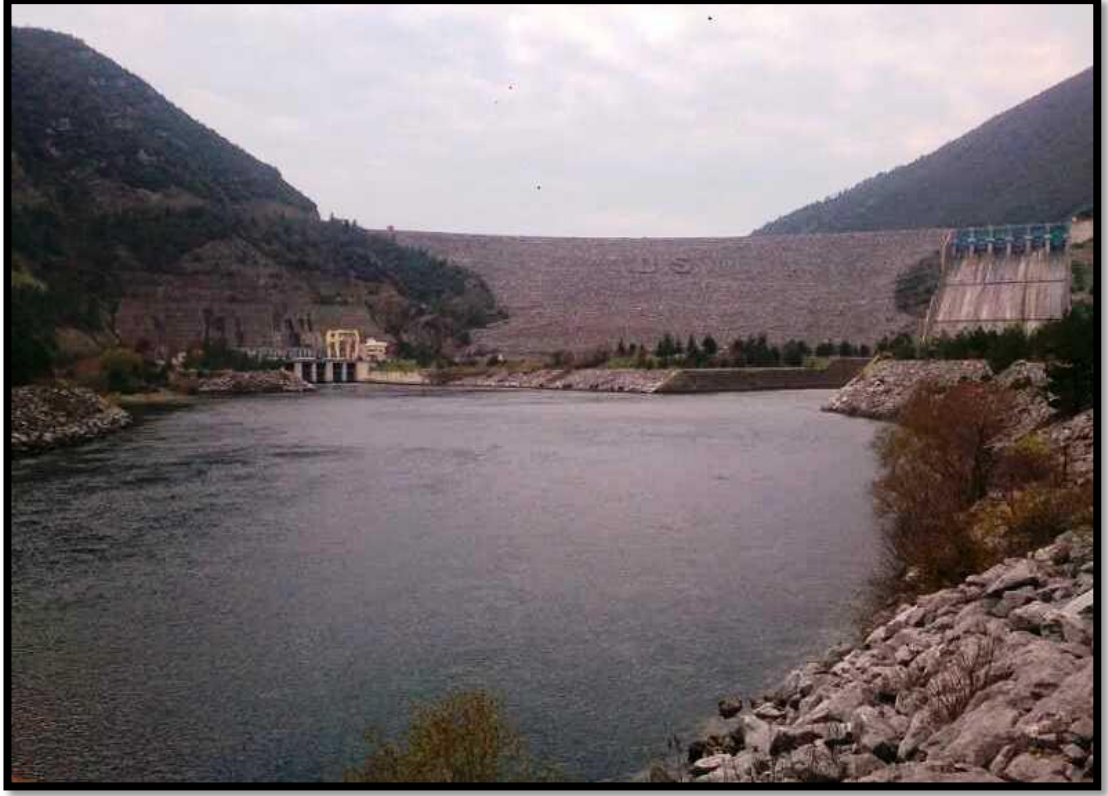

Foto 18: Bafra Altinkaya Barajı ve HES

Bafra Organize Sanayi Bölgesi 2014 yılında aylık ortalama (11 ay) 468.119 kWh elektrik tüketmiştir. İlk yıllara oranla elektrik tüketiminde % 94,80 bir artış göstermiştir. Bu artış nedenlerinden biri 2011 yılında Bafra OSB’de 9 adet tesis sayısı varken günümüzde 15’e çıkmasıdır. Bir diğer etkende sanayi kuruluşlarındaki yöneticilerle yapılan görüşmeler neticesinde firmaların büyük çoğunluğunun büyüme göstermesi ve buna bağlı olarak daha fazla enerji tüketmeleridir.

Bafra OSB’de elektrik tüketimini aylara göre değerlendirildiğinde ise en yüksek eylül, ekim, kasım, aralık ve ocak aylarında ulaştığı görülmektedir. Bu aylardaki tüketim farklılığı daha çok 2014 yılında gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde tüketimin fazla olması üretim artışının fazla olmasıyla ilişkilidir.

Bafra OSB’de elektrik üretimi için hidroelektrik santrallerine alternatif kaynak mevcut değildir. Bölgeye çekilmesi düşünülen doğalgaz henüz getirilememiştir. OSB’deki kimi firmalar buna çok ihtiyaç duymazken kimi firmalar ise doğalgazın olmamasının önemli bir eksiklik olduğunu düşünmektedir (Foto 19).

Bölgede doğalgaza ihtiyaç olduğunu düşünen salça fabrikası, işletmesinde buhar elde etmek için doğalgaz enerjisini kullanmak istemektedir.

Foto 19: Bafra OSB'ye doğalgazın getirilmesi gerektiğini düşünen firmalardan biri Bafira Salça ve Biber Fabrikası.

Kamu kuruluşlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde OSB'de doğalgaz çevrim santralinin kurulması planlanmıştır. Böylece OSB'ye doğalgazın çekilmesi sağlanacaktı. Fakat bu santralin kurulmaması doğalgazın gelişini ertelemiştir. Ayrıca Samsun'un üçüncü bölgede yer alması ve BOTAŞ'ın dördüncü bölgeden itibaren teşvik sağlaması ana boru hatlarının gelmesini engellemiştir. BOTAŞ dışında kurulacak olan ana boru hattının maliyeti de OSB'de yer alan firmalardan karşılanacağı için çok talep olmamaktadır. Bunun nedeni bu firmaların maliyetin altından kalkamıyor olmalarıdır.

3.1.2.1.6. Teşvikler

Türkiye'de sanayinin gelişimini sağlamak ve yatırımcıyı teşvik etmek için 2004 yılında 5084 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı; bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımcılara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkânlarını artırmaktır. Fakat Samsun sadece bedelsiz arsa avantajından faydalanmaktaydı. Bu kanun 2010 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir. Daha sonra kanuna geçici 9 madde

eklenmiştir. Buna göre arsa tahsisi Samsun merkez ilçelerinde %70 indirimle sağlanmıştır. Bafra ve Kavak Organize Sanayi Bölgesinde ise bu oran %90 olmuştur.

5 Nisan 2012'de yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi ile birlikte Samsun 6 bölge arasından 3. bölgede yer almıştır. Bununla birlikte organize sanayi bölgeleri bir alt bölgenin teşviklerinden yararlanmaktadır. Arsa tahsisi yanında yatırımcılara birçok yönde teşvik sağlanmaktadır. Bunlar aşağıdaki Tablo'da özetlenmiştir (Tablo4).

Tablo 4: Samsun İlinde yatırımlara yönelik bölgesel teşvik uygulaması

Destek Unsurları	Samsun (III.Bölge)	
	31.12.2013'e kadar	01.01.2014'ten sonra
KDV İstisnası	VAR	
Gümrük Vergisi Muafiyeti	VAR	
Vergi İndirimi (%)		
OSD Dışı	60	50
OSD içi	70	60
Yatırma Katkı Oranı (%)		
OSD Dışı	25	20
OSD içi	30	25
Sigorta Primi İşveren Hisse Desteği		
OSD Dışı	5 Yıl	3 Yıl
OSD içi	6 Yıl	5 Yıl
Yatırım Yeri Tahsis	Var	
Faiz Desteği	Var	
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	Yok	
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği(Destek Süresi)	Var	

Kaynak: <http://oka.org.tr> (2014)

Ayrıca OKA ve KOSGEP tarafından makine, yazılım vb. alımlarda %50'ye kadar hibe desteği de sağlanmaktadır. Bafra ve Kavak OSB'de firmaların yarısı bu olanaklardan yararlanmışlardır.

3.1.2.2. Bafra'da Sanayi Faaliyetleri

Bafra'da kurulan ilk sanayi kuruluşu ormanlık alan varlığına bağlı olarak; Bafra Kereste Fabrikası'dır. 1929 - 1930 yılları arasında temeli atılan, fabrika 1931 yılında faaliyete geçmiştir. 1946 yılına kadar Türkiye İş Bankası'na bağlı bir müessese olarak kalmış ve bu tarihten itibaren Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Köksal, 1972: 97).

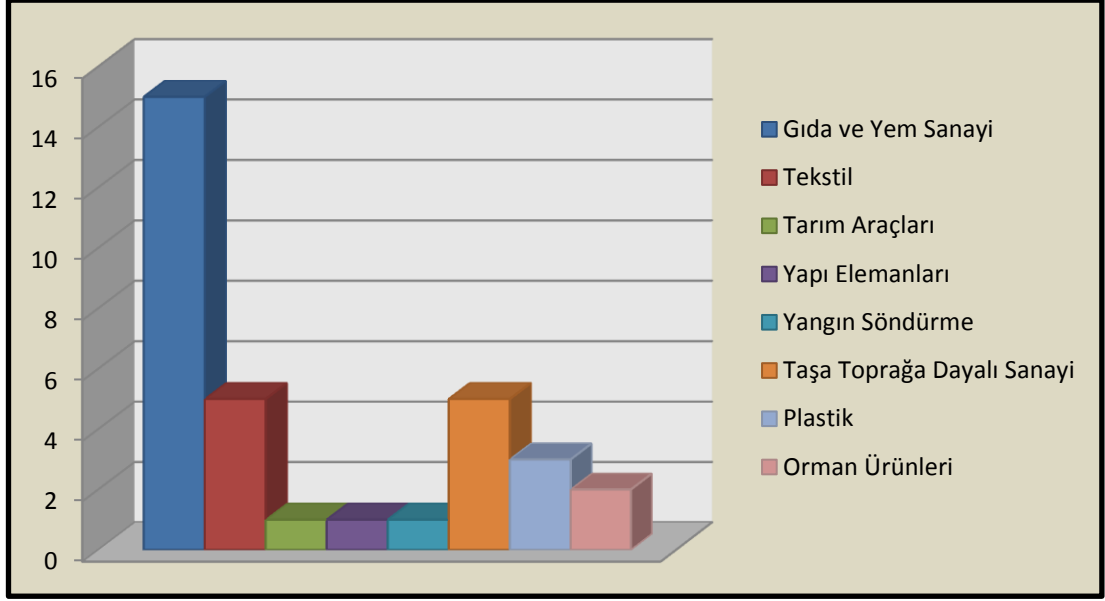
1959 yılında ise, Bafra TEKEL Yaprak Tütün Bakım ve İşleme Atölyeleri resmen faaliyete geçmiştir. Önceleri tüccar tarafından işletilen atölyeler var iken bunlar sonradan kapanmıştır (Yiğit, 2001: 137). TEKEL, uzun yıllar şehir ekonomisi üzerine önemli etkide bulunmuş ve Bafra'nın gelişmesini sağlayan etkenlerden biri olmuştur.

1972 yılına gelindiğinde Orman işletmesine ait bir Kereste Fabrikası, TEKEL'e ait Tütün İşleme Atölyesi faaliyetini sürdürmekte olup, özel sektöre ait dört çeltik fabrikası, üç tütün işleme atölyesi ve altı un fabrikası vardı. Bunlardan en fazla istihdam sağlayan Kereste Fabrikası ve Yaprak Tütün İşleme Atölyesi'ydi (Köksal, 1972: 97).

Orman ürünleri dışında ülke genelinde pazarlama yapan bir başka tesis ise Bafra Yağ Sanayi (BAFAY) kuruluşudur. Tarım Kredi Kooperatiflerinin iştiraki olan tesis işlediği hammaddeyi Merzifon ve Trakya'dan alarak, ürettiği sıvı yağı Türkiye genelinde pazarlamaktaydı (Uzueminoğlu 1994: 277). Günümüzde şirket üretim kapasitesini arttırmıştır. BAFAY A.Ş. genel müdürü Lokman Işık'ın Samsun Time Dergisi ile yaptığı röportajda şirketin %99'unun bölgedeki çiftçilere ait olduğunu belirtmiştir. Bafra ayçiçeği yağı üretimi yapan firmanın günlük üretiminin 15 bin ton civarında olduğunu belirten Işık, pazarlamanın daha çok Samsun ve çevresine yapıldığını açıklamıştır. Hammadde alımının ise Merzifon, Vezirköprü, Havza ve Tokat civarından sağlanmaktadır (Samsun Time, 2011).

1974 yılında faaliyete geçmiş Bafra Eriş Un ve Yem Gıda Sanayi'sinin ülke ve ilçe ekonomisine katkısı büyüktür. 2005'ten bu yana ISO'nun "Türkiye'nin Büyük Sanayi Şirketleri" sıralamasında ikinci 500 sanayi kuruluşu arasında yer almış daha sonra 2008 yılında ise ilk 500 sanayi kuruluşu arasına girmiştir. Günümüzde yurt içi ve yurt dışı pazarlarına ulaşmış büyük yatırımlardan biridir (Dore Un, 2011).

Bugün Bafra'da OSB dışında 35 Sanayi işletmesi vardır. Bunların çalıştırdıkları toplam işçi sayısı 994'tür. Faaliyet alanlarına göre dağılımlarına bakıldığında çoğunluğunu tarımdan temin edilen hammaddeye bağlı olarak gıda ve yem sanayisinin oluşturduğunu görürüz. Fakat bu sektörün sağladığı istihdam diğer sektörlerle oranla çok yüksek değildir. İlçede en fazla istihdamı tekstil ve yapı elemanları sektörü sağlamaktadır (Şekil 15).

Şekil 15: Bafra'da sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımı

Kaynak: Bafra TSO,2014

Bafra'da diğer sanayi kuruluşları ise ilçe ekonomisine büyük katkıları olmayan ancak kendinden daha büyük sanayi kuruluşlarına yan sanayi görevi gören küçük sanayi siteleridir. Bunlar; 1968 yılında kurulmuş olan Bafra 1.Kısım Küçük Sanayi Sitesi ve 1984 yılında kurulan Bafra Kızılırmak Küçük Sanayi Sitesi'dir (Samsun TSO, 2005: 87).

3.1.2.3. Bafra Organize Sanayi Bölgesi

3.1.2.3.1. Bafra OSB'nin Kuruluş Yeri Özellikleri

Ekonomik faaliyetlerden biri olan sanayi bölgelerinin seçilmesinde ve kurulmasında sit koşulları önemli bir etkidir. Bir bölgenin gelişmesindeki etkenler veya potansiyel belirlenirken; mekânın topografik, jeolojik ve iklimik özellikleri de göz önüne alınmalıdır.

Topografya şartları açısından arazinin engebe durumu sanayinin kuruluş yerini etkilemektedir. Arazinin dağlık bir bölge olması sanayi alanının gelişmesini sınırlar yada sanayi tesisin kurulum maliyetini artırır.

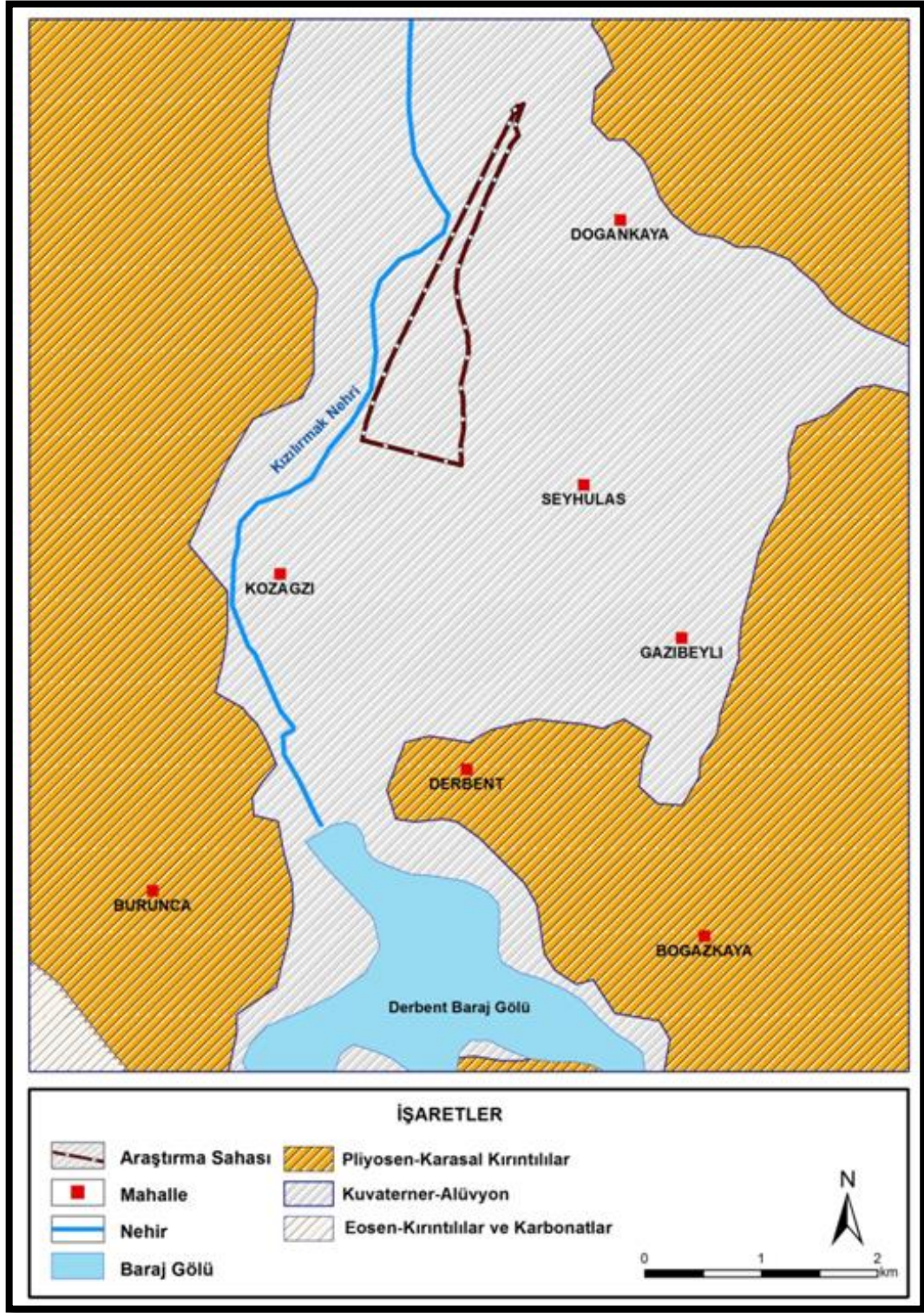
Topografik özelliklere ek olarak mekânın kuruluş yeri olarak seçilmesinde jeolojik özellikler de etkili olmaktadır. Bunlar; uygun zemin koşullarının sağlanması, tarım potansiyelini etkilemesi, zeminin depremsellik özellikleri ve olası afet riskleri vb.dir.

Sanayinin kurulacağı sahanın iklim şartları da önemlidir. İklimin sanayi üzerindeki etkisinin tarımsal faaliyetlerde olduğu kadar güçlü olmadığı bilinmektedir. Ama bazı sanayi kollarının yer seçiminde iklimin, çoğu kez dolaylı yoldan da olsa, etkisini hissettirdiği görülür. Örneğin hammadde olarak tarımsal ürünleri kullanan tesisler, iklim koşullarının bu maddeleri etkilemesi nedeniyle dolaylı etkilenirler (Tümerkin ve Özgüç 2010: 448). Bunun yanında iklim elemanlarında en büyük etkiyi sıcaklık oluşturmaktadır. Nitekim ekstrem sıcaklıklar çalışma koşullarını, ulaşımı olumsuz etkilemekte ve ısıtma-soğutma için maliyeti artırmaktadır.

Bafra Organize Sanayi Bölgesi Kuvaterner (Q) yaşlı arazi üzerinde yer almaktadır Bu arazi alüvyonlardan oluşmaktadır (Şekil 16). Araştırma sahasının arazi yapısı, VIII. sınıf ırmak yatağıdır. Arazin temeli kumlu, taşlı ve çakıllı bir yapıya sahiptir. Bölgenin batısından Kızılırmak akmakta ve bölge temelinin büyük bölümü Kızılırmak'ın eski yatağı içerisinde kalmaktadır. Kızılırmak'ın suları, Derbent Barajı tarafından suları tutulmaktadır Böylece bölgede olası taşkın riskinin önüne geçilmiştir (Bafra OSB ÇED Raporu, 2011).

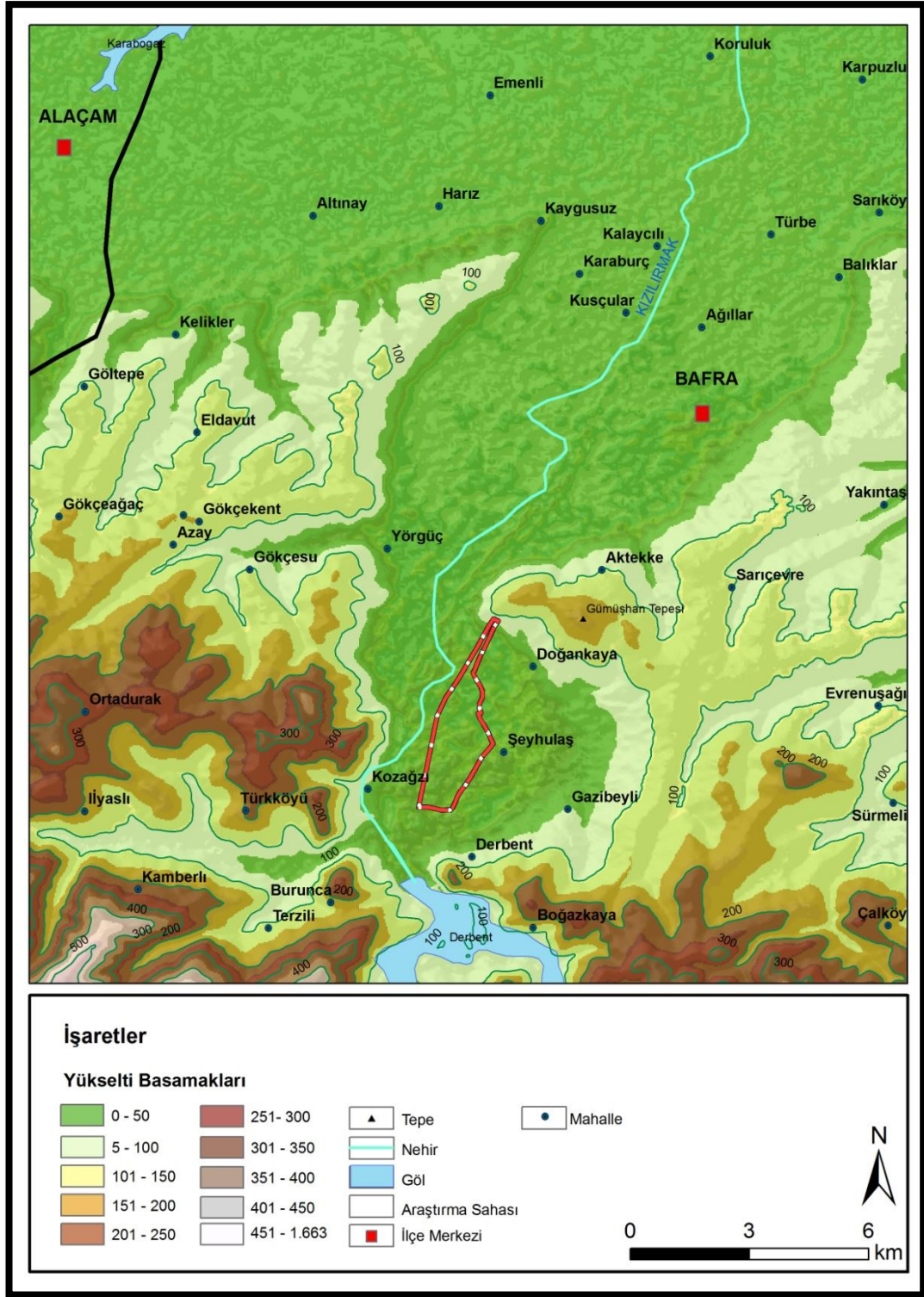
Kuruluş yerinde bulunan alüvyal malzeme, orta sıkı niteliktedir. Uygun bir temel tipi seçildiğinde jeolojik açıdan bir risk bulunmamaktadır. Ayrıca Tarım Reformu Müdürlüğü'nün verilerine göre 6.Sınıf tarım arazisidir. Yani tarım dışı faaliyette kullanılabilir (Bafra OSB ÇED Raporu, 2011).

Araştırma sahamız Yeni Delta Ovası'nın güney kısmındaki sınırı oluşturan Derbent Barajı'nın kuzeye doğru 2,5 km ilerisinde yer almaktadır. Bafra Organize Sanayi Bölgesi Derbent Barajı ile Doğankaya köyleri arasında genişleyen düz vadi tabanı üzerine kurulmuştur. Ortalama yükseltisi 20 m' dir (Şekil 17). Ortalama eğim %1'dir. Arazinin doğusunda bu meyil artmakta ve yer yer %5'lere ulaşmaktadır (Bafra OSB ÇED Raporu 2001).

Şekil 16: Bafra OSB'nin ve çevresinin jeoloji haritası

Kaynak: MTA'dan temin edilen verilerden yararlanarak hazırlanmıştır

Şekil 17: Bafra Organize Sanayi Bölgesi ve çevresinin yükselti basamakları haritası

3.1.2.3.2. Mevcut Durumu

Bafra'nın önemli tarım potansiyeline sahip olması, Samsun'un yüksek nüfusa sahip ilçelerinden olması, köyden Bafra'ya göçlerin başlamasıyla birlikte işsizliğin artması, tarımda üretilen ürünlerin genel olarak işlenmeden ham olarak satılması, verimli tarım alanlarının sanayi tesisleriyle işgal edilme tehlikesi, kimi sanayi tesislerinin şehrin içinde rastgele dağılması, bazı sanayi kuruluşlarının veya işletmelerin genişleme isteği ve Samsun il merkezinde alan darlığı gibi etkenler Bafra'da Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasını zorunlu kılıyordu. Bunun neticesinde yöre halkının talepleri de göz önüne alınarak Bafra'da OSB kurulmasına karar verilmiştir.

Samsun – Bafra Organize Sanayi Bölgesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının kararı ile 1997 yılı yatırım programına dâhil edilmiştir. Müteşebbis Heyet 13.11.1997 tarihinde Samsun Valisinin başkanlığında; İl Özel İdaresi %10, Bafra Ticaret ve Sanayi Odası %90 hissesine sahipti. Daha sonra 28.04.2003 tarih ve 51 sayılı Müteşebbis Heyet Kararı ile kurucu ortaklarından, İl Özel İdaresinin katılım payı oranı %29'a çıkartılarak, Bafra Ticaret ve Sanayi Odasının katılım payı oranı %36'ya düşürülmüştür (Samsun TSO, 2005: 83).

Bafra OSB'nin Doğankaya Köyü'nde mülkiyeti devlete ait 228 hektarlık alanda kurulmasına karar verilmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından uygun bulunmuş ve onaylanmıştır. Bir diğer alternatif yer olan Osmanbeyli'de düşünülmüş fakat 20 kurumun görüşü alındıktan sonra mevcut bölgenin olması kararına varılmıştır. Bafra şehrinin güneyinde iç kesimde kalan bu arazinin seçiminde birçok faktör etkili olmuştur. Seçilen bölgenin tamamen hazine arazisi olması, tarım dışı arazi özelliği, sağlam zemini, ilçede bu genişlikte arazi varlığının az olması ve Bafra Ovası'nın kuzeyinde yer alan geniş alanlarda bataklık ve sazlıkların yer kaplaması bunlardan bazılarıdır.

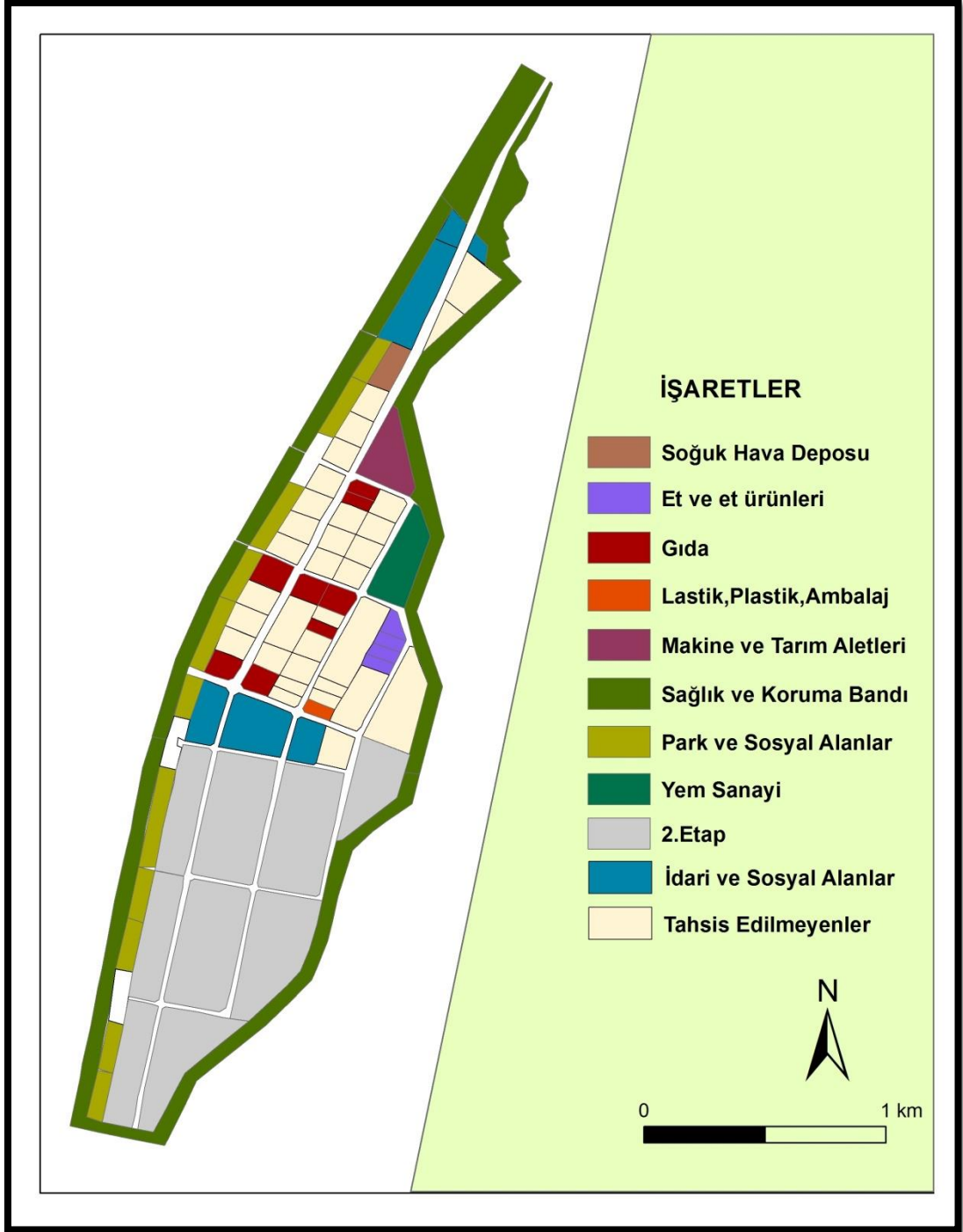
Bafra OSB'nin kullanım alanları dağılımına bakıldığında sanayi parsellerinin toplam alanın %52'sini oluşturduğu görülür (Tablo 3). Onun dışında en fazla alanı yollar - otoparklar ve sağlık alanları oluşturmaktadır. İdari ve sosyal alanlar imar planında yer almasına rağmen çoğunun kurulumu henüz gerçekleşmemiştir. Ayrıca sanayi için ayrılan parsellerde tam doluluk sağlanamamıştır.

Tablo 5: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nin parsel dağılımı

Kullanımlar	Alan (HA.)	Yüzde (%)
Sanayi Alanları	120	52,6
İdari ve Sosyal Tesisler	4,1	1,7
Sosyal Donatı Alanı	2,2	0,9
Eğitim	1,5	0,6
Gümrük	0,5	0,2
Teknik Altyapı Alanları	0,86	0,3
Arıtma Tesisi	4,5	1,9
Trafo Merkezi	0,1	0,1
Sağlık Koruma	49,9	21,8
Yollar-Otoparklar	26,6	11,6
Yeşil Alanlar	11,4	5,0
Spor Alanları	4,8	2,1
Helikopter Pisti	0,43	0,1
Akaryakıt İstasyonu	1,1	0,4
Toplam	228	100

Kaynak: BORSAB, 2014

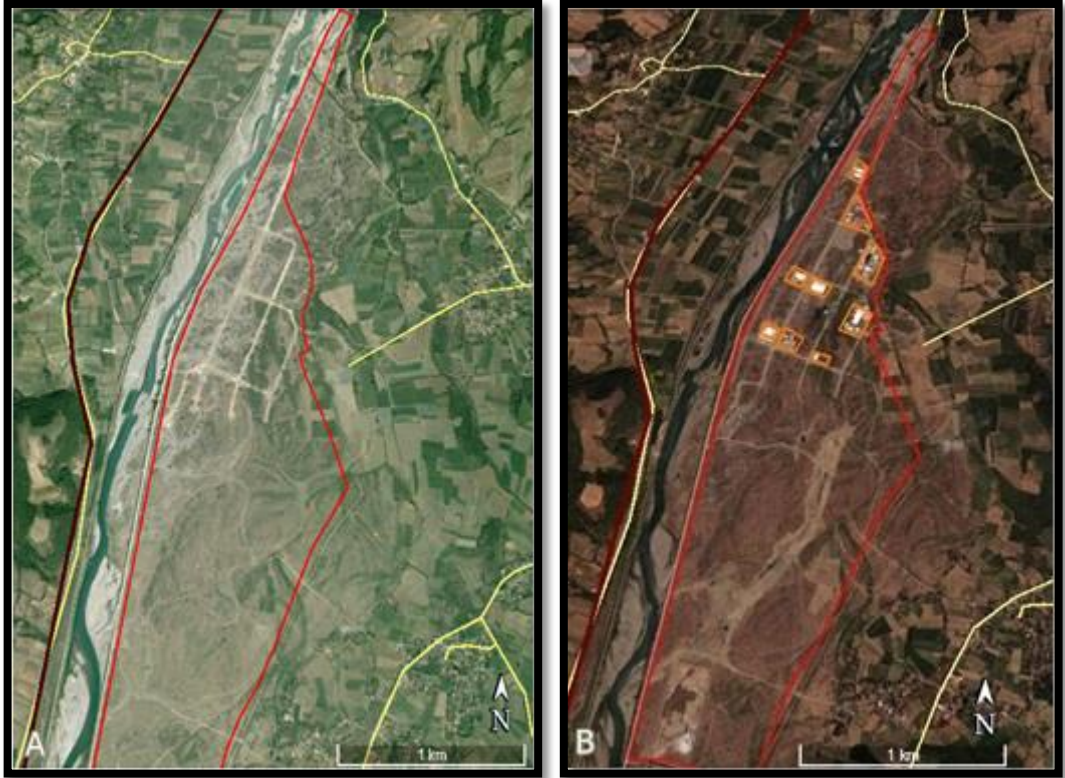
Bafra OSB'nin ilk etabını karma OSB oluşturmaktadır. İkinci etabı ise tamamlanmamıştır. Bu etap için planlanan Medikal OSB'nin ÇED raporları hazırlanmaktadır. Toplamda 145 parsel bölünen alandan sadece 15 firma faaliyete geçmiştir (Şekil 18).

Şekil 18: Bafra Organize Sanayi Bölgesi mevcut yerleşim planı

Kaynak: Bafra OSB Müdürlüğünden temin edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır

OSB'de ilk olarak 2007 yılından itibaren firmalar faaliyete geçmeye başlamıştır. İlk faaliyete geçen firmalar pirinç imalatı yapan Haydaroğulları ile konserve sanayide faaliyet gösteren Kaya Sanayi kuruluşlarıdır. Genel olarak yıllara göre firmaların sayılarında istikrarlı bir artış görünürken, en fazla artış 2007 - 2008 ile 2011 - 2012 arasında gerçekleşmiştir (Şekil 19 ve 20). Ayrıca firma sayılarında 2013 - 2014 yılları arasında bir artış görülmemiştir (Şekil 21). Bunda en önemli etken teşvik kanunlarının değişmesi ile arsa tahsisindeki indirim oranının düşmesidir.

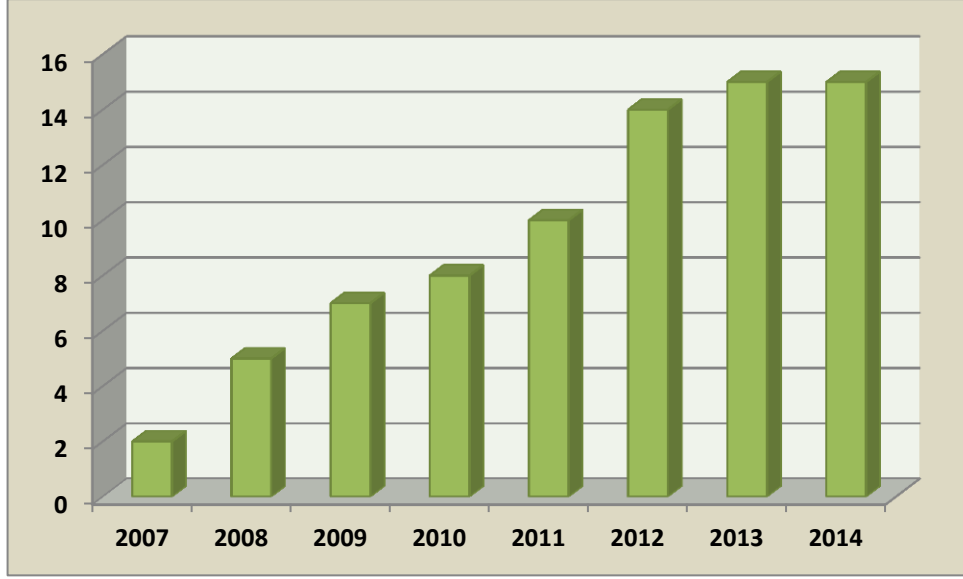
Şekil 19: Bafra OSB'nin 2005(A) ve 2011 (B) yılı uydu görüntüsü

Kaynak: Google Earth

Şekil 20 : Bafra OSB'nin 2014 uydu görüntüsü

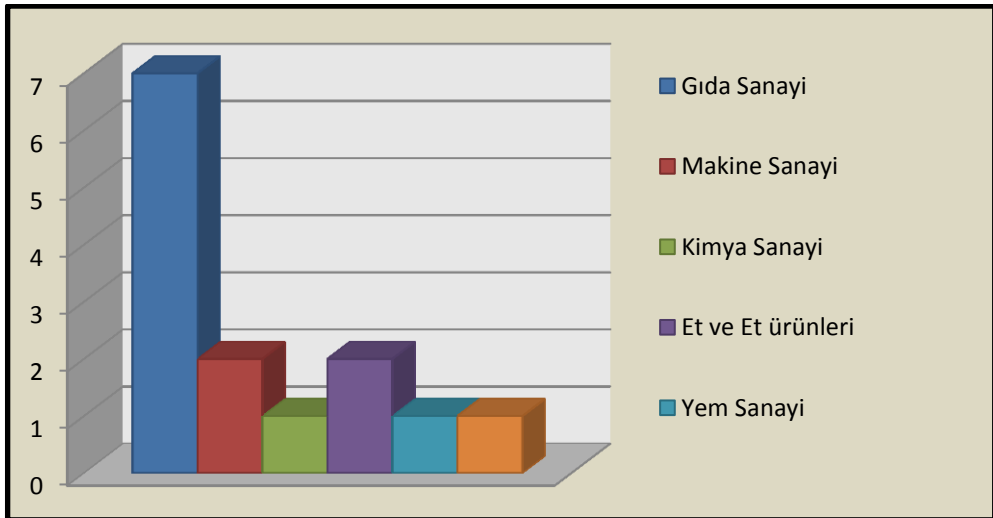
Kaynak: Google Earth

Şekil 21: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde yıllara göre faaliyete geçen firma sayısı

Kaynak: Samsun TSO ve Kavak OSB Müdürlüğü

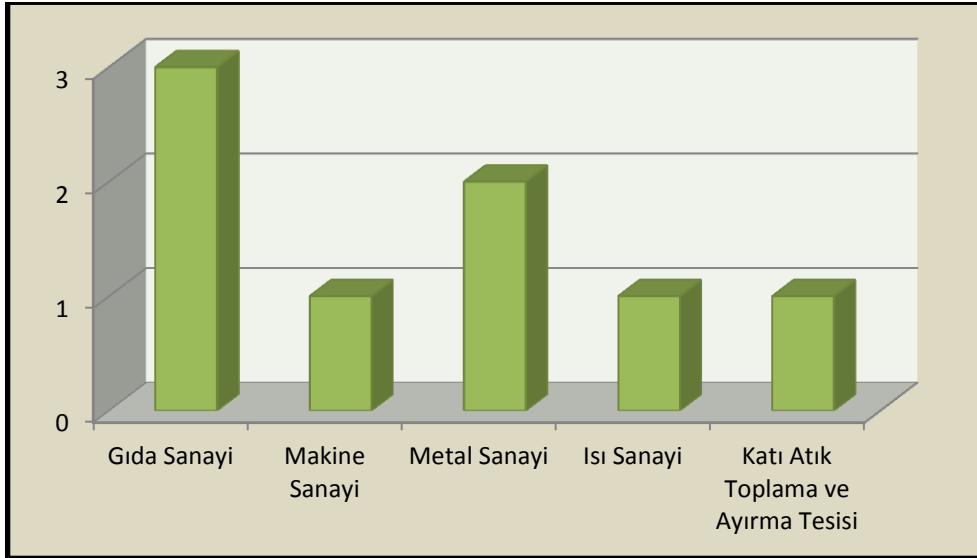
Bafra OSB'de faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımına bakıldığında genel olarak bölgede yetiştirilen tarım ürünlerine paralellik göstermektedir. Dolayısıyla OSB'deki sanayi kuruluşlarının yarısı gıda sanayi sektörüne dayalıdır (Şekil 22). Bu sektör toplamda 210 kişiye istihdam sağlarken bunların 160'ı sezonluk işçilerdir. Diğer sektörler ile birlikte ise toplamda 402 kişi istihdam edilirken bu sayının 230'u sezonluk işçilerden oluşmaktadır. Çalışanların yarısından fazlasını sezonluk işçilerin oluşturduğu göz önüne alınırsa nüfusu yüksek ve göç veren bir ilçe için yeterli sayıda istihdam sağlanamamaktadır.

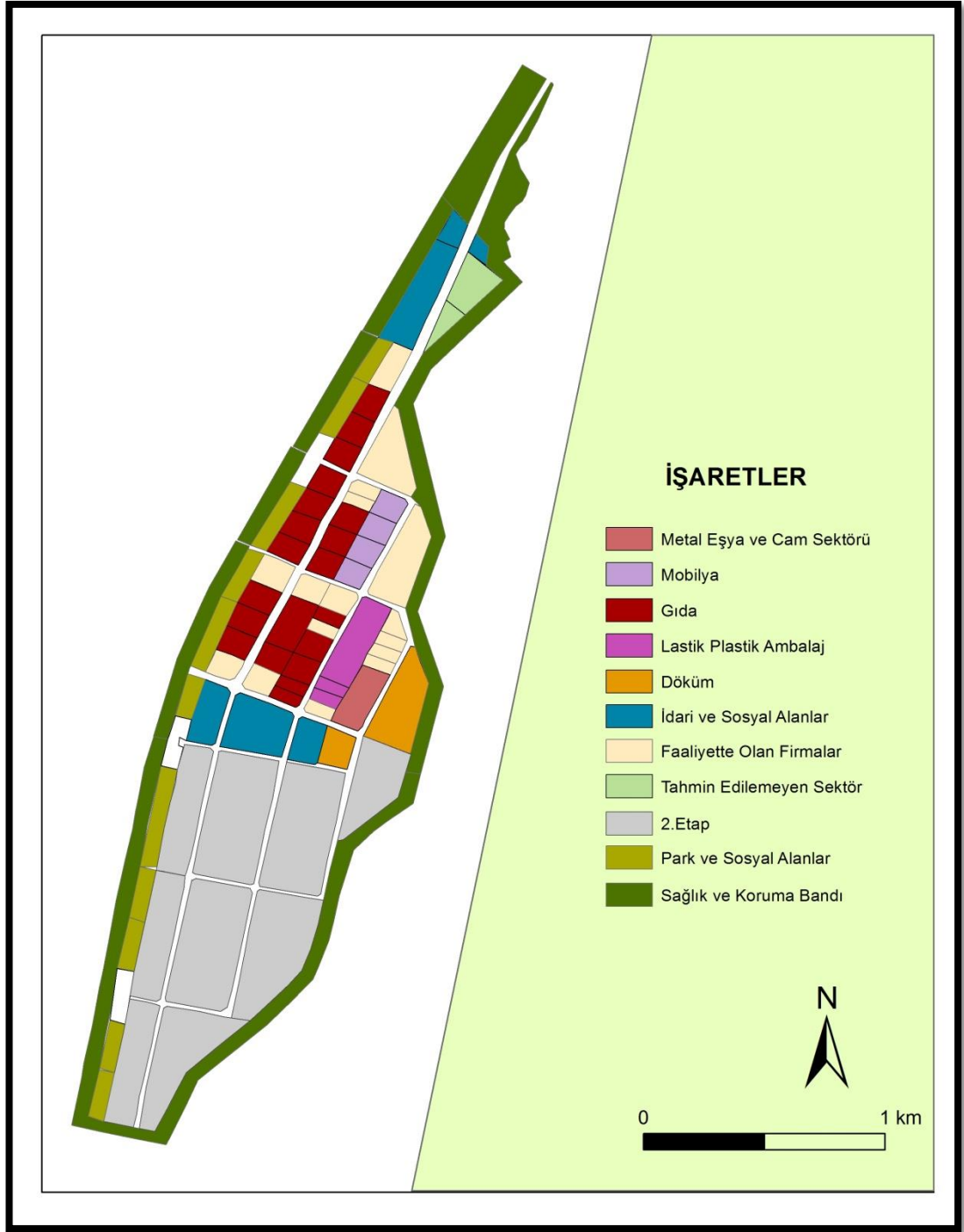
Şekil 22: Bafra Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan firmaların sektörel dağılımı

3.1.2.3.3. Gelecekteki Durumu

Bafra OSB'de birinci etap henüz dolmamıştır. Bu etapta 5'i proje aşamasında 3'ü inşaat aşamasında olmak üzere toplam 8 firmanın faaliyete geçmesi beklenmektedir. Bu firmaların sektörel dağılımına bakıldığında yine gıda sektörünün çoğunluğu oluşturduğu görülür (Şekil 23 ve 24). Gıda sanayisinde faaliyete geçmeyi planlayan firmalar pirinç imalatında bulunacaktır. Dolayısıyla mevcut durumu da göz önüne aldığında Bafra'da üretilen pirinç imalatına talebin olması bölgede bu sanayiye yönelik firma sayısının artmasına sebep olmuştur. Bafra pirincinin Pazar alanının geniş olmasında ülke genelinde tanıtımın iyi olması önemli bir etkidir. Bununla birlikte faaliyete geçmeye hazırlanan firmalardan anlaşıldığı gibi mevcut duruma göre kıyaslandığında gıda sektörüne olan talebin azaldığı görülmektedir. Tarıma dayalı sanayi yatırımlarına yönelik talebin beklenenden düşük olması nedeniyle OSB'de farklı sektörlerin de kuruluşuna yer tahsis edilmektedir. Tarım dışı sektörlerle yönelik yatırımların artışın devam edeceği proje ve plan aşamasında olan firmalardan anlaşılmaktadır. Böylece bölgede gıda sanayiye dayalı kümelenme olasılığı azalmaktadır. Bafra OSB'de faaliyete geçmesi planlanan firmaların 210 kişiye istihdam sağlaması öngörülmektedir. Dolayısıyla toplamda sezonluk işçilerle birlikte istihdam sayısı 612'ye ulaşmış olacaktır.

Şekil 23: Bafra OSB'de inşaat ve proje aşamasında olan firmaların sektörel dağılımı

Şekil 24: Bafra OSB'nin gelecekte öngörülen yerleşim planı

Kaynak: Bafra OSB Müdürlüğünden temin edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır

Bafra OSB'de birinci etap henüz dolmamıştır. Ayrıca ikinci etap da faaliyette değildir. Bundan dolayı OSB'nin boş olan alanlarına yatırımcıları çekmek ve böylece istihdam olanaklarını arttırmak amaçlanmıştır. Bu gaye ile Samsun il merkezinde yer alan ve belli bir alanda kümelenmek isteyen 60'a yakın Samsun Medikal Sanayi işletmelerinin Bafra TSO ve Bafra Belediyesi başta olmak üzere bazı kuruluşlar tarafından Bafra OSB'ye yerleşmesi istenmiştir. Fakat Bu sektörde çalışanların yarısını nitelikli işgücü oluşturduğundan dolayı (OKA, 2012), sanayiciler Samsun'un yakın çevresinde toplanmayı uygun görmekteydiler. Böylece bazı kamu kuruluşlarından alınan bilgilere göre Samsun il merkezinin güney batısında yer alan Toybelen Sanayi Sitesi firmalara yer olarak gösterilmiştir. Fakat bu sanayi sitesi hazine arazisi olmamasından ve yatırımcı için oldukça maliyetli olacağından dolayı tercih edilmemiştir.

Böylelikle imarı tamamlanmış 700 dönüm araziye sahip olan bir diğer alternatif Bafra OSB'nin ikinci etabı tercih edilmiştir. Medikal ihtisas OSB'nin kurulumu için bu bölgenin önerilmesinde Bafra OSB'nin istenilen doluluğu sağlayamamasında, Bafra'daki kamu kuruluşlarının çağrılar, ilçede nüfusun yüksek olması ve yeni istihdam olanakları sağlama ana sebeplerdir. Ayrıca OSB alanının tamamen hazine arazisi olması Samsun il merkezinde istenilen alanın bulunmaması da medikalıcıların burayı tercihindeki diğer etkenlerdir. Bölgenin ikinci etabında ÇED raporu hazırlanmaya başlanmıştır. Birinci etapta Bafra Karma OSB ile birlikte yer alacağından bölgenin ismi Bafra Karma ve Medikal ihtisas OSB olacağı öngörülmektedir.

Samsun Medikal Sanayi Sektörü (MESAS), içinde yer alan cerrahi aletler üretiminde Almanya - Tutlingen ve Pakistan - Sialkot bölgelerinden sonra dünyanın 3. cerrahi el aletleri üretim üssü konumundadır. Şu anda Samsun'da 1000' e yakın istihdam sağlamak ve dünyanın birçok yerine de ihracatta bulunmaktadır. Ayrıca Samsun sarf malzemelerinden ileri teknoloji gerektiren ekipmanlara kadar geniş bir yelpazede ürün üretmektedir (OKA, 2013). Dolayısıyla MESAS'ın Bafra'da faaliyete geçmesi ile birlikte bölgeye olan talep artacaktır. Muhtemelen medikal sanayinin yan sanayisi olan plastik, mobilya, demir ve kimya gibi kuruluşlarının da bölgede kurulmasına öncülük edecektir.

Bafra OSB'de yer alan firmaların % 55'i yeni yatırım projelerinin olduğunu belirtmişlerdir. Projelerin çoğunluğu makine artırımı yönündedir. Özellikle devletin % 50'lik hibe desteği de bu artırımı teşvik etmiştir. Bunun yanında makine sanayi yeni bina yaptırırken, su ürünleri sanayi ise OSB dışında Trabzon'da kültür balıkçılığı çiftliği kurmayı planlamaktadır.

Bafra OSB'de faaliyet gösteren firmalara son 5 yıl içindeki büyüme oralarını sorulduğunda çoğunlunun verdiği cevap 2 kat olmuştur. Bunun dışında 3 kat ve % 20 artış sağlayan firmalarla birlikte hiç artış sağlayamayanlarda mevcuttur. Gelecek 5 yıl içerisinde ise firmaların yaklaşık % 70'i büyüyeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla Bafra OSB'de yer alan işletmelerin çoğunluğunun üretimini ve kârını arttırması, bölgenin yatırım için uygun bir yer olduğunu gösterir.

3.2. Kavak İlçesi ve Kavak Organize Sanayi Bölgesi

3.2.1. Kavak İlçesinin Coğrafi Özellikleri

3.2.1.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri

Kavak ve çevresinde fliş, kireç taşı, kil ve alüvyon formasyonları geniş yer tumaktadır. İlçenin kuzey ve güneyinde kalan alanların büyük bölümünü fliş oluşturur (Döş, 1998: 3).

Kavak ve çevresi oldukça dalgalı bir arazi yapısı göstermektedir. Bu saha aşınım yüzeyi olarak adlandırılmaktadır. Kuzeyde, kıyı bölümünde akarsularca oldukça parçalanmış olan bu yüzeyler, güneye ve iç kesimlere doğru giderek daha geniş alanlarda yayılış gösterirler. Yöredeki akarsuların aşındırması sonucu tepeler, platolar ile dar ve derin vadiler oluşmuştur (Öner, 1990: 72).

İlçenin güneyinden Mert Çayı geçmektedir. İlçede üç tane sulama amaçlı gölet bulunmaktadır. Bunlar ilçenin kuzeyinde bulunan Divanbaşı Göleti, güneyinde bulunan Kozansıkı Göleti ve batısında bulunan DSİ Güven Barajı ve Göleti'dir.

Kavak Karadeniz'e paralel bir şekilde uzanan Canik dağlarının kuzey yamaçları üzerine Hacılar Dağı ile Akdağ arasında bulunan hafif dalgalı saha üzerine kurulmuştur. Kavak'ın ortalama yükseltisi 600 m'dir.

Eğim değerleri kuzey ve güney doğrultulu olarak % 0-30 arasında değişmektedir. İlçe merkezinin kuzey ve güneyinde nispeten eğimli alanlarda IV. sınıf toprak niteliğindeki arazilerde toprak derinliği sığ, eğim fazladır. Araştırma sahasında erozyon önemli bir problem oluşturmaktadır. Bu alanlar iyi drene olmuş kuru tarım arazisidir (Döş, 1998: 7). Araştırma sahasında da IV. sınıf topraklar üzerinde yer almaktadır.

Kavak iç kesimlerde kalması nedeniyle iklim değerleri Samsun iklimine göre değişiklik göstermiştir. Sıcaklık, nem ve yağış ortalama miktarları kıyı kesimlerine göre daha düşük değerlere sahiptir. Buna göre uzun yıllık toplam ortalama yağış değerleri nem % 67,5, sıcaklık 10,56°C, yağış ise 41,6 mm'dir (Tablo 6). Kavak kıyıda yer alan ilçelere göre donlu gün sayısı ortalamasında daha yüksek değer göstermektedir.

Tablo 6: Kavak'ta uzun yıllar ortalama iklim değerleri (1984-1990)

Aylar	Ortalama Sıcaklık (°C)	Toplam Yağış Ortalaması (Kg/M ²)	Ortalama Nem	Donlu Gün Sayısı Ortalaması
Ocak	2,90	32,8	69,0	17
Şubat	2,50	36,4	69,5	25,5
Mart	4,90	31,5	68,0	12,4
Nisan	10,4	54,7	63,5	
Mayıs	13,0	59,0	66,2	
Haziran	16,5	68,2	68,8	
Temmuz	18,6	19,9	69,3	
Ağustos	19,7	21,0	65,7	
Eylül	16,2	16,7	68,4	
Ekim	11,1	67,6	69,1	
Kasım	7,50	52,3	65,6	2,3
Aralık	3,50	40,1	70,2	14,5
Toplam	10,56	41,6	67,5	5,95

Kaynak: DMİ, 1990

Bununla birlikte Kavak Organize Sanayi Bölgesi ilçe merkezine 2 km uzaklıkta yer aldığından iklimi benzer özellikler gösterir.

Don olayının görülmesi ve OSB'nin yüksekte yer alması suların donmasına neden olabilmekte bu da firmalar açısından sorun teşkil etmektedir. Bununla birlikte nem değerlerinin kıyı kesimine göre düşük olması, meyve-sebze kurutma, dış cephe

ve ısı yalıtım sanayi ile çelik fabrikasının burayı tercih etmesini sağlamıştır. Ayrıca bölgede kurak mevsimlerde su sıkıntısı yaşanmaktadır. OSB su ihtiyacını Akdağ'dan iletim hattıyla alınan suyla karşılamaktadır. Alınan bu su OSB'nin depolarında tutulmaktadır. Kavak'ta yaşanan su sıkıntısı Samsun Büyükşehir Belediyesi kapsamında Divanbaşı Gölet'inde yapılacak olan içme suyu projesiyle giderilmesi öngörülmektedir.

İlçe kıyı ile iç kesimler arasında bir geçiş alanı oluşturması sebebiyle farklı bitki türleri görülür. Kuzeyde kayın, gürgen ve meşeden oluşan ormanlıklar yer alırken, güneye doğru gidildikçe sarıçam, kızılçam ve karaçam gibi bitki türlerinin dikkati çektiği görülmektedir. Mert ırmağı boyunca ise birçok yerde kavak ağaçları yoğunluk göstermektedir (Döş, 1998: 6).

3.2.1.2. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Kavak, Samsun şehrinin güneyinde Orta ve Doğu Karadeniz'in iç bölgelerle bağlantısını sağlayan Samsun - Ankara - İstanbul karayolu üzerinde kurulmuştur. Ayrıca Samsun il merkezine 52 km mesafededir. İlçe, doğusunda Asarcık, batısında Havza, kuzeyinde Canik, İlkadım, Atakum ve Bafra, güneyinde Ladik ilçeleriyle çevrilidir.

Burada ilk yerleşim Kavak'ın kuzeydoğusundaki Kaledoruğu mevki olarak bilinen yerdir. İlk yerleşimin bu alanda olmasında kıyı bölgeler ile iç kesimler arasındaki ticaret yolu üzerinde bulunması ve yerleşim düzeninin oluşumu açısından su kaynaklarının bu bölgeye yakınlığı etkili olmuştur (Köseoğlu ve Uyanık, 2011).

Eski bir yerleşim geçmişine sahip Kavak; Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'ne ev sahipliği yapmıştır. Tarihi bakımından bu kadar eski olması yerleşimin süreklilik arz ettiğini ve günümüze kadar devam ettiğini göstermiştir (Köseoğlu ve Uyanık, 2011).

Kavak 1839 yılına kadar Samsun'a bağlı bir köy iken bu tarihte bucak olarak merkez ilçeye bağlanmıştır. 1934 yılında 93 köy ve 1 nahiyesi bulunan Kavak, ilçe olmuştur (Döş, 1998: 16). 2012 yılı itibarıyla ise ilçede 85 köy yerleşmesi yer almaktaydı. Fakat Kavak'ın Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları kapsamına girmesiyle köyler mahalle olmuştur. Böylece 2013 yılı itibarıyla toplam 91 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır.

1970'li yıllara kadar anayol Kavak ilçe merkezinin içinden geçmekteydi. Ancak bu yıllardan sonra anayolun 500 m güneye kaydırılması ve demiryolunun da güneyde kalması yerleşim yerinin seyrini değiştirmiştir. Anayolunun her iki tarafı yerleşmelerin ağırlık gösterdiği alan haline gelmiştir (Döş, 1998: 16).

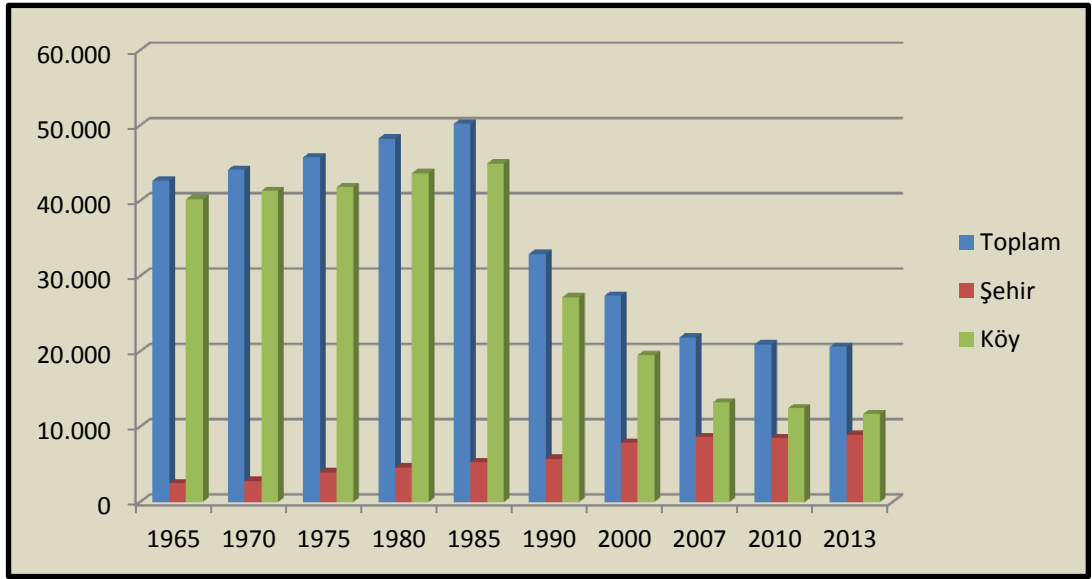
İlçe merkezinin eski bulunduğu alanda sık dokulu yerleşmeler hâkimken, yeni yerleşim yerlerinin bulunduğu alanlar daha geniş dokulu yerleşme özelliği göstermektedir.

3.2.1.2.1. Kır ve Kent Nüfusu

Kavak'ın kır ve şehir nüfusu kıyasladığında farklı bir gelişim gösterdiğini görürüz. Kır ve kent nüfusunun gelişim seyri 1965 - 1985 yılları arasında birbirine paralellik göstererek artmıştır. Fakat 1970 ile 1975 yılları arasında şehir nüfusunda artış oranı % 41,2 iken kır nüfusunda bu oranın % 1,20 olduğu görülür.

Nüfusun bu denli farklılık göstermesinde 1975 yılından önce ilçe merkezine kurulan tuğla, kiremit fabrikaları önemli bir etkidir. Böylece bu sektörlerde çalışmak üzere kırsal kesimden kente göç olmuştur (Döş, 1998: 9).

1985 yılından sonra ise köy nüfusunda belirgin bir azalma görülmüştür. Bu azalmanın temel nedeni Kavak' a bağlı bucak merkezi olan Asarcık'ın 1987 tarihinde ilçe olmasıdır. Bu durum nüfusun yaklaşık olarak yarı yarıya düşmesine neden olmuştur (Şekil 25). Bu yıllardan sonra köy nüfusunda azalma devam etmiştir. Şehrin çekiciliği ve köyde haftanın tüm günü çalışma zorunluluğu, refah seviyesinin düşük olması, işsizliğin artması, sosyal imkanların kısıtlı olması, evlilik yoluyla yapılan göçler vb etkenler insanların göç etmelerine neden olan sebeplerdendir. Göç eden nüfusun bir kısmı köy hayatının zor olduğunu düşünüp daha az ücretle şehirlerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Böylece çoğunlukla köyde yaşayan nüfus ülkemizde sanayinin gelişmeye başlamasıyla birlikte başta Samsun, İstanbul, Bursa ve Kocaeli olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerine göç etmiştir. Ayrıca Samsun merkez ilçelerinde gelişim gösteren inşaat sektörü de nüfusun bu bölgeye göç etmesinde önemli bir etkidir.

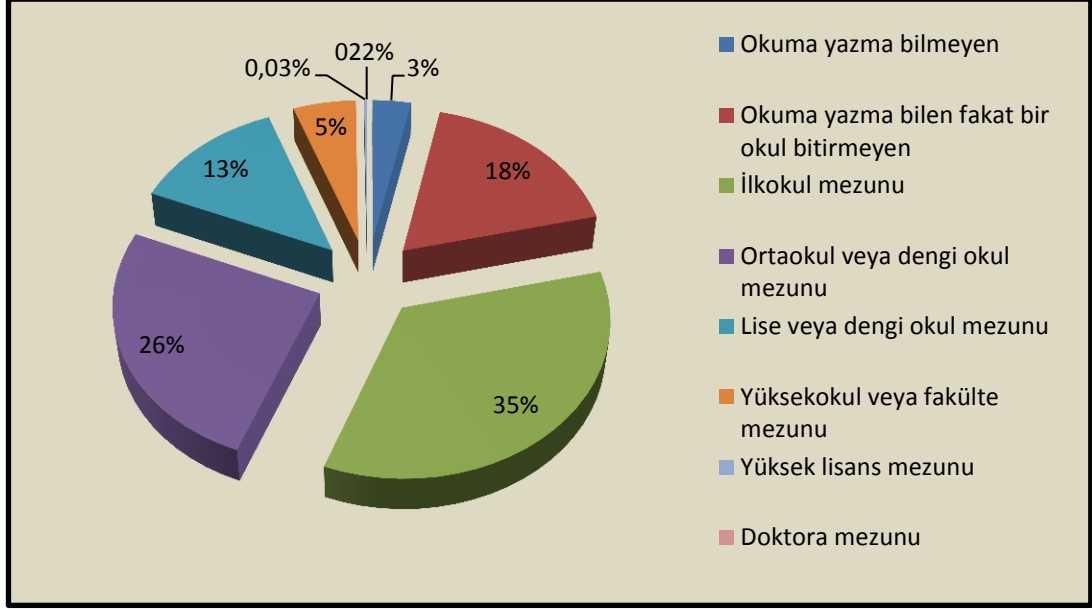
Şekil 25: Kavak'ta şehir ve köy nüfusunun yıllara göre dağılımı

Kaynak: TÜİK

2000 ve 2013 yılları arasında nüfusta göç verme durumu yavaşlamış hatta son yılda çok az da olsa nüfus artış göstermiştir. Nüfusun belli bir istikrara kavuşması ve bölgede nüfusun artış eğiliminde olmasında bölgede kurulan OSB başta olmak üzere emek gerektiren ve yoğun çalışma şartlarına sahip iki tekstil fabrikasının açılması önemli bir etkidir.

3.2.1.2.3. Nüfusun Eğitim Durumu

Kavak nüfusunun eğitim durumunu incelediğinde eğitim düzeyinin yeterli seviyede olmadığını görürüz. Okul okumayan ve ortaokula veya dengi okula kadar eğitim gören toplam nüfusun oranı % 82'yi bulmaktadır (Şekil 26).

Şekil 26: Kavak ilçesinin eğitim durumunun dağılımı

Kaynak: TÜİK (2013)

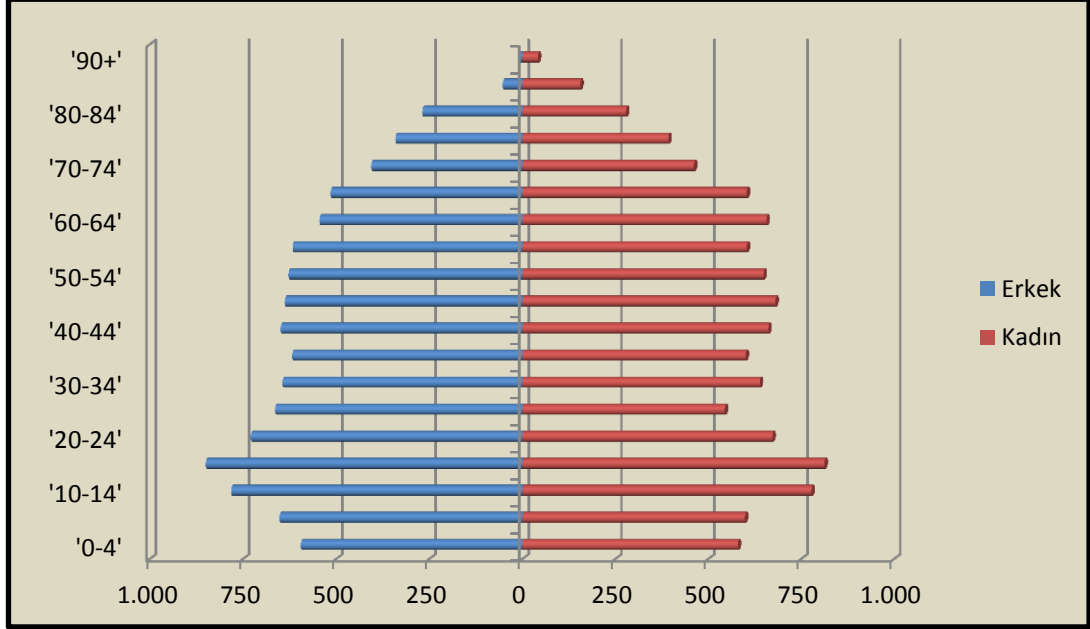
Kavak'ta eğitimin yeterli seviyede olmaması OSB'deki firmaları da etkilemektedir. Nitekim firmaların yaklaşık % 70'i kalifiye eleman bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Kalifiye eleman ihtiyacı çoğunlukla Samsun'dan karşılanmaktadır. Bazı firmalar ise kendi elemanlarını kendileri yetiştirme yoluna gitmişlerdir. OSB'de önemli istihdam sağlayan Meşale Metal Eşya Makine ve Teçhizat Sanayi kendi elemanlarını kendileri yetiştiren sanayi kuruluşlarından biridir.

3.2.1.2.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Özellikleri

Kavak nüfusunu cinsiyetine göre değerlendirildiğinde kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğunu görülür (Şekil 27). Bu durumda Kavak'ın göç veren bir yer olduğu çıkarımına varabilir. Ayrıca nüfus piramidini incelendiğinde tavan kısmı genişliği yaşlı nüfusun fazla olduğunu gösterir. Bu durum aynı zamanda ilçenin göç veren bir yer olduğunu açıklar. Dolayısıyla göçün önüne geçebilmek için yapılan en önemli yatırımlardan biri Kavak OSB'dir.

Kavak ilçesinde nüfusun yaş yapısını incelediğinde; 2013 yılı itibariyle çocuk yaş grubu oranı %27,74 iken bir diğer bağımlı nüfusu oluşturan yaşlı nüfus oranı ise %16,77'dir (Şekil 27). Toplam nüfus içinde çalışabilir nüfus oranı ise %55,49'dur. Genç çalışabilir nüfusun çok yüksek olmaması ve yaşlı ve çocuk nüfus

oranının ise fazla olması ilçede önemli bir nüfus hareketinin olduğunu gösterir. Bu nüfus hareketinin önüne geçmede Organize sanayi bölgesi önemli yer tutmaktadır. Nitekim son yıllarda göç hareketinin azalması bunun kanıtıdır. Bununla birlikte ilçede çalışabilir nüfus potansiyelini düşünüldüğünde bu gibi sanayi kuruluşlarının teşvik edilmesi gerekir.

Şekil 27: Kavak ilçesinin nüfus piramidi

Kaynak: TÜİK (2013)

3.2.1.2.4. Ekonomik Faaliyetler

İlçenin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım alanında en çok şeker pancarı, buğday, mısır, yulaf, arpa gibi tahıl ürünleri yetiştirilir. İlçede kümes hayvancılığı gelişmiştir. Ayrıca basından edinilen bilgilere göre Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şube Müdürü Orhan Şanlı, DOKAP kapsamında mevcut hayvanların ıslah edileceğini, bölgedeki mera potansiyelinin en iyi şekilde değerlendirileceğini ve böylece besiciliğin geliştirileceğinden bahsetmiştir (DOKAP, Kavak'ta besiciliği geliştirecek, 2014).

Yüksek kesimlerdeki köylerde yaşayan halkın geçim kaynağı ise büyük ölçüde orman ürünleridir.

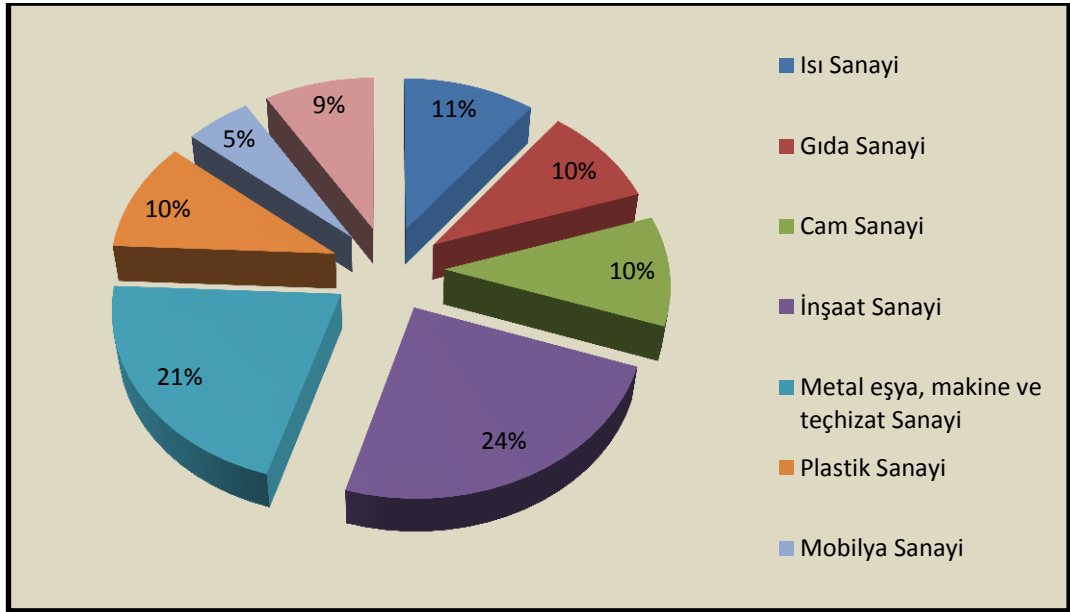
İlçede ticaret çok gelişmemiştir. Bunun nedeni ise Samsun il merkezine yakın konumda yer almasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar günlük ihtiyaçlarını daha çok il merkezinden karşılamaktadır.

3.2.2. Kavak'ta Sanayi Faaliyetleri ve Organize Sanayi Bölgesi

3.2.2.1. Kavak'ta Sanayinin Kuruluş Şartları

3.2.2.1.1. İşgücü

OSB'de faaliyet gösteren sanayi kollarının büyük çoğunluğunu oluşturan inşaat sanayi, en fazla istihdamı sağlayan sektördür (Şekil 28). Metal sanayi ise inşaat sektörünün neredeyse yarısı kadar bir sayıya sahip olmasına karşın sağladığı istihdam oranı inşaat sanayi sektörüne yakın bir orandadır. Bu sanayi kolunda faaliyet gösteren firmalardan biri olan Meşale Metal Eşya Sanayi en fazla istihdamı sağlayan sanayi kuruluşudur.

Şekil 28: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde çalışan işgücünün sektörlere göre dağılımı

Kavak OSB'de en fazla nitelikli işgücünü metal sanayi ve plastik sanayi oluşturmaktadır. Başlarda gelen sanayiler ise Meşale Metal ve Keprosan Plastik Sanayi'dir (Foto 20). Kavak OSB'de faaliyet gösteren firmaların yarısından azı nitelikli işgücü temin etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu

işletmeler bölgede bir meslek yüksek okulunun açılmasının faydalı olacağı düşüncesindedirler. Bu durum kalifiye elemanların neredeyse yarısının Samsun şehrinden sağlanmasına neden olmaktadır. Bölgede nitelikli işgücü bulmanın sıkıntılarının başında; işgücünün ucuz olması ve Kavak'ta sosyal aktivitelerin yetersiz olmasıdır.

Foto 20: Kavak OSB'de en fazla nitelikli işçi bulunduran sanayi kuruluşlarından Keprosan Plastik Profil Sanayi

3.2.1.2.2. Hammadde Temini

Kavak OSB karma bir yapı göstermektedir. Farklı sanayi kuruluşlarının bir arada bulunmasındaki etken, birçoğunun yerleşim nedeninin hammaddeden çok pazara yakın olmayı tercih etmeleridir.

Kavak OSB'de hammadde temini genel olarak İstanbul ve Samsun illerinde yoğunlaşırken, Türkiye'nin genelinde ve yurtdışından da hammadde veya yarı mamul madde alımı gerçekleşmektedir. Hammadde alımını kademeli olarak değerlendirecek olursak 5 farklı gruba ayırmamız mümkündür (Şekil 29).

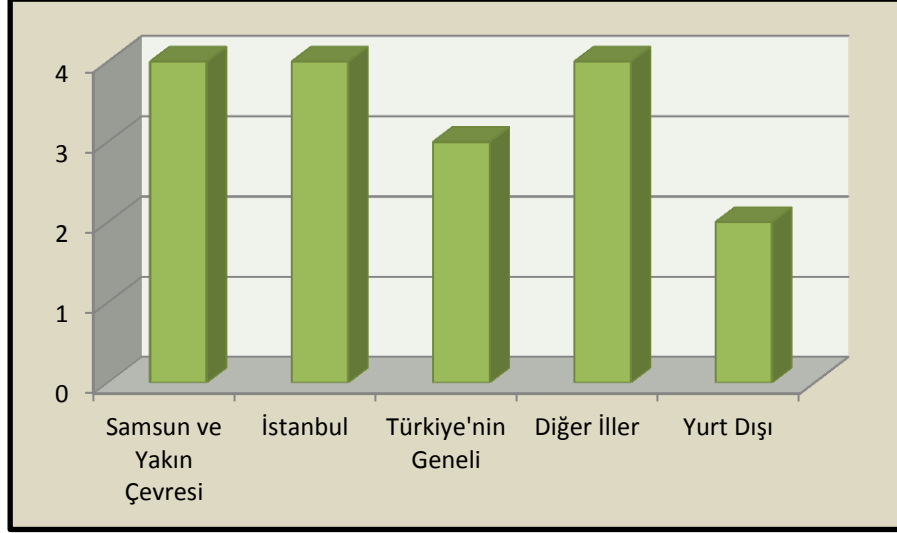
Bunlardan birinci grubu Samsun ve yakın çevresi oluşturmaktadır. Bu bölümde Samsun şehri, Kavak ve onların yakın çevresi yer alır. Bu kısmın üçte ikisini plastik sanayi teşkil etmektedir (Şekil 29). Geri kalan kısmında inşaat sektörü yer almaktadır. Bu grupta sağlanan hammaddelerden biri de Kavak çevresindeki

taşocaklarından temin edilen agregalardır. Ayrıca Samsun'daki şirketler vasıtasıyla yurtdışından getirilen hammaddelerde mevcuttur. Kavak OSB'de Firmaların üçte biri hammaddesini tamamen bir yerden tedarik etmemektedir, ek olarak Türkiye'nin genelinden alımı yapılır. Buna bağlı olarak ülkenin farklı bölgelerinden farklı hammadde temini yapılır. Örneğin mobilya ve PVC pencere sektöründe faaliyet gösteren Ekin Pen, mobilyanın hammaddesini Samsun'dan sağlarken, geri kalanını İstanbul'dan ve Kayseri'den temin etmektedir (Foto 21). Yine bir başka firmadan örnek verecek olursak inşaat sektöründe yer alan Ağan Yapı, silis kumunu Kavak çevresindeki taş ocaklarından tedarik etmekte geri kalan malzemelerini ülkenin farklı yerlerinden sağlamaktadır.

Foto 21: Hammaddesini Samsun ve çevresinden sağlayan Ekinpen kapı pencere ve mobilya imalatı

Hammadde temin edildiği bir diğer yer İstanbul'dur (Şekil 29). Buradan sağlanan hammaddelerin bir bölümü yurtdışından gelmektedir. Bu bölümde sektörler çeşitlilik göstermektedir. Cam, mobilya, plastik, inşaat ve makine sanayi yer almaktadır. Kimi firmalar, bulunduğu yere göre İstanbul'da bazı hammaddelerin daha uygun olmasından dolayı işlenmemiş ya da yarı işlenmiş mamul madde teminini buradan sağlamaktadır.

Şekil 29: Kavak OSB'de yer alan sanayi kuruluşlarının hammadde teminini sağladığı yerler.

Hammaddenin ağırlıklı olarak temin edildiği üçüncü grubu diğer iller oluşturur. Bu iller içerisinde; Aydın, Eskişehir, Konya ve Kayseri yer almaktadır. Bu illerden hammadde alımının büyük çoğunluğunu inşaat sektörü yapmaktadır.

Hammadde alımının yapıldığı dördüncü grubu ise Türkiye'nin geneli kapsamaktadır. Bu kısmı hammaddeyi Türkiye'nin her yerinden veya önemli bir kısmından sağlayan firmaların başında kimyasal maddeler kullanan Beşler Kollektif sanayi sektörü gıda sektörüdür. Kurutulmuş sebze ve meyve üretimi yapmakta olan Okyanus Grup, hammaddesini ürünlerin yetiştiği ana bölgeden temin ettiğini ancak hammadde teminini sağlamamanın zor olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni kurutulmuş sebze - meyve elde etmek için bol miktarda hammadde kullanımına ihtiyaç duyulmasıdır.

Hammadde temininin sağlandığı son grubu ise yurt dışı oluşturmaktadır. Bu grup en az alımın yapıldığı kısımdır. İthalat yapan sektörler cam ve inşaat sanayidir.

Bölgede kurulan sanayi kuruluşlarının çoğunun hammaddeye yakın olmayı tercih etmedikleri görülür. Bu durumun oluşmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bunlardan bazılarını maddeler halinde özetleyecek olursak;

- Sanayi kuruluşlarının sahiplerinin bazılarının Samsunlu olmalarından buraya yerleşmeleri,

- Başta Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi olmak üzere pazara yakın olma düşüncesi,
- Samsun'da alanın daralmasından dolayı Kavak OSB'nin tercih edilmesi veya tercih edilmek zorunda kalınması,
- Kavak'ta ucuz işçi temini,
- Kavak'ın Samsun'a göre daha az nemli olması gibi durumlar önemli faktörleri oluşturmaktadır.

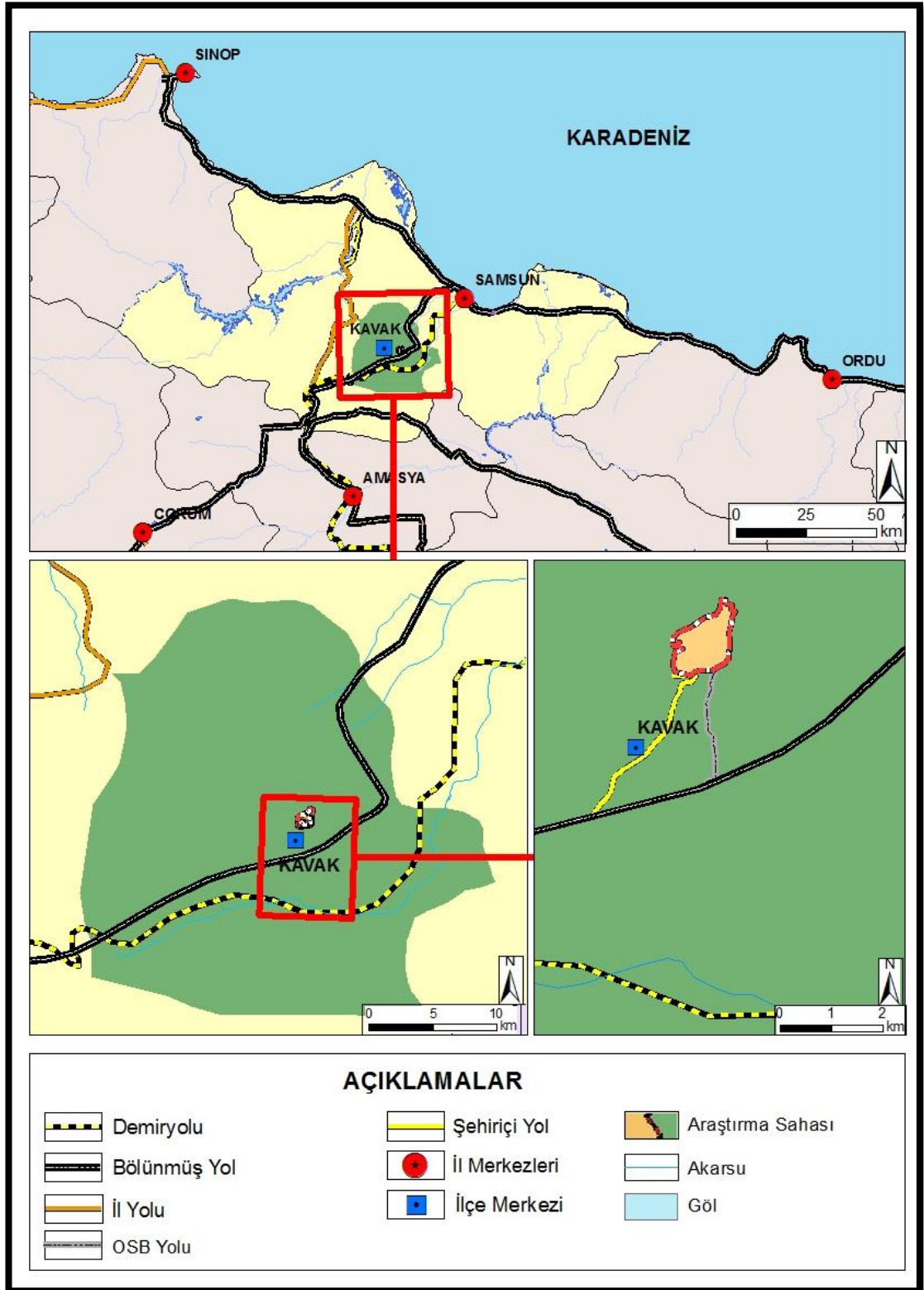
3.2.2.1.3. Ulaşım İmkânları

Kavak ulaşım şartları açısından çok önemli bir konuma sahiptir. Samsun - Ankara Bölünmüş Yolu üzerinde olmas (Foto 22). Bunun yanında demiryollarına, limana ve havaalanına yakın pozisyonundadır.

Foto 22: Kavak üzerinden geçen Samsun - Ankara Bölünmüş Yolu

Doğu ve Orta Karadeniz Bölümü'nden; Ankara, İstanbul ve İzmir başta olmak üzere ülkenin diğer önemli merkezlerine daha kolay ulaşım sağlayabilmek için Kavak üzerinden geçmek gerekir (Şekil 30). Bunun yanında ilçenin kuzeyinde Sinop ve Ordu'ya ulaşım da bölünmüş yollara sahiptir. Ayrıca ülkenin doğusuna ve güneyine hızlı ve kolay erişim imkânı vardır. Bu durum Kavak ilçesini potansiyel bir güç haline getirmektedir. Bölgede kurulan Kavak OSB'nin kısa sürede doluluk oranını yakalaması bunun en önemli kanıtıdır.

Şekil 30: Kavak ilçesi ulaşım haritası

Kavak OSB havaalanına 70 km, Samsun Limanı'na 50km ve Sivas - Ankara Demiryolu'na 6 km uzaklıktadır. Fakat yakın mesafelere rağmen firmalar havaalanını ve demiryolunu kullanmamaktadır. Ayrıca önemli yerleşim merkezlerinden Ankara'ya 373 İstanbul'a 725 km uzaklıktadırlar.

Kavak OSB ilçe merkezine 2 km uzaklıktadır. Bundan dolayı elverişli ulaşım imkânlarından faydalanmaktadır. Bu sahip olduğu konumunun avantajıyla firmalar, daha az maliyetle hammadde alımına ve mamul madde satışına ulaşmıştır. Metal eşya sanayisinde faaliyet gösteren bir firma Kavak'ın İstanbul'a Samsun'a kıyasla daha yakın olmasından dolayı burayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Kavak OSB'nin ulaşım imkânları yatırımcıların bölgeye ilgisini de arttırmıştır. Buna bağlı olarak kurumsal bir firma olan Weber Yapı Kimya Sanayisi'nin bölgede kurulması (henüz faal değildir) buna önemli bir örnektir.

Kavak'ın konumu sevkiyatın daha kolay ve elverişli olmasını sağlamıştır. Bu sayede firmalar Samsun veya çevresinden boş dönmek istemeyen nakliye araçlardan faydalanarak ürünleri daha az maliyetle taşıtmaktadır. Bu da firmalardan bazılarının Bafra'ya kıyasla burayı tercih etmelerindeki etkenlerden birinin anayol üzerinde olmalarından ötürü nakliye de sıkıntısı çekmemeleri olarak belirtmişlerdir. Kavak OSB'de yer alıp şirket merkezleri Samsun'da olan bazı firmalar ise il merkezine uzak kaldıklarından dolayı şikâyetçi olmuşlardır.

Kavak Organize Sanayi Bölgesi biri anayola diğeri şehir merkezine bağlanan iki yola sahiptir. Anayola bağlanan yol geniş asfalt yoldur (Foto 23). Fakat şehir merkezine bağlanan ise yapı itibariyle stabilize bir yoldur (Foto 24). Bu bilgiler ışığında yolların durumu ile alakalı sorularda OSB içerisinde ki firmaların büyük çoğunluğu bir sıkıntılarının olmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanında Kavak şehir merkezine bağlanan yola yakın olan firmalar bu yolun düzeltilmesi gerektiği, düşüncesindedir. Ayrıca OSB içerisindeki yolların parke döşemeli olması OSB firmalarının birçoğunun şikâyetçi olduğu sıkıntılardandır.

Foto 23: Kavak OSB'yi anayola (Samsun-Çorum bölünmüş yol) bağlayan yol

Foto 24: Kavak OSB'yi ilçe merkezine bağlayan şehiriçi yol

Kavak OSB'de firmaların birçoğu sadece karayolunu tercih etmektedir. Fakat bu firmaların yaklaşık olarak % 25'i karayoluna ek olarak denizyolunu da kullanmaktadır. Denizyolunu kullanan firmalardan Kardelen Isı Sanayi ihracat durumuna göre Türkiye'deki tüm limanlardan faydalanmaktadır (Foto 25).

Foto 25: Türkiye'nin tüm limanlarından yararlanarak ihracat yapan Kardelen Isı Sanayi

3.2.2.1.4. Pazar Şartları

Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların önemli bir kısmının Samsun kökenli olan eski firmalardan oluşması OSB'nin pazar şartlarının gelişmesini etkilemiştir. İmalat açısından daha geniş yer edinen firmaların pazarını çoğunlukla yurt dışı pazarı oluşturmaktadır. Buna göre Kavak OSB'nin pazar şartlarını dört gruba ayırabiliriz.

İlk grubu Samsun ve Karadeniz'in bazı illerini kapsamaktadır. Bu bölümün çoğunluğu inşaat sektöründen meydana gelmektedir. Bunun yanında plastik sanayi de yer almaktadır (Foto 26). Bölümde yer alan kuruluşlardan inşaat sektöründe; dış cephe, ısı yalıtım, dış cephe dekoratif malzeme ve strapor üretimi gerçekleştirilmektedir. Plastik ve mobilya sanayide ise kapı ve pencere imalatı yapılmaktadır. Büyükşehir belediyesi kanununa göre binalarda ısı yalıtımın zorunlu olması Samsun'u inşaat sektörü için önemli bir pazar haline getirmiştir. Bununla birlikte pencere ve mobilya imalatı yapan Fırat Pen firmasının OSB'deki şubesi Ekin Pen'in kuruluşundaki amaç gelişen inşaat sektörüne bağlı olarak pazara yakın olmaktadır.

Foto 26: Ürünlerini Karadeniz ve çevresine pazarlayan Samsun Koruge Plastik Sanayi

OSB'deki pazar alanlarının ikinci bölümünü Türkiye geneli oluşturmaktadır. Yurtdışı sektöründen sonra en fazla pazar alanı olarak seçilen sahadır. Neredeyse tüm sanayi sektörleri bu bölümde yer almaktadır. Bu sektörler; cam sanayi, inşaat sanayi, kimya sanayi, plastik sanayi ile metal eşya, makine ve teçhizat sanayiden meydana gelmektedir. Farklı alanlarda faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun bölgedeki alanla sınırlı kalmadıkları ve geniş pazar alanlarına ulaştıkları görülür.

Bölgenin üçüncü bölümünü yurtdışı pazarı oluşturmaktadır. Kavak OSB'nin toplamda pazar payının yarısı bu bölümden meydana gelmektedir. Yurtdışı bölümü bu denli geniş yer kaplamasından dolayı iki kısımda ele alınmıştır. Birinci kısmını komşu ülkeler ve Türk Cumhuriyetleri oluştururken diğer kısmında ise Amerika, Hollanda, İngiltere, Almanya, Portekiz, Lübnan ve Makedonya yer almaktadır. Yurtdışına ihracat yapan firmaların sayıları oldukça fazladır. Bu firmaların Kavak OSB'yi tercih etmelerindeki etkenler;

- Samsun'da yer olmamasından dolayı en uygun yerin Kavak OSB olması,
- Kâr marjının yüksek olması (işgücü ucuzluğu ve kuruluş yerinin OSB olması),

- Karayollarına ve limana yakın olması,
- Pazara yakın olmak (Ukrayna, Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyetleri gibi),
- Samsunlu olmaktır.

3.2.2.1.5. Enerji İmkânları

Kavak OSB; Altinkaya Barajı ve HES, Derbent Barajı HES, Hasan Uğurlu ve Suat Uğurlu Barajları gibi enerji üretimi sağlayan barajlara yakın konumda yer almaktadır. Dolayısıyla sanayi açısından önemli olan enerji ihtiyacını Kavak OSB, kolay bir şekilde temin edebilme potansiyeline sahiptir.

Buna karşın OSB trafo merkezinde yaşanan arızalar elektrik kesintilerine neden olmaktadır. Bu durum firmaların üretimlerini olumsuz etkilemektedir. Firmaların büyük çoğunluğu Kavak OSB'deki en önemli sıkıntılarının başında enerji sorunu geldiğini belirtmişlerdir. Elektrik problemi ile ilgili yaşanan sıkıntılardan biri de 2014 Mayıs ayında Kavak OSB'nin elektrik trafosunda meydana gelen yangındır. Bunun nedeni trafoda kullanılan malzemenin eski olması ve OSB'de enerji tüketimini kaldıramamasından kaynaklanmaktadır (Foto 27).

Foto 27: Kavak OSB'de Mayıs, 2014'te meydana gelen trafo yangını

Kaynak: www.samsungundem.com

Bununla birlikte, yakın zamanda (Aralık 2014) OSB müdürü ile yapılan mülakat neticesinde bu sorunun çözümü için uğraştıklarını ve sıkıntının büyük oranda çözüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca OSB'de trafo indirici merkezinde herhangi bir arıza olmaması halinde elektrik kesintisinin olmayacağını belirtirken ve yine aynı ay içerisinde en son yaşanan sıkıntının ardından yeni bir problem yaşanmadığını bilgisine firma yetkililerinden edindik

Kavak OSB'de henüz doğalgaz mevcut değildir. Sanayi kuruluşlarının %25'i doğalgazın olmamasından şikâyet etmektedir. Bazı firmalar ise üretimde doğalgaza ihtiyaçları olmadıklarını, Doğalgaz gelirse sadece ısınmada ve mutfakta kullanacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca konuyla alakalı OSB yetkilisiyle yapılan görüşmelerde doğalgazla ilgili olarak şunları belirtmiştir;

"Doğalgazın bölgeye gelmesi iki aşamalı olarak düşünülebilir. Birinci aşama'da ilk olarak Kavak'a gelmesi gerekiyor ki OSB alsın. 2. Aşamada Çorum'dan yaklaşık 30 km öteden gelecek hat Tatarmuslu köyü üstünden geçecek. Bu bölge OSB'ye Kavak'tan daha yakındır. Hattın geçeceği yer BOTAŞ tarafından belirlendi fakat doğalgazın ne zaman geleceği belli değil.

Doğalgazın üretim projesinde kullanana faydası var. 100 milyon sarfiyat var. Firmalar doğalgazın çekiminde 100 milyon sarfiyatı ödemek zorundalar. Projesinde doğalgazı kullanacak firma sayısı da azdır. Bununla birlikte Projesinde kömür kullanacak üç firma için çevre kirliliğini önlemek açısından doğalgazın kullanılması önemlidir. Ayrıca doğal gazın bölgeye çekilmesi yatırımcıları kendine çekebilir".

Kavak OSB, 2014 yılı itibariyle aylık ortalama (11 ay) 146142 kwh elektrik enerjisi tüketmiştir. Buna göre 2012 - 2014 arasında elektrik tüketimini değerlendirildiğinde elektrik tüketiminin %28 arttığını görürüz. Firma sayısının artmasına paralellik göstermiştir. Bunun yanında bazı firmaların üretimini arttırması da elektrik tüketiminde önemli bir faktördür. Ayrıca firmaların aylara göre elektrik tüketimlerini değerlendirildiğinde Ekim ve Kasım aylarında tüketimin daha fazla olmaktadır. Bundaki etken genel olarak firmaların pazara hitap ettikleri dönemin sonbahara denk gelmesidir Bu zamanlarda üretimin artışına bağlı olarak elektrik tüketimi de artış göstermiştir. Ayrıca ısıtma ve soğutma sistemlerini firmaların yazın

ve kışın kullandıklarını varsayacak olursak Ekim ve Kasım aylarında elektrik tüketiminin fazla olması bu dönemde üretim yoğunluğunun diğer aylara göre fazla olduğunu kanıtlar.

3.2.2.1.6. Teşvikler

Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin teşvik durumuna Bafra OSB ile benzer özellikler taşıdığı için Bafra'nın çevresiyle ilişkisi bölümünde Teşvik başlığı altında değinilmiştir.

3.2.2.2. Kavak'ta Sanayi Faaliyetleri

Kavak'ta ilk sanayi kuruluşları kireç, tuğla ve kiremit üretimi şeklinde gelişmiştir. Bu alanda faaliyet gösteren fabrikalar yıllardan beri üretimlerini sürdürmektedirler. Samsun TSO'dan (1997) alınan verilere göre toprak sanayi alanında 1965 yılında Arılar Tuğla, 1968'de Altan Tuğla Fabrikası kurulmuştur. 1970'lerden sonra tuğla fabrikasının cazip hale gelmesi sektördeki firma sayılarının artmasını sağlamıştır.

Kavak'ta 1992 yılında 10 tuğla fabrikası bulunmaktaydı. Ancak sayıları git gide azalmıştır. Bu düşüşün oluşmasında Osmancık, Boyabat, Niksar'da üretilen tuğlaların bölgede hâkim olmaya başlaması, gelişen teknolojinin gerisinde kalmaları ve 2001 yılında yaşanan kriz ile birlikte eski cazibesini yitirmesi etkili olmuştur. Böylece piyasa ile rekabet edemeyen birçok firma kapanmış, sayıları günümüzde 3'e kadar düşmüştür. 2013 itibarıyla bu fabrikaların yaklaşık 11 -22 bin m³ üretim kapasitesi vardır.

Kavak'ta ilk olarak 1981 yılında devletin teşvik kredileriyle açılarak faaliyete geçen kireç fabrikaları hammaddeyi Kavak ve yakın çevrede bulunan yirmi altı ocaktan temin etmekteydiler (Döş, 1998: 36).

Kavak'ta 1992 yılında 8 kireç ocağı, 5 kireç torbalama fabrikası faaliyetteydi. Yörede geniş alan kaplayan kireç, sadece Karadeniz sahil boyunca yer allan illere ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde; Sivas, Erzurum, Erzincan, Ağrı ve Doğubayazıt'a kadar olan geniş bir alana pazarlanmaktadır. Özellikle o dönemde Doğu Anadolu'ya kireç, demir yolu ile nakledilmekteydi (Uzuneminoğlu, 1994: 284). Dolayısıyla Kavak'ta

hammadde avantajının yanı sıra ulaşım faktörünün de iyi olması ürünlerin Türkiye'nin birçok yerine pazarlanmasını sağlamıştı.

2014 yılı itibariyle 7 adet kireç fabrikasında 120 kişiye istihdam sağlanmaktadır. Sayılarında bir azalma söz konusu olsa da tuğla fabrikaları kadar bir gerileme yaşanmamıştır.

Günümüzde taş toprağa dayalı sanayi kollarının sayısı 22'yi bulmaktadır. Bu sanayi kollarına hazır beton ve mermer tesisleri de eklenerek çeşitlenmiştir. Ayrıca bölgeye kurulması planlanan Kavçim Entegre Çimento Fabrikası'nın 2015'te faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Bu sanayi tesisinin Kavak için büyük bir yatırım olacağı ve 2000 kişiye yakın istihdam sağlayacağı öngörülmektedir.

Buğday tarımının yaygın olduğu ilçede eski sektörlerden biri de un değirmenlerdir. Bunlardan biri olan Kavak Çiçek Un fabrikası, 1940'lı yıllarda değirmen olarak işletilmiştir, günümüze kadar el değiştirmesiyle birlikte halen Kavak'taki sanayiler içerisindeki yerini kaybetmemiştir. Toplamda bu sektörde 2 firma yer almaktadır.

Tavukçuluk sektörü Kavak ilçesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemli sanayi işletmelerinden biride Köy-Tür Piliç Fabrikasıdır. Kavak'ta 1985 yılında faaliyete geçmiş ve halen işletilmektedir. Günümüzde firma 257 kişiye istihdam sağlamaktadır. Köy - Tür tavukçuluk sadece Kavak'ta değil Türkiye'nin bazı illerinde de bulunmaktadır. Köy-Tür piliç entegre üretim projesini Türkiye Kalkınma Vakfı kırsal alanda gelir düzeyini ve yoksulluğu gidermek için 1983 yılında Ankara, Kayseri ve Diyarbakır'da faaliyete geçirmiştir. 1985 yılında Türkiye'nin birçok şehrinde Köy-Tür bölgesel şirketleri bir çatı altında toplanarak, Türkiye'nin en büyük beyaz et üreticisi olmuştur (TKV, 2014) Ancak 2001 yılında ekonomik krizden etkilenmiştir. Devletin kredi teşvikleriyle açılmış olan bu kuruluş 2010 yılında Samsun kökenli olan Çakıroğlu Grup tarafından isim hakkı devralınmıştır (Çiftlik Dergisi, 2014). Köytür dışında ilçede faaliyette olan tavukçuluk sektöründe birçok firma yer almaktadır. Bu kuruluşlar kırsal alanda yaşayan insanlar için istihdam sağlayarak göçü azaltmaktadır.

Günümüzde bu sektörlere ek olarak tekstil, kömür eleme ve fabrikasyon yemek yapan kuruluşlar faaliyet göstermeye başlamıştır. Bunlardan Novak tekstil 2010 yılında faaliyete geçmiş olup 199 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır.

Bunların yanı sıra ilçede faaliyet gösteren küçük sanayi üniteleri de bulunmaktadır. Bunlar genelde Ankara-Samsun Karayolunun her iki tarafına kurulmuş küçük atölye ve tesislerdir. Genel olarak bunlar; oto tamir, oto lastik, oto elektrik vb.dir.

Bölgeye Kavak OSB ile birlikte toplam sanayi kuruluşu sayısı 41 olmuştur. Gerek ilçe merkezine gerekse OSB'ye yapılan sanayi yatırımlarıyla birlikte işsizliğin azaltılması, bölgedeki halka geçim kaynağı olması ve dolayısıyla ilçenin kalkınmasını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece yapılan bu yatırımlar neticesinde göçün önüne geçilmeye çalışılmıştır.

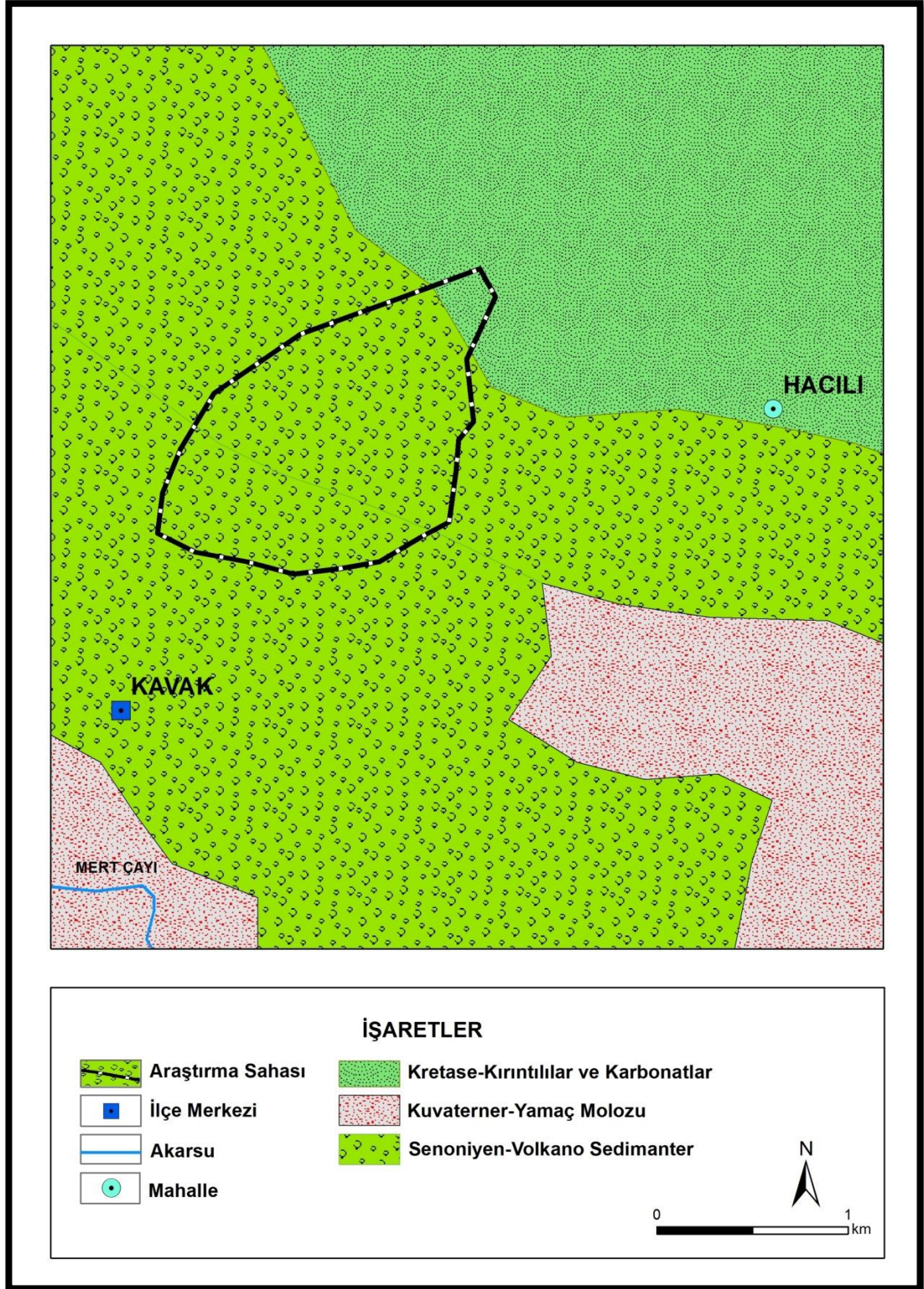
3.2.2.3. Kavak Organize Sanayi Bölgesi

3.2.2.1. Kavak OSB'nin Kuruluş Yeri Özellikleri

Araştırma sahamız Çamlık mevkiinde 104 hektar alan üzerinde kurulmuştur. Bu arazi Üst Kretase yaşlı Volkano Sedimanter Flişler üzerinde yer almaktadır (Şekil 31). Volkanik katkılı olan bu birimler kumtaşı-kil taşı- marn ve kireçtaşı ardalanmaları şeklinde görülmektedir. Volkano Sedimanter Flişler; bina temelleri ve yol yapım aşamalarında taşıma gücü ve oturma sorunları yönünden son derece güvenilir zemin olarak tanımlanmıştır (Bahadır, 1999: 4).

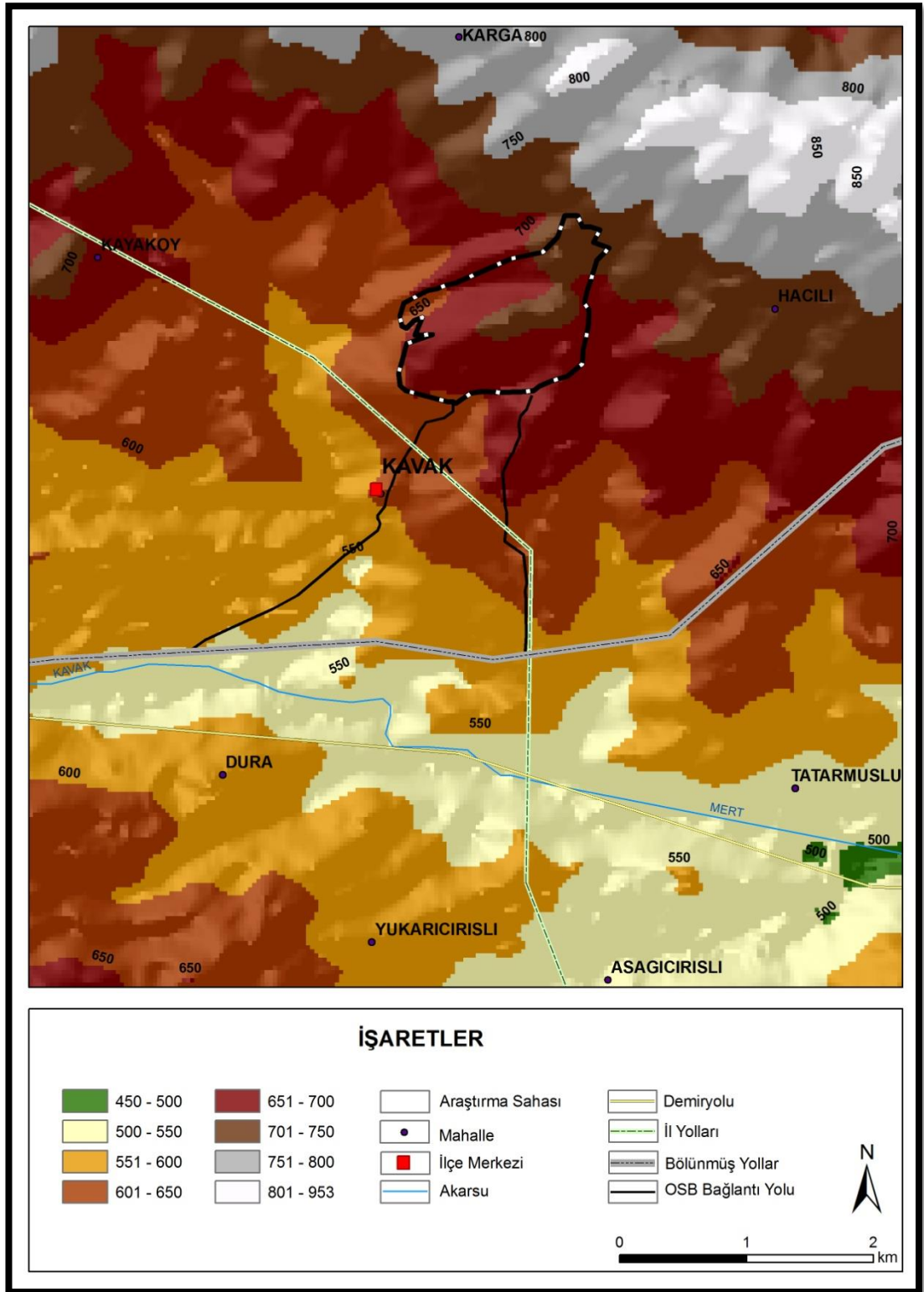
Kavak Organize Sanayi Bölgesi ilçe merkezinin 2 km kuzeyinde yer almaktadır. Kavak ilçe merkezinden hafif bir eğimle geçilen yaklaşık 741 metre yükselti üzerine kurulmuştur (Şekil 32). OSB'nin kurulduğu alanda eğim ve yükselti artarak devam etmektedir.

Kavak ve çevresi 2. dereceden deprem bölgesinde yer almaktadır. Dolayısıyla yapılarda 'Afet Bölgesinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik' hükümlerine uyulması zorunludur. Bölgenin 17 km güneyinden Kuzey Anadolu Fay hattı geçmektedir.

Şekil 31: Kavak Organize Sanayi Bölgesi ve çevresinin jeoloji haritası

Kaynak: MTA'dan temin edilen verilerden yararlanarak hazırlanmıştır

Şekil 32: Kavak Organize Sanayi Bölgesi ve çevresinin yükselti basamakları haritası

3.1.2.3.2. Mevcut Durumu

Kavak'ın konum itibariyle büyük yerleşim merkezlerine bağlanan bölünmüş yolu üzerinde bulunması, iş olanaklarının kısıtlı olması, iklim şartlarından etkilenen sanayi kuruluşları için daha az neme sahip olması organize sanayi bölgesi olarak Kavak'ın seçilmesinde etkili olmuştur (Foto 28).

Foto 28: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin doğudan görünümü

Samsun-Kavak Organize Sanayi Bölgesi, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 05.04.1993 tarihli yazısı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 1993 yılı yatırım programına dâhil edilmiştir. Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması kararı 04.12.2000 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca onaylanmıştır (Şekil 33 ve 34). Bunun neticesinde Samsun-Kavak OSB Müteşebbis Heyeti; İl Valisinin Başkanlığında İl Özel İdaresi (% 47), Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (% 47), Kavak Belediyesi (% 6) kuruluşlarından meydana gelmektedir (Samsun TSO, 2012: 72).

Şekil 33: Kavak OSB'nin 2004 yılı uydu görüntüsü
Kaynak: Google Earth

Şekil 34: Kavak OSB 2014 uydu görüntüsü
Kaynak: Google Earth

OSB'de arazinin yer seçim etüdü Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca 27.7.1993 tarihinde yapılmıştır. Alternatif alanlar içerisinde Çamlık mevkiinde arazi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca 23.1.1995 tarihinde uygun bulunmuş ve bu alan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından onaylanmıştır. Seçilen arazinin %62'si hazine arazisi % 38'i ise şahıs arazileridir (Samsun Valiliği, 2014).

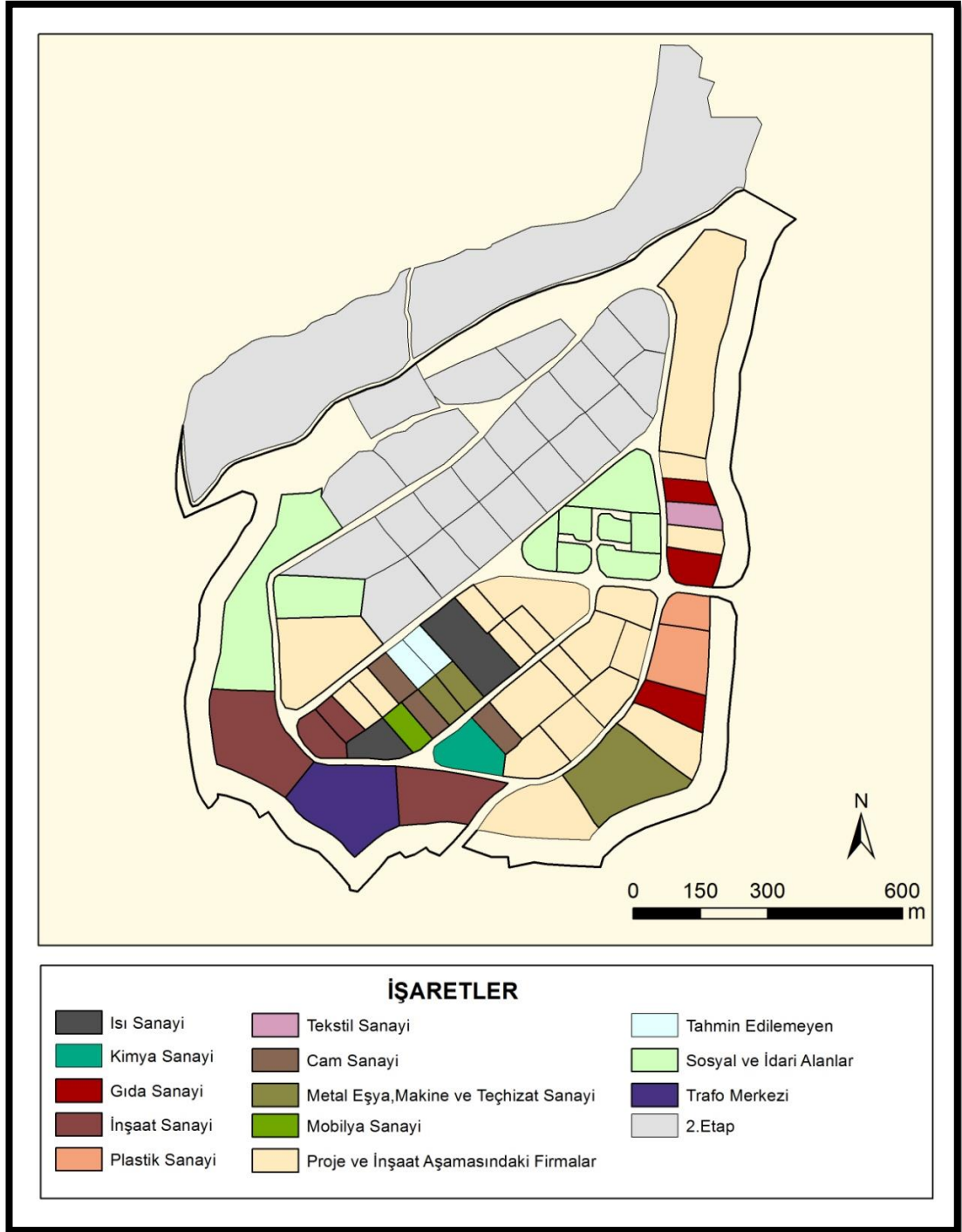
Kavak'ta OSB alanın seçiminde tarım arazisi olmamasına ve devlet arazisi olmasına büyük önem verilmiştir. Bölgeye OSB kurulacağı arazinin yarısı şahıslara aitti. Bölgenin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla bu şahıslar yetkili kuruluşlarla uzlaşmış ve OSB'nin kurulma sürecini hızlandırmışlardır. Böylece zaman kaybı yaşanmadan, sanayi altyapı çalışmalarına başlanabilmiştir. Ayrıca alınan arazilerin çok yüksek maliyete mal olmaması yatırımcıları da etkilememiştir.

Kavak OSB'nin imar uygulama alanına bakıldığında toplamda 139,3617 hektar alana sahip olduğunu görürüz. Bu alan içinde sanayi parsellerinin oranı %55,46'dır (Tablo 7). Diğer kullanım alanlarının büyük çoğunluğu henüz kurulmamıştır. Bölge iki etaptan oluşmaktadır. Birinci etabın altyapısı tamamlanmış ve 50 hektarlık kısmında 51 adet sanayi parseli yer almaktadır (Şekil 35).

Tablo 7: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin parsellere göre dağılımı

Parseller	Alan(ha)	Yüzde(%)
Sanayi Parselleri	77,2	55,4
Sosyal Tesisler	4,8	3,5
Aritma Tesisleri	4,5	3,2
Rekreasyon Alanı	1,6	1,2
Tedaş	1,6	1,1
Trafik ve Yollar	6,1	4,4
Çevre Bandı ve Yeşil Alanlar	43,1	30,9
Toplam	139,3	100

Kaynak: Samsun TSO, 2008

Şekil 35: Kavak Organize Sanayi Bölgesi mevcut yerleşim planı

Kaynak: Kavak OSB Müdürlüğünden temin edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır

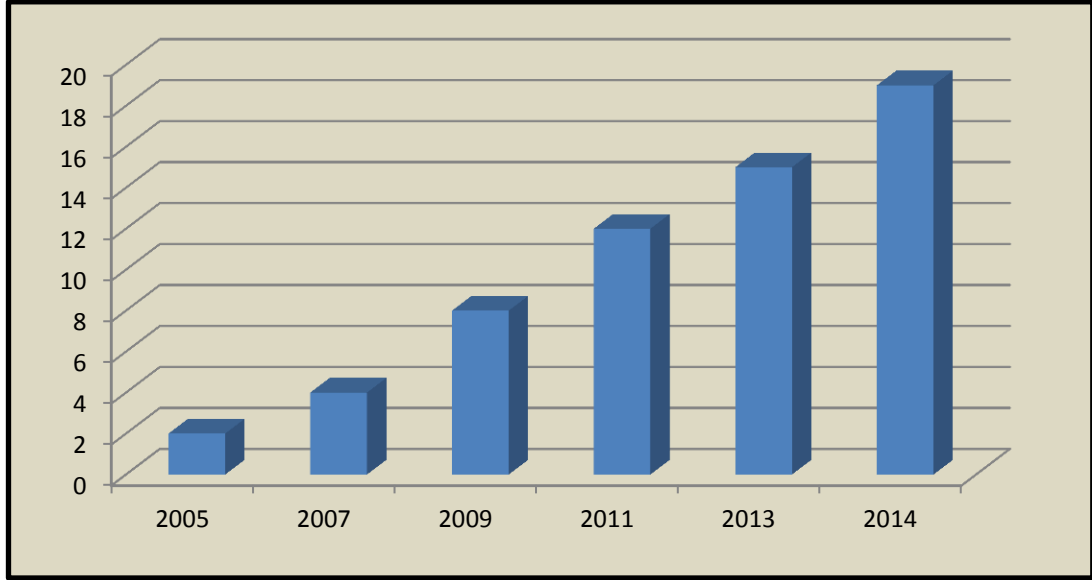
Kavak OSB'nin ikinci etap altyapı çalışması henüz başlamamıştır. Bu etap engebeli bir araziye sahiptir (Şekil 36). Bundan dolayı bu etapta kurulacak yeni sanayi işletmeleri yatırımcı için maliyetli olacaktır. Ayrıca birinci etabın çevresinde farklı alternatif alanlar düşünülmektedir. Fakat şahıs arazisinin çok olduğu ilçede çok uygun yer olmaması durumu da göz önüne alınacaktır.

Şekil 36: Kavak Organize Sanayi Bölgesi 2. Etap arazi durumu

Kavak OSB'de sanayi işletmeleri 2005 yılı itibariyle üretime geçmeye başlamıştır (Şekil 37). Varol Mutfak Sanayi ve Alemdar Soğutma Mutfak Sanayi OSB'de ilk faaliyete geçen firmalar olmuştur. 2010 yılına kadar ücretsiz arsa tahsisinin sağlanması 2005 - 2009 yılları arasında firma sayısının %75 oranında artmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak sağlanan istihdam'da 172'ye ulaşmıştır. Günümüze kadar firma sayısındaki artış istikrarlı bir şekilde devam etmiş ve 2014 yılında bölgenin birinci etabı tamamen dolmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı OSB'de 557 kişiye ulaşmıştır. Fakat bazı firmalar el değiştirmeden dolayı tam faaliyete

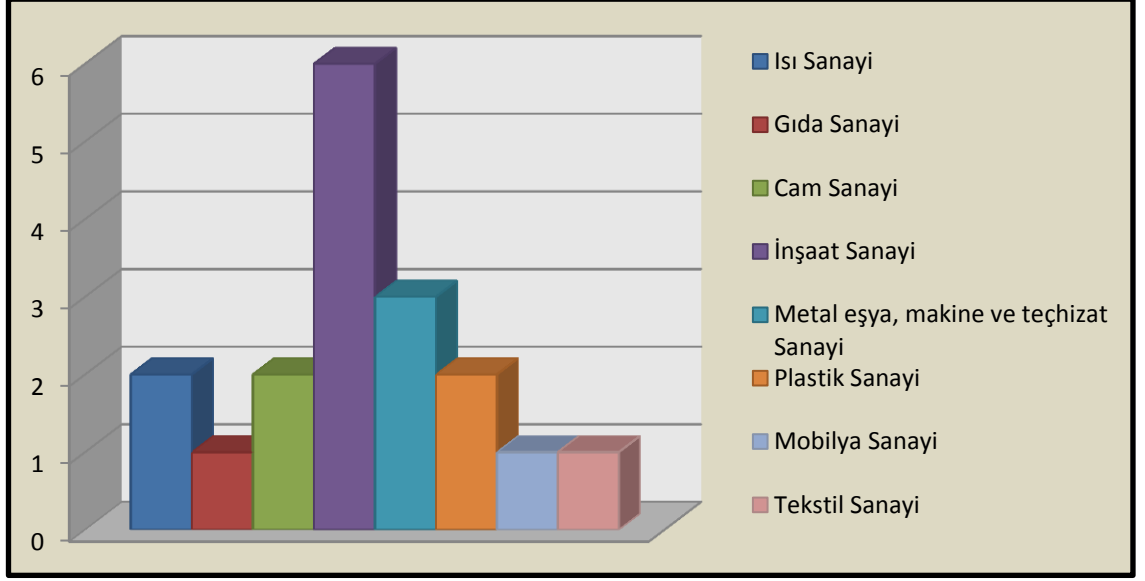
geçememiş. Bu durumda yeterli pazar alanına ulaşamamaları, Samsun'dan Kavak'a taşınan bazı işletmelerin burada istenilen verimi sağlayamaması ve kimi işletmelere göre buranın bir organize sanayi bölgesi niteliğini taşıyamaması gibi faktörler etkilidir.

Şekil 37: Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nde Yıllara göre faaliyete geçen firma sayısı

Kaynak: Samsun TSO, Kavak OSB

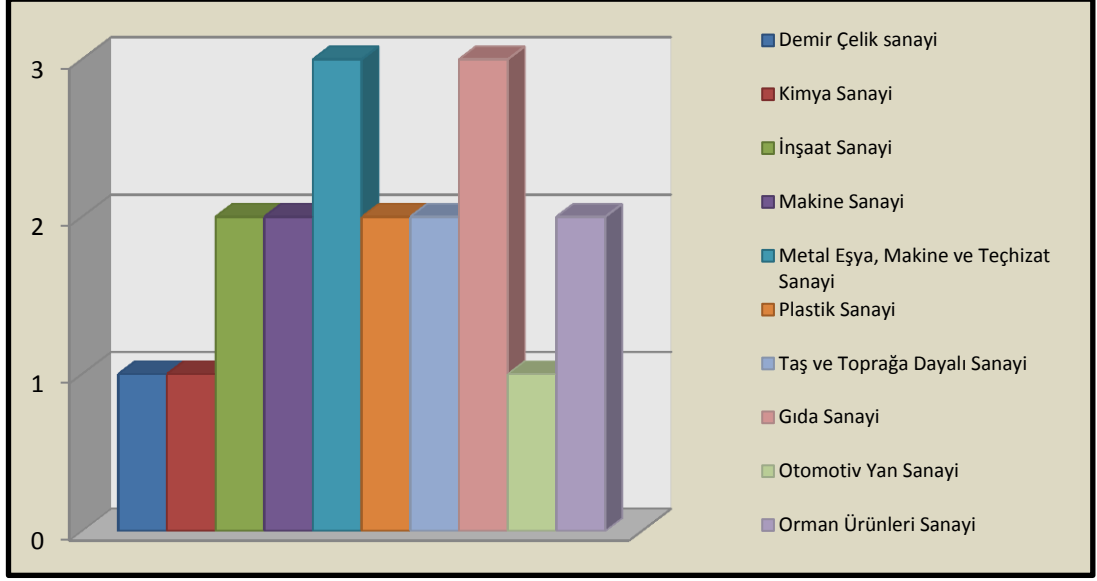
Kavak Organize Sanayi Bölgesi'nin sektörel dağılımı incelendiğinde büyük çoğunluğunu inşaat sanayisinin oluşturduğu görülür (Şekil 38). Bu sektörün önemli bir kısmı ısı yalıtım alanında faaliyet göstermektedir. İnşaat sanayi kuruluşlarının Kavak OSB yoğunlaşmasının nedeni Samsun ve çevresindeki inşaat sektörüne hitap etmek, büyükşehir kanununa göre binaların zorunlu ısı yalıtım yaptırılmasına bağlı olarak bu yönde doğacak talebe cevap vermektir. Bölgenin diğer önemli kısımlarını da cam, metal eşya ve plastik sanayi oluşturmaktadır. Kavak OSB'nin Kardeniz Bölgesinde önemli coğrafi konuma sahip olması neticesinde Pazar alanlarına yakın olması tercih edilmesinde en önemli etkidir.

Şekil 38: Kavak organize sanayi bölgesinde yer alan firmaların sektörel dağılımı

3.1.2.3.3. Gelecekteki Durumu

Kavak OSB'de birinci etap dolmasına karşın tüm firmalar faaliyete henüz geçmemiştir. 9'u proje 8'i inşaat olmak üzere faaliyete geçmeyi planlayan 17 firma mevcuttur (Şekil 40). Bu firmaların sektörel dağılımına bakıldığında faaliyete geçmiş firmalara paralel olarak karma özellik göstermektedir. Metal ve gıda sanayi çoğunluğu oluşturan firmalar olmuştur (Şekil 39). Bu firmaların toplamda 738 kişiye istihdam sağlayacağı öngörülmektedir. Böylece genel olarak OSB'de istihdam sayısının 1200 ya da 1300'e ulaşacağı beklenmektedir. Buna göre 20 bin civarında nüfusu olan Kavak'ın hane halkı büyüklüğü 3,44 olduğuna göre Kavak'ta yaklaşık 4400 kişiye hitap edecektir.

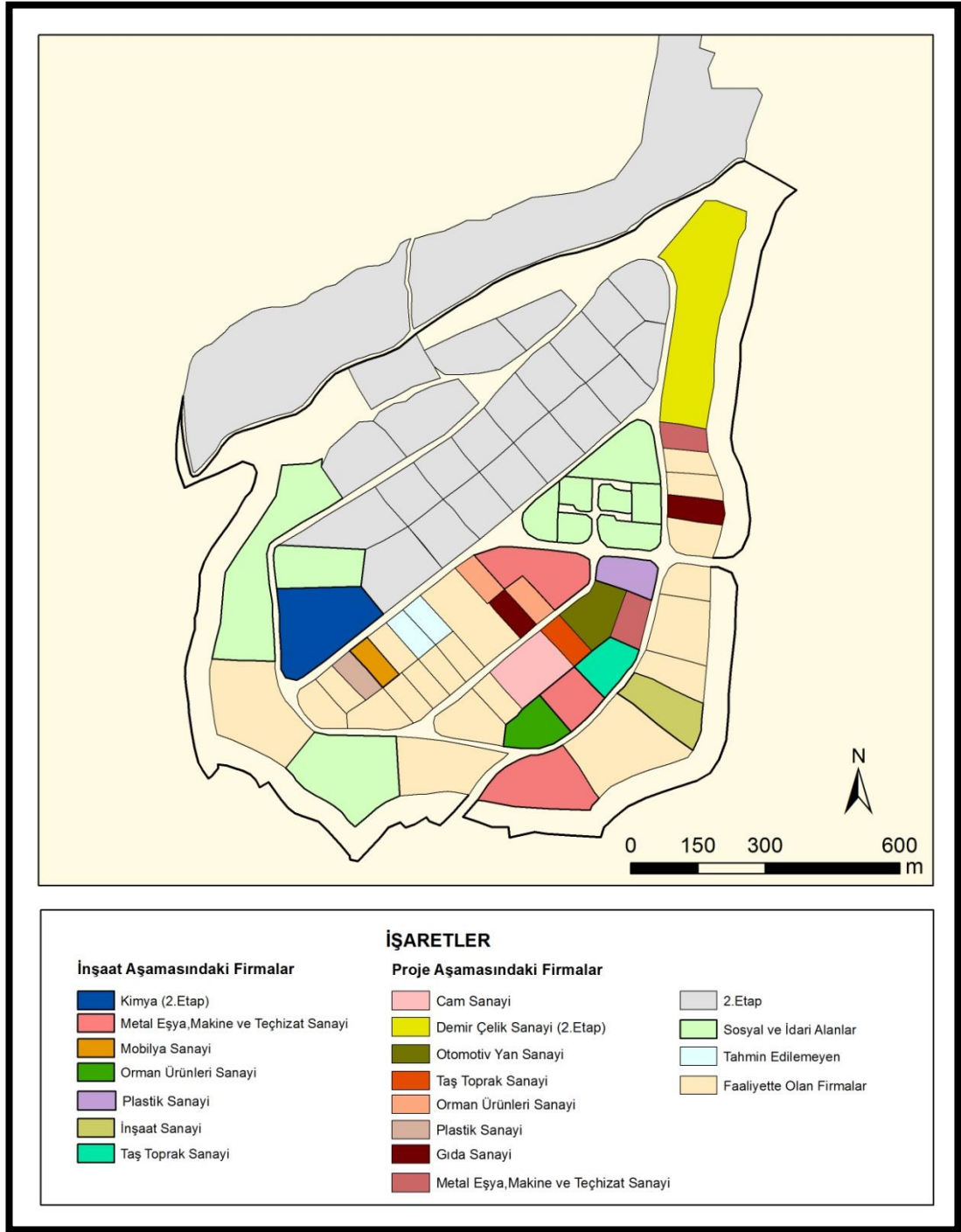

Şekil 39: Kavak OSB'de inşaat ve proje aşamasında olan firmaların sektörel dağılımı

Kaynak: Kavak OSB Müdürlüğü

OSB'de öngörülen istihdamın önemli bir kısmını proje aşamasında olan As Çelik Sanayi sağlayacaktır. Toplamda 250 - 300 kişiye istihdam sağlaması öngörülmektedir. Şuanda Merkez Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan bu sanayi kuruluşunun Kavak'ı tercih etmesindeki ana etken nem oranının Samsun OSB'ye göre daha düşük olmasıdır. Ayrıca Kavak'ın Samsun'a yakın olması, büyümeyi düşünen firmanın Kavak'ta daha geniş araziye yerleşebilme imkânı ve Kavak'ın ulaşım elverişli olması, sanayi kuruluşunun tercihindeki diğer önemli faktörlerdir.

Kavak OSB Müdürlüğü ve OKA yetkilileri Kavak OSB'ye talebin fazla olduğunu belirtmişlerdir. Samsun Merkez OSB'de sanayi alanlarının daralmasına bağlı olarak; yatırımcılar için alternatif seçenekler arasında ilk tercih olarak Bafra OSB'den çok Kavak OSB gelmektedir. Ulaşım şartlarının elverişli olması ana tercih sebebidir. Özellikle de ısı yalıtıma yönelik imalat yapan ve pazara yakın olmak isteyen inşaat sektörlerinin çok fazla talebi olduğu belirtilmiştir. Şuan mevcut 3 - 4 inşaat sanayi sektörü Kavak OSB'de yer temininin sağlanması için beklemektedir. Bununla birlikte Kavak OSB'de inşaat veya diğer sektörlerle yönelik yarımcıların talebini karşılamak için ikinci etap çalışmalarına başlanması planlanmaktadır.

Şekil 40: Kavak OSB'nin Gelecekteki yerleşim planı

Kaynak: Kavak OSB Müdürlüğünden temin edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır

Kavak OSB'de sanayi kuruluşlarının % 60'ı yeni yatırım yapmayı planlamaktadır. Buna göre yeni bina yapımı, makine artırım ve üretimde çeşitlilik yaratma projeleri başlıcaları oluşturmaktadır. Bu yatırımlar dengeli bir dağılım göstermiştir. Bunun yanında kuruluşların üçte biri yeni firma olduğundan yatırımlar da bulunmayı şuan için düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Gelecek beş yıl içerisinde firmalara durumlarının nasıl olacağı hakkında öngörüler var mı diye sorulduğunda, alınan cevapların büyük çoğunluğunda firmalar büyüyeceklerini belirtmişlerdir. Kapasitesi daha yüksek olan firmalar 2 veya 4 kat gelişim göstermeyi beklerken, geri kalan firmalarda bu artış oranı % 20 ile % 30 olarak öngörülmüştür.

Bu bilgilere ve daha önceki görüşmelere de dayanarak Kavak OSB'nin yatırım için uygun bir yer olacağı düşünülmektedir. Bölgede yerleşmiş olan firmaların % 70'inin büyüme göstermesi ve gelişimlerin devam edeceğini öngörmeleri bu görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca Kavak OSB'de birinci etabın dolması ve bölgeye yatırım için taleplerin olması görüşümüzü destekleyen bir diğer etkidir. Kavak OSB'de bu eleverişli şartların oluşmasında bölgede yer alan firmaların kar marjının yüksek olması, ucuz işgücü temini, uygun pazar şartları ile Orta ve Doğu Karadeniz Bölümünün Anadolu'ya bağlanan yol güzergâhının üzerinde olması gibi faktörler etkili olmuştur.

3.3. SWOT (GZFT) Analizi

Bafra ve Kavak OSB birbirlerine yakın konumda olmaları ve aynı il sınırları içerisinde yer almaları birçok yönden benzer özellikler göstermelerini sağlamıştır. Bununla birlikte bu benzer özelliklerde birbirlerine göre üstünlük kurabilmektedirler. Bunlardan biri de her iki bölgenin Samsun il merkezine uzaklıklarının neredeyse aynı olmasıdır (Tablo 8- 9). Fakat ulaşım şartlarının Kavak OSB'nin çevresinde daha kolay olması bölgeyi bu yönde daha üstün kılmıştır. Dolayısıyla yatırımcıların öncelikli tercihi olmuştur.

OSB'lerin konumlarından ötürü farklı iklimlere sahip olmaları işletmeciyi ve yatırımcıların seçimini etkilemektedir. Nem oranının yüksek olmasından etkilenen firmaların tercihi Kavak OSB olmaktadır. Fakat bazı dönemlerde Kavak OSB'de çok sık görülmesi de don olayları işçilerin çalışma koşullarını olumsuz etkilemekte ve suların donmasına sebebiyet verebilmektedir. Böylece iklim koşulları Kavak OSB için güçlü bir yön olmakla birlikte aynı zamanda zayıf bir yöndür. Bafra OSB ise tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinin çoğunluğu oluşturmasına bağlı olarak iklim koşullarından dolayı yönden etkilenmektedir (Tablo 9-10). Bunun nedeni tarım ürünlerinin verimliliğinin düşmesine bağlı olarak OSB'deki sanayi işletmelerinin hammadde temininde zorlanmasına sebep olmasıdır.

Her iki bölgenin zayıf yönü olan kentsel yaşam kalitesinin düşüklüğü nitelikli işgücünün ilçede ikamet etmesini engelleyen nedenlerdendir. Fakat Bafra'da sosyal yaşam alanı Kavak'a göre daha fazladır.

OSB'lerin bir diğer zayıf yönleri de gelişime, girişimciliğe ve kurumsallaşmaya çok açık olmamalarıdır. Fakat Kavak'ın bu yönden daha iyi durumda olduğunu görüşmelerden ve yapmış olunan gözlemlerden anlaşılmaktadır. Bunda etkili olan durumların başında bu bölgede firmaların çoğunluğunu çalışma sahasını genişletmek isteyen ve Samsun'da yer bulamadığı için Kavak OSB'yi tercih eden firmaların oluşturmasıdır.

SWOT analizinde belirtilen zayıf yönlerden biride Bafra ve Kavak'ın sahip coğrafi potansiyellerini çok iyi değerlendirememeleridir. Bafra'nın neredeyse yüz ölçümünün yarısı tarım arazileriyle kaplı olmasına karşın istenilen verimin sağlanamama, OSB' de bazı firmalar hammadde temininin bir kısmını farklı yörelerden sağlamaktadır. Kavak ise önemli ulaşım imkânlarına sahip olmasına karşın yeterli gelişim gösterememiştir. Fakat ilçeye ve OSB'ye son zamanlarda yatırımlar artmış ve birinci etap tamamen dolmuştur (Tablo 8-9).

Bafra ve Kavak OSB'nin tüm bu zayıf yönlerine karşın gelişimlerini sağlayabilecekleri önemli imkânlarla da sahiptirler. SWOT Analizinde belirtilen bu fırsatları değerlendirerek OSB'lerin ve ilçelerin gelişimlerine önemli katkı sağlamış olurlar (Tablo 8-9).

Tablo 8: Bafra SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER
1. Verimli tarım alanlarına sahip olması2. Samsun il merkezine yakın olması3. Tarımsal hammaddeye yakın olması4. Ilıman iklime sahip olması5. Çalışabilecek nüfusun fazla olması6. Ucuz ve nitelikli işgücü temini7. Samsun Kavaz Tren Feri hattının açılması
ZAYIF YÖNLER
1. AR-GE ve inovasyon faaliyetlerinin azlığı2. Bafra OSB'nin ana bağlantı yollarına uzak kalması3. Çevredeki yörelerde yer alan OSB'lere göre teşvik olanaklarından daha az faydalanması4. Doğalgazın olmaması5. Bafra eğitim seviyesinin düşük olması6. Eğitim seminerlerinin, kurslarının veya mesleki beceriler kazandıracak kurum ve kuruluşların yetersiz olması7. Girişimcilik ruhunun gelişmemesi ve ortaklık kültürünün oluşmaması8. Bafra şehrinde kentsel yaşam kalitesinin düşüklüğü9. KOBİ'lerin küreselleşme olgusunu yeterince algılayamamaları, rekabet güçlerinin eksikliği10. Kurumlar arası işbirliğinin zayıf olması11. Kurumsallaşmanın az olması12. Nitelikli işgücü eksikliği13. OSB verimli tarım olanaklarına sahip ilçede bulunmasına karşın yeterli ölçüde verim alınamaması14. Tanıtım yetersizliği15. Teknoloji merkezleri ve üniversite ile işbirliğinin az olması16. Teknolojinin yoğun olarak kullanılmaması17. Ondokuzmayıs Üniversitesi meslek yüksek okulunun OSB Kuruluşuna hitap etmemesi18. Markalaşmaya önem verilmeyişi19. Güvenlik sıkıntısı20. Yatırımcıların çok rağbet göstermemesi21. Samsun şehrine yakın olmasından dolayı yatırımcıların Samsun'u tercih etmeleri ve halkın bir kısmının ihtiyaçlarının Samsun'da giderilmesi

Tablo 8'in Devamı

FIRSATLAR
1. OSB'nin il yoluna bağlanması ile (OSB ile Kolay beldesi arasına yapılması planlanan geçit ile) firmaların daha hızlı ulaşım sağlayabilmesi2. İlçede ve OSB'de mesleki eğitim olanaklarının artırılması ve üniversite işbirliği ile nitelikli işgücünü kolay temin edebilme3. Tarıma dayalı sanayinin gelişebilecek potansiyele sahip olması4. Sözleşmeli tarım yöntemiyle tarım ve sanayi faaliyetlerinde üretim artışını sağlayabilme5. Serbest Bölge'ye yakın olması hasebiyle bölgeyle işbirliği içerisinde olabilme6. Bafra'ya doğalgazın gelmesi halinde bu hattın OSB'ye daha kolay çekilebilmesi7. Nitelikli işgücünü kullanarak işletmenin uluslararası tanıtımını yapma ve ihracatı artırma8. Kümelenme çalışması yapılabilecek sektör sayısının fazla olması9. Medikal İhtisas OSB'nin burada kurulacak olması10. Samsun'da Lojistik Köy'ün kurulacak olması11. Samsun il merkezine yakın olması ve ilin olanaklarından yararlanabilme imkânı12. Sosyal yaşam şartlarının geliştirilmesiyle Bafra'yı daha yaşanır hale getirme
TEHDİTLER
1. OSB'ye karayollarının kalitesinin düşüklüğü ve ağır taşıtlar nedeniyle çabuk hasar görmesi2. Mevcut sanayi tesislerinin devlet desteklerinden yeterince yararlanamamaları3. İşçi ücretlerinin çok düşük olması nedeniyle ilçede göç hareketlerinin devam etmesi.4. İşsizliğin olmasına bağlı olarak işçi ücretlerinin düşük olması, rekabetin fazla olması ve ilçenin yaşam kalitesinin düşük olması nedeniyle, firmaların nitelikli işgücü bulmasını zorlaştırması5. Bazı firmaların ödeme darlığına düşmesi ve işletmesini kapatmak zorunda kalması

Kaynak: SABEK (2006) ve Kendi tespitlerim

Tablo 9: Kavak SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER
1. Karadeniz Bölgesi'ni İç Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde olması2. Samsun il merkezine yakın olması3. Denizyolu, demiryolu, karayolu ve havayoluna yakın olması4. Nem oranının yakın çevresine kıyasla az olması ve bunun bazı sanayi kuruluşları için çekici faktör olması5. Çalışabilecek nüfusun fazla olması6. Ucuz ve nitelikli işgücü temini7. Samsun Kavaz Tren Feri hattının açılması
ZAYIF YÖNLER
1. AR-GE ve inovasyon faaliyetlerinin azlığı2. Önemli ulaşım olanaklarına sahip olmasına karşın beklenen katkıyı sağlayamaması3. Çevre illerdeki OSB'lere göre teşvik olanaklarından daha az faydalanması4. Doğalgazın olmaması5. Eğitim seviyesinin düşük olması6. Eğitim seminerlerinin, kurslarının veya mesleki beceriler kazandıracak kurum ve kuruluşların yetersiz olması7. Girişimcilik ruhunun gelişmemesi ve ortaklık kültürünün oluşmaması8. Kentsel Yaşam kalitesinin düşüklüğü9. KOBİ'lerin küreselleşme olgusunu yeterince algılayamamaları, rekabet güçlerinin eksikliği10. Kurumlar arası işbirliğinin zayıf olması11. Kurumsallaşmanın az olması12. Nitelikli işgücü eksikliği13. Don olayının olumsuz etkisi14. Tanıtım yetersizliği15. Teknoloji merkezleri ve üniversite ile işbirliğinin az olması16. Teknolojinin yoğun olarak kullanılmaması17. Markalaşmaya önem verilmeyişi18. Arazinin engebeli olması19. Yazın su sıkıntısı yaşanması20. Kavak OSB' de yan sanayinin olmaması21. Güvenlik sıkıntısı

Tablo 9'un Devamı

FIRSATLAR
1. Çevre yolunun OSB'ye yakın geçmesi2. İlçede ve OSB'de mesleki eğitim olanaklarının artırılmasıyla ve üniversite işbirliğiyle nitelikli işgücünü daha kolay temin edebilme3. Samsun Serbest Bölgesi'ne yakın olması hasebiyle bölgeyle işbirliği içerisinde olabilme4. Kavak'a doğalgazın gelmesi halinde bu hattın OSB'ye daha rahat çekilebilmesi5. Nitelikli işgücünü kullanarak işletmenin uluslararası tanıtımını yapma ve ihracatı artırma6. Su kullanımını için gölet projelerinin olması7. Samsun'da Lojistik Köy'ün kurulacak olması8. Samsun il merkezine yakın olması avantajıyla, ilin olanaklarından yararlanabilme imkânı9. Sosyal yaşam şartlarının geliştirilmesiyle Kavak'ı daha yaşanır hale getirme10. Kurumsallaşmış ve önemli istihdam sağlayan Weber kimya sanayi ile AS Çelik demir çelik sanayi kuruluşlarının bölgede kurulacak olması11. pazar alanlarına yakın olması nedeniyle gelişim potansiyeli
TEHDİTLER
1.2. 1. Samsun'un yeni teşvik yasasıyla birlikte üçüncü bölge durumuna düşmesi ve böylece çevre illerdeki OSB'lerin daha avantajlı durumda bulunması3. 2. Karayollarının kalitesinin düşüklüğü ve ağır taşıtlar nedeniyle çabuk hasar görmesi4. 3. Mevcut sanayi tesislerinin devlet desteklerinden yeterince yararlanamamaları5. 4. İşsizliğin olmasına bağlı olarak işçi ücretlerinin düşük olması, rekabetin fazla olması ve ilçenin yaşam kalitesinin düşük olması gibi nedenlerle, firmaların nitelikli işçi bulmasını zorlaştırması4. 5. Bazı firmaların ödeme darlığına düşmesi ve işletmesini kapatması

Kaynak: SABEK (2006) ve Kendi tespitlerim

SONUÇ VE ÖNERİLER

İmalatta buhar makinesinin kullanılmasıyla başlayan ve sürekli gelişen modern sanayi, dünyanın birçok yerinde yayılış göstermiştir. Bu gelişime bağlı olarak sanayi tesislerinin sayısı artmış ve kentlerde rastgele dağılım göstermeye başlamıştır. Sanayi tesislerinin bu plansız gelişimini engellemek için organize sanayi bölgesi fikri ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak sanayi kuruluşlarının şehrin dışında ortak altyapı ve tesislerden faydalanacakları planlı bir mekânda toplanmaları sağlanmıştır. Başlarda planlı kentleşmenin sağlanması amacıyla kurulan sanayi bölgeleri, günümüzde ülke ekonomisini ve ülkenin sınırları dâhilindeki geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacı da gütmüştür.

Dünya'da 19.Yüzyıl'ın sonlarına doğru kurulmaya başlayan Sanayi bölgeleri ülkemizde ilk defa 1961 yılında Birinci Kalkınma Dönemi ile birlikte pilot bölge olarak Bursa'da kurulmuştur. Dünya'da farklı isimler alan sanayi bölgeleri ülkemizde Küçük Sanayi Sitesi, Serbest Bölge, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri ve Organize Sanayi Bölgeleri olarak çeşitlilik göstermektedir. OSB'ler, KSS'ler ile birlikte en yaygın gösteren bölgelerdir. Sanayi kuruluşlarının; Çarpık kentleşme ve çevre sorunlarını önlemeyi ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasını; bunun yanında, işletmelerin bilgi ve teknolojiye dayanarak yaralanmalarını, ortak altyapı ve tesislerle daha az maliyetli ürün üretmelerini sağlamak amacıyla ülkemizde OSB'ler kurulmuştur. Günümüzde ise sayıları 153'e kadar çıkmıştır.

Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi 1981 yılında kurulmuş ve günümüzde doluluk oranını yakalamıştır. Önemli bir hinterlanda sahip olan Samsun

şehrinde sanayinin kuruluşu için arazinin dar olması, yeterli arazi olmayışı ilçelerinin çok göç vermesi ve yerel ekonominin kalkındırılması gerekliliğinden dolayı il merkezine alternatif yer aranmıştır. Dolısıyla Kavak (2000) ve Bafra'da OSB (1998) kurulmasına karar verilmiştir.

Samsun'un yüksek nüfuslu ilçelerinden Bafra'nın verimli topraklara sahip olmasına bağlı olarak, şehir içinde sanayi bölgelerinin rastgele dağılması, kırdan Bafra şehrine olan göçlerin artmasıyla istihdam olanaklarının artırılması gerekliliği ve yöre halkının istekleri ilçede OSB kurulmasında ana etkenlerdir.

Kavak'ın Karadeniz'den büyük yerleşim merkezlerine ulaşan yol üzerinde bulunması, Samsun şehrine yakın olması, işsizliğin fazla olması, ucuz ve hazine arazi varlığına sahip olması OSB'nin burada kurulmasındaki etkenlerdir.

Bu çalışmamızda iki yıl arayla kurulan ve farklı konumlara sahip olan Kavak ve Bafra sınırları içerisindeki OSB'lerin kuruluş şartları baz alınarak karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla ulusal ve uluslararası kaynaklardan, anket ve mülakat yöntemlerinden, izlenimlerden, kurum ve kuruluşlardan elde edilen dokümanlardan ve ArcGIS ile Global Mapper, Google Earth Pro programlarından yararlanılmıştır. Ayrıca bu bilgiler ışığında GZFT analizi yapılarak iki bölgenin ortak ve zıt yönleri ortaya çıkarılmıştır. Böylece Kavak ve Bafra Organize Sanayi Bölgeleri'nin sanayilerinin gelişim potansiyeli değerlendirilmiştir. Yakın çevrelerine etkileri coğrafi bakış açısıyla ele alınmıştır.

İki bölge arasındaki en önemli fark; Bafra OSB'nin verimli toprakların olduğu ilçede yerleşmesi, Kavak OSB'nin ise önemli yol güzergâhı üzerinde olmasıdır.

Bafra OSB konum itibarıyla Bafra şehrinin güneyinde, iç kesimde yer almakta ve bağlantı yoluna uzak bir konumdadır. Bafra OSB'de çevresindeki verimli toprakların avantajıyla tarıma dayalı sanayi gelişim göstermiştir. Buna göre gıda sanayi sektörleri bölgede büyük çoğunluğu oluşturmuştur. Fakat farklı sanayi kolları da bölgede yer almaktadır. Bu nedenle bölge karma bir özellik göstermektedir. Bölgede ihtisaslaşma yoluna gidilmemiştir. İki etaptan oluşan Bölgede birinci etap tam doluluğu yakalayamamıştır. ikinci etap ise henüz hizmete açılmamıştır. İkinci

etap için Medikal ihtisas OSB kurulmasına karar verilmiştir. Bu etapta ÇED raporları devam etmektedir.

Kavak OSB uygun ulaşım imkânlarına sahiptir. Bu avantajıyla 2 etaptan oluşan OSB'nin birinci etabı tamamen dolmuştur. 2. Etabın çalışmaları ise başlamamıştır. Yatırımcıların bölgeye olan talebi göz önüne alınarak ikinci etap çalışmasına başlanacaktır. Fakat Kavak OSB'nin ikinci etabının engebeli olması ve yatırımcı için maliyetli olacak olması nedeniyle bu etabın OSB'nin farklı yönlerinde faaliyete geçirilmesi öngörülmektedir. Kavak OSB'de çoğunluğu inşaat sektörü oluşturmaktadır. Daha çok ısı yalıtım faaliyetinde bulunan İnşaat sektörünün bölgede yoğunlaşmasındaki etken Samsun ve çevresinin önemli bir pazar olmasıdır. Bununla birlikte yörenin yakın çevresinden hammadde temini çok fazla sağlanmamaktadır.

Dolayısıyla Kavak OSB Bafra OSB'ye göre yatırımcılar tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Ayrıca Kavak OSB'de birinci etabın tamamen dolmasına karşın bölgeye olan talebin devam etmesi bölgenin sanayideki gelişim potansiyelini göstermektedir. Fakat Bafra OSB'de kısa zamanda faaliyete geçmesi öngörülen Medikal İhtisas OSB'nin açılması muhtemelen Bafra OSB'nin önemini arttıracaktır. Böylece başta medikal sektörünün yan sanayileri olmak üzere farklı firmaların sanayi bölgesini tercih etmesinde çekici faktör olacaktır.

Tüm bu bilgiler ışığında ve yapılan çalışmalar neticesinde maddeler halinde OSB'lerin zayıf yönlerine bunlarla ilgili çözüm önerilerine şu şekilde sıralayabiliriz:

- Her iki bölgenin zayıf yönlerinin başında Organize Sanayi Bölgeleri'nin belirtilen tanımına, amaçlarına ve özelliklerine çok fazla uymamaları gelmektedir. OSB'lerde; Sosyal, idari ve teknik yönden birçok eksik bulunmaktadır. Bunların başlıcaları;
 - Teknoloji Geliştirme Bölgeleri,
 - Restaurant, mescit, dinlenme, konaklama vb. tesisler,
 - Sağlık ve eğitim kurumları,
 - Küçük imalat ve tamirat, ticaret, banka vb.dir.

İşletmelerin; nitelikli işgücü temin edebilecekleri, ARGE ve inovasyon faaliyetlerinde bulunabilecekleri ve üniversitelerle işbirliği içerisinde çalışabilecekleri ortamları sağlamak için Teknoloji bölgeleri başta olmak üzere idari, sosyal ve eğitim tesislerin kurulması firmaların gelişiminde faydalı olacaktır.

- OSB'lerde yer alan firmaların çoğunluğunda girişimciliğe, kurumsallaşmaya markalaşmaya çok fazla önem verilmemektedir. Birçoğu tanıtıma ihtiyaç duymazken var olan pazar paylarını yeterli görmektedir. Fakat her iki bölgeyi kıyaslandığında Kavak'taki firmaların çoğunluğu gelişime daha açık bir eğilim göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasında Kavak OSB'de faaliyet gösteren bazı işletmelerin Samsun'daki alan darlığından dolayı işletmesini Kavak'a taşıması ve bu birikimin etkisiyle gelişime ve girişimciliğe açık olmasıdır. Ayrıca bölgede faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun ihracatta bulunmaktadır.

Firmaların belirtilen eksik yönlerini çözüme kavuşturmak ve firmalara girişimcilik ruhunu kazandırmak için seminerler ve kurslar verilmelidir. Bunun yanında firmaların alıcı ve satıcıyla iyi iletişim kurabilecek uzman kişilerle çalışmalarını teşvik edilmelidir.

- OSB'lerin bağlı oldukları ilçelerde sosyal yaşam koşullarının yetersiz olması ve işçi ücretlerinin düşük olması firmaların nitelikli işçi bulmasını zorlamaktadır.

Bafra, Kavak şehrine göre insanların çok daha fazla eğlenip dinlenebilecekleri alanlara sahip olsa da yeterli değildir. Buna göre Kavak ve Bafra şehirlerinde sosyal yaşam şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Böylece yatırımcıyı ve nitelikli işgücünü kendine çeker. Bu durumda sanayinin gelişimine katkı sağlar.

- Samsun il merkezinin Bafra'ya ve Kavak'a yakın olması ilçeler için güçlü bir yön olsa da bazı durumlarda dezavantaj oluşturabilmektedir. Buna göre; başta Kavak olmak üzere Bafra'da halkın bir kısmı elde edilen gelirlerin bir bölümünü daha fazla rekreasyon alanlarına sahip olan Samsun şehrinde

tüketmektedir. Bu durum ilçelerde ticaretin gelişimini ve bölgeye olabilecek yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu dezavantajı tersine çevirmek için ilçelerde insanların iyi vakit geçirebilecekleri ve dinlenebilecekleri; alışveriş merkezleri, dinlenme alanları, sinema, tiyatro vb. rekreasyon alanlarının artırılması gerekmektedir. Böylelikle büyükşehir sınırları kapsamına giren ilçelerin potansiyelleri de göz önüne alınarak alternatif merkez alanlarına dönüştürülebilirler. Bunun neticesinde OSB'ler gibi yatırımların artmasıyla birlikte önemli istihdam sağlanacak ve Samsun şehrinde yoğunlaşan nüfus il geneline yayılabilecektir.

- Her iki ilçede önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın istenilen seviyede gelişim sağlayamamıştır. Bu durumda yatırımların daha çok Samsun il merkezine yapılması önemli bir etkidir. Buna göre nüfusun tek bir merkezde toplanmasının önüne geçmek gerekir. Ayrıca Samsun'un kalkınması için yerel bölgelerin de gelişiminin sağlanması önemlidir. Tüm bu bilgiler ışığında yatırımcıların Samsun'un çevre ilçelerine yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.
- Bafra ve Kavak ilçelerinde yaşayan insanların eğitim seviyelerinin yeterli düzeyde olmaması OSB'lerin nitelikli işgücü temini zorlaştırmaktadır. Bu durum Kavak OSB'de daha belirgindir. Bu bölgede nitelikli işgücü Samsun'dan temin edilmektedir.

Sanayide verimin artmasında, ticaretin gelişmesinde önemli yeri olan nitelikli işgücünün ilçelerde yetişmelerini sağlayacak yatırımların yapılması gerekmektedir. Bunun yanında OSB projelerinde yer alan meslek yüksek okullarının açılması sağlanmalıdır.

- Bafra OSB'nin gelişimindeki önemli engellerden biri konum olarak iç kesimde kalmasıdır. Dolayısıyla kuzey - güney bağlantı yoluna uzak kalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda OSB'ye bağlanan yolun bir köy yerleşmesinden geçmesi, yolların bozuk olması diğer etkenlerdir. Ayrıca OSB'nin bulunduğu yeri gösteren tabelalar da yetersizdir.

Bu problemin çözümünde Kızılırmak nehrin üzerinden geçecek geçit yapılması planlanmaktadır. Böylece OSB'nin il yollarına bağlanması ulaşımın işletmeler için kolay ve hızlı olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda bölgeye yatırımcı talebinin artması sağlanacaktır.

- Bafra ve Kavak Organize sanayi bölgeleri, OSB kanununda belirtilen özellikleri taşımamaktadır. Bölgede planda görülmesine rağmen spor, sosyal ve eğitim alanları henüz inşa edilmemiştir. Firmalar arası etkileşimin artmasını sağlamada ve daha rahat çalışma ortamlarının oluşturulmasında ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde bu tesislerin kurulması önemlidir.
- Araştırma sahamızda, doğalgaz enerjisi mevcut değildir. Bu durum bazı sanayiler için önem teşkil etmektedir. Fakat yüksek maliyetinden ötürü bazı firmalar doğalgazın çekilmesine sıcak bakmaktadır. Bu yüzden bu enerjiye olan talep çok fazla değildir. Her iki bölgede de doğalgazın getirilmesi için öncelikle ilçe merkezine getirtmesi ve hattın oradan çekilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Doğalgaz enerjisinin sadece faaliyet halindeki firmalar için düşünülmemesi gerekmektedir. Bu enerjinin getirilmesi bazı yatırımcılar için çekici bir faktör oluşturacaktır.
- Bafra OSB verimli tarım alanlarına sahip olmasına karşın bölgede faaliyet gösteren tarıma dayalı sanayi kuruluşları hammadde teminin bir kısmını yöre dışından karşılamaktadır. Bir salça fabrikası genişleyebilmek için öncelikle hammaddenin yeteri kadar üretilmesi gerektiğini belirtmesi önemli bir örnektir.

Bu bilgiler ışığında verimli toprakların daha iyi değerlendirilmesi için intansif tarımın teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca sanayi kuruluşu ve çiftçi arasında tarım sözleşmesi yapılmalıdır. Bu sözleşme, sanayi kuruluşlarının daha planlı yatırımlar yapmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda çiftçinin daha fazla ürün üretmesi de teşvik edilmiş olacaktır. Dolayısıyla bu sözleşme çiftçiye de sanayiciye de olumlu katkı sağlayacaktır.

- Bafra Organize sanayi bölgesine olan talep Kavak'a göre daha azdır. Bununla birlikte bölgede Medikal Park'ın açılması bölgenin değerini arttıracaktır. Birçok yan sanayi kollarıyla beslenen Medikal Park birçok yatırımcıyı bölgeye çekecektir.
- Bafra Organize Sanayi Bölgesi Türkiye'nin en verimli tarım alanlarına sahip yerleşim yerlerinden biri olan Bafra'da kurulmasına karşın bölgede gıda üzerine ihtisaslaşmaya gidilmemiştir. Fakat Bafra'nın potansiyeli düşünüldüğünde böyle bir uzmanlaşma faydalı olacaktır. Krugman'ın Yeni Ekonomik Coğrafya teorisinde de üzerinde durduğu gibi birbirinin yan sanayisini destekleyen, birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışan ve bilgilerini paylaşan firmaların bir arada kümelenmesi ulusal ve uluslararası alanda rekabet güçlerini arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akkan, E. (1970). *Bafra Burnu-Delice Kavşağı arasında Kızılırmak Vadisinin jeomorfolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi. DTCF Yayınları No: 191
- Akyürek, T.E. (1983). Serbest Bölge tanımı - Dünya'da - Türkiye'de. *İstanbul Ticaret Odası, Ekonomi Yayınlar Dizisi, C4, S9*.
- Alsaç, F. (2010). *Bölgesel gelişme aracı olarak kümelenme yaklaşımı ve Türkiye için kümelenme destek modeli önerisi*. DPT Uzmanlık Tezleri. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Anonim (T.y.). Bursa Organize Sanayi Bölgesi. Erişim: 23 Aralık 2014, <http://www.madeinbursa.com>
- Kavak OSB'de Trafo Yangını (2014, Mayıs,). Samsun Gündem Haber. Erişim: 20 Aralık 2014, <http://www.samsungundemhaber.com>
- Apan, H. (1988). *Bafra İlçesinin sebzeçilik durumu geliştirme imkanları*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Yayınları, No:30
- Atalay, İ. (2001). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (3. Baskı) İzmir: Meta Basım.
- Ataş, M. C. (2006). *İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve mekânsal etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, S. (1996). Türk şeker sanayiinin kuruluş ve gelişmesinde devletin etkisi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* S4, 291-302.
- Baba, H. (2001). *Samsun - Tekkeköy arası sanayi faaliyetleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Alanlar Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Bafra Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü (BORSAB) (2014). *Bafra Organize Sanayi Bölgesi imar planı*.
- Bafra OSB (2001). Bafra Organize Sanayi Bölgesi, Mevzi İmar Planı Açıklama Raporu.
- Bafra Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2013). *Samsun iktisadi raporları*.
- Bafra Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2014). *Samsun iktisadi raporlar*.

- Bağcılar Güngören Sanayi Sitesi (T.y.). Bağcılar Güngören Sanayi Sitesi. Erişim: 23 Aralık 2014, <http://bagcilargungoren.com.tr>
- Bahadır, M. (1999). Samsun Kavak Organize Sanayi inşaat alanına ait zemin etüdü raporu.
- Bayülken, Y. ve Kütükoğlu, B. (2012). Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar. *TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Oda Raporu* (Genişletilmiş 4. baskı). Ankara: MMO/584
- Bilgiç, M. (2013). *Gaziantep'te sanayinin gelişmesinde coğrafi konumun rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014). *Türkiye 81 il durum raporu*. Ankara: Sanayi genel Müdürlüğü. Erişim: 20 Aralık 2014, www.sanayi.gov.tr
- Boston Redevelopment Authority (T.y.). Marine Industrial Park. Erişim: 21 Aralık 2014, <http://www.bostonredevelopmentauthority.org>.
- Bozdemir, E. (2014). Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatifleri'nde muhasebe uygulamaları: Bir küçük sanayi sitesinde örnek olay çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 461-477.
- Camaş, N. (2006). Tütün üretimi, yaprak tütün ticareti ve sigara sanayinin Samsun'un tarımsal ve sosyo-ekonomik yaşamı üzerindeki rolleri. *Samsun, 1. Kitap. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları*, 565-583.
- Cansız, M. (2010). *Türkiye'de organize sanayi bölgeleri ve uygulamaları*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, yayın no: 2808.
- Ceynak (T.y.) Samsun Serbest Bölgesi. Erişim: 24 Aralık 2014, www.ceynak.com.tr
- Çelik, İ. (2013). Samsun Ticaret ve Sanayi Odası *iktisadi raporu 2013*.
- Çiftlik Dergisi (2014). *Köy-Tür Efsanesinde Sona Doğru*. Erişim: 24. Aralık 2014, <http://www.ciftlikdergisi.com.tr>
- Çolakoğlu, M.H. (2002). *KOBİ Rehberi*. Ankara: TOBB Genel Yayın No Genel: 359-PM:2, Yorum Matbaacılık.
- Deane, P. (1988). *İlk sanayi inkılabı* (T. Güran, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım evi.
- Deri Organize Sanayi Bölgesi (T.y.). İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi. Erişim: 24 Aralık 2014, <https://deriorganizesanayi.wordpress.com>

- Devlet Denetleme Kurumu (DDK). (2009). *4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Uygulamalarının Değerlendirilmesi ile Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunların Çözümüne İlişkin Öneri Geliştirilmesi Araştırma ve İnceleme Raporu*. Ankara: .TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurumu. <http://cankaya.gov.tr>, Erişim: 09 Ağustos 2014.
- Devlet Meteoroloji İstasyonu (DMI). (1990 ve 2010). Bafra'nın ve Kavak'ın uzun yıllar ortalama iklim verileri.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1990). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1996). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. *Sanayi politikaları özel ihtisas komisyonu raporu* Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Erişim: 25 Aralık, 2014, <http://ekutup.gov.tr>
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2003). *Türkiye sanayi politikası (AB üyeliğine doğru)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Erişim 20 Aralık 2014, <http://ekutup.gov.tr/>
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013).
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2008). *Bölgesel gelişmede temel araçlar ve koordinasyon alt komisyon raporu. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, yayın no: DPT: 2766, ÖİK: 702.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2014). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018).

- Doğan, M. (2013). Geçmişten günümüze İstanbul'da sanayileşme süreci ve son 10 yıllık gelişimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*. S 27, 511-550
- Doğanay, H. (2011a). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası* (5 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., vd. (hızl.). (2011b). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- DOKAP, Kavak'ta besiciliği geliştirecek. (2014, 12 Aralık). *Haber Gazetesi*. Erişim 20 Aralık 2014, <http://www.habergazetesi.com.tr>.
- Dore Un (2011). Erişim: 20 Aralık 2014, www.doreun.com
- Dş, M. (1998). *Kavak ilçesinde Şehir fonksiyonlarının gelişimi ve Samsun - Kavak İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun
- Ekonomi Bakanlığı; Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü (T.y.). Erişim: 12 Ekim 2014. <http://www.ekonomi.gov.tr>.
- Eyüpoğlu, D. (2001). *2000'li yıllarda Organize Sanayi Blgelerimiz*. Milli Prodktive Merkezi.
- Fused Word (T.y.). Industrial Park Oberbruch. Erişim: 24 Aralık 2014, <http://www.fusedworld.com>
- Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi (GAOSB). (T.y.). 2. Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Erişim: 24 Aralık 2014, <http://www.gaosb.org>.
- Gümüş, O., vd. (hızl.). (2010). *Samsun yatırım rehberi 2010*. Samsun Ticaret ve Sanayi Odası yayın 2010/3.
- Güner, İ vd. (2001). Trabzon İlinin sanayi coğrafyası zellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, C 7, S 5.
- Hekimoğlu B. ve Altindeğer M. (2012a). *Samsun ili tarımsal yatırımcı rehberi*. Samsun: Samsun Valiliği Gıda ve Tarımcılık İl Müdürlüğü, Ziraat Mühendisli Strateji Geliştirme Birimi
- Hekimoğlu B. ve Altindeğer M. (2012b). *Tarımda sözleşmeli üretim modeli ve Samsun ili yaklaşımı*. Samsun: Samsun Valiliği Gıda ve Tarımcılık İl Müdürlüğü.
- Işık. F. (2014). Ekonomik politika aracı olarak fiziksel sanayinin unsurları: Organize Sanayi Bölgeleri, Sanayi Siteleri ve Endüstri Bölgeleri. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik*. 26 (302), 4 -6.
- International Solar (T.y.). Clenergy Teknoloji Parkı, Erişim: 24 Aralık 2014, <http://www.solar-international.net/>

- İstanbul Sanayi Odası (İSO). (2013). *Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu*. Erişim: 25 Aralık, 2014, <http://www.iso.org.tr>.
- Karabağ S. ve Şahin S. (2011). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası* (Gözden geçirilmiş 3. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karakaş, E. (2002). Kuruluş yeri açısından doğan Erdil Yağ Fabrikası (Elazığ). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C12 S2, 47-62
- Kavak Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü (2014). Yerleşim Planı.
- Kaya, M. (2011). *Türkiye'nin ilk sanayi kasabalarından biri Ayancık, Sinop*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kaygalak, İ. (2011). *Türkiye'de Sanayi Kümelenmesi: Uşak Örneği*. Doktora tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kaypak, Ş. (2011). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kentsel Değişim ve Bilgi Kentleri. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management* , 4 (1), 117 - 130.
- Köksal, A. (1972). *Bafra Ovası'nın Coğrafya Etüdü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları no. 220
- Köseoğlu, M. ve Uyanık, H. (2011). *Samsun / Kavak ilçesi turizm - kültür - tarih rehberi*. Kavak Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği. Samsun: Erol Ofset Yayıncılık.
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2000). *Organize sanayi bölgeleri kanunu*. Erişim: 20 Ekim 2014, <http://www.mevzuat.gov.tr>.
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2002). *Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu teşkilat ve görevleri hakkında kanun*. Erişim: 25 Aralık 2014, <http://www.mevzuat.gov.tr>
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2004). *Endüstri Bölgeleri Yönetmeliği*. Erişim: 22 Aralık 2014, <http://www.mevzuat.gov.tr>
- Mortenson China (2012). *Key Industrial Parks in Yangtze River Delta*. Erişim:16 Kasım 2014, www.mortenson.com
- Mutluer, M. (1995). *Denizli'de sanayi faaliyetleri ve sorunları üzerine bir ekonomik coğrafya araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- OKA. (2012). *Samsun Medikal Sanayi Sektörü'nün (MESAS) Mevcut Durum Analizi ve Medikal İhtisas Organize Bölgesi (OSB) Fizibilite Raporu*. İstanbul: Vezir Araştırma ve Danışmanlık. OKA Erişim: 10 Kasım 2014, <http://www.oka.org.tr>.

- Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu (OSBÜK). (2014). Erişim: 31 Ekim 2014, www.osbuk.org.
- Öcal, M. F. (2008). *Organize Sanayi Bölgeleri'nin bölgesel etkileri ve Konya sanayisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Öner, E. (1990). *Samsun ve çevresinin fiziki coğrafyası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Özdemir, M. (1990). *Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri*. TOBB, Yayın No: 155; Arge 65 Ankara: M N Ofset.
- Özdemir, S. (2010). *Kızılırmak Deltası'nda aktüel kıyı çizgisi değişiklikleri ve sonuçları*. Yüksek lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Özer Y. E. (2008). Sanayi bölgelerinin gelişim sürecinin Türkiye ve Dünya'daki yansımaları. *Yönetim Bilimleri Dergisi* S 6, C 7. 92-102.
- Özgüç N. (1994) *Beşeri Coğrafyada veri toplama ve değerlendirme yöntemleri*. İstanbul: İstanbul üniversitesi yayınları no: 3849
- Özgür. E. M. (2010). *Bölgesel Kalkınma*. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları. Erişim: 25 Aralık, 2014, <http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr>.
- Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma (SABEK). (2006). Samsun il gelişim stratejisi Mevcut Durum Analiz Raporu. Erişim: Erişim: 02 Eylül 2014, www.sabek.com.tr.
- Samsun İl Özel İdaresi (2009). *Samsun Strateji Planı*. Erişim: 4 Aralık 2014, <http://samsun.tarim.gov.tr>
- Samsun Merkez OSB (T.y). Samsun Organize Sanayi Bölgesi. Erişim: 24 Aralık 2014, <http://www.samsunosb.org.tr>
- Samsun Sanayi Genel Müdürlüğü (SGM). (2013). Erişim: 02 Eylül 2014, <http://kss.sanayi.gov.tr>.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (1986). *Samsun iktisadi raporları*.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (1997). *Samsun iktisadi raporları*.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2005). *Samsun iktisadi raporları*.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2012). *Samsun iktisadi raporları*.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2013). *Samsun iktisadi raporları*.

- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2014). *Samsun iktisadi raporları*.
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO). (2014). *Üye bilgileri*. Erişim: 15 Aralık 2014, <https://e.samsuntso.org.tr>.
- Samsun Time (2011, Aralık). Samsun'un Markasıyız. *Samsun Time Dergisi*, 76.
- Samsun Valiliği. (2014). Erişim: 12 Aralık 2014, <http://www.samsun.gov.tr/>
- Sönmez, E. ve Başkaya Z. (2012). Sanayi ve ulaşım fonksiyonlarına bağlı gelişen bir şehir: Nizip. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S 28.
- Steps on to establish Industrial Estate (2006, 8 Eylül). *The Hindu*, Erişim: 05.11.2014, www.thehindu.com
- Stutz, F. P., & Warf, B. (2007). *The World Economy Resources, location, trad, and Development* (5 b.). New Jersey, United States of America: Pearson Prentice Hall.
- Süt, G. (2009). *Yerel kalkınmada bir araç olarak organize sanayi bölgeleri: Sivas ve Erzincan örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin C. ve Doğanay, H. (2010). *Türkiye Coğrafyası (Fiziki, Beşeri, Ekonomik, Jeopolitik)*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Temurçin, K. (2012). Bağcılar (İstanbul) İlçesi'nde Sanayinin Gelişimi ve Yapısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*. S 26, 105 - 123.
- Tezkıran, S. (2009). *Gebze-Dilovası arasında sanayi faaliyetlerinin gelişimi ve çevreye olan etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUİK (2013). Bölgesel Göstergeler. Erişim 10 Ekim 2014, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TUİK. Genel nüfus sayımları ve Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1997, 2000. Erişim 10 Ekim 2014, <http://www.tuik.gov.tr>.
- Tümertekin, E. (1967). *İstanbul'da bir sanayi bölgesi: Bomonti*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:1282
- Tümertekin, E. (1969). *Sanayi Coğrafyası* (Genişletilmiş 3. Baskı). İstanbul: Taş Matbaası.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009a). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür ve Mekân*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009b). *Ekonomik Coğrafya küreselleşme ve kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2012). *Ekonomik Coğrafya küreselleşme ve kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) (2014). *Türkiye Kalkınma Vakfı uygulamalarına ilişkin özet bilgi*. Erişim: 22 Aralık 2014, <http://www.tkv-dft.org.tr>
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB). (2014). Erişim: 20 Aralık 2014 <http://www.tobb.org.tr/>
- Uçar D, ve Doğru A.,Ö. (2005). CBS projelerinin stratejik planlanması ve SWOT analizinin yeri. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara.
- UNIDO. (1997). *Industrial Estates principles and practice*. United Nation Industrial Development Organization.
- Uzun, A. (Eylül, 2005). Samsun ili kıyılarında antropojenik değişimler. *TURQUA Türkiye Kuvaterner Sempozyumu*. İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul
- Uzun, A. ve Yılmaz, C. (ed.). (2006). *Samsun deltaları ve beklenen değişimler*. Geçmişten geleceğe Samsun, 1. Kitap. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları 541-548.
- Uzuneminoğlu, H. (1994). Samsun'da sanayi faaliyetlerinin dağılışı, gelişme alanları ve başlıca sorunları. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9, 261 - 292
- Ünal Ç. (2010). Türkiye'de Sanayi (Tarihi Gelişimi Ve Bugünkü Yapısı). Erzurum: Mega Ofset.
- Web Aviation (T.y). Trafford Park, Manchester, Erişim: 24 Aralık 2014, <http://www.webaviation.co.uk>.
- Yaşar, O. (2004). Anadolu'da son dönemde sanayileşme yarışına katılan iller. *Doğu Coğrafya Dergisi*, C 9, S11
- Yaşar, O. (2005a), Sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının hedefleri ve öğretim teknikleri(orta öğretim). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* C 3, S 12, 55-73.
- Yaşar, Okan (2005b). Sanayi Coğrafyası öğretiminde araştırma yöntemlerinden “anket ve mülakatın kullanılması. *Doğu Coğrafya Dergisi* C10 S13.
- Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK). (2013). *Türkiye Yatırım Danışma Konseyi İlerleme Raporu*. Erişim: 22 Aralık 2014, <http://www.yoikk.gov.tr>.

- Yazıcı, H.ve Çetin, B (2005, Kasım). Sanayi Coğrafyası açısından bir araştırma: Burdur Tarım Alet ve Makineleri İmalat Sanayii. *I. Burdur Sempozyumu*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Yılmaz, A. (2005). *Çorum Sanayii*. Samsun: Etüt Yayınları
- Yılmaz, C. (1996). Sulama amaçlı baraj suları altında kalan tarım alanları Derbent Barajı ve Bafra Ovası Sulama Projesi. *Akademik Açık*, S2, (219-239).
- Yılmaz, C. (2005). Kızılırmak Deltasında meydana gelen erozyonun coğrafi analizi. *TURQUA Türkiye kuvaterner Sempozyumu*. İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul
- Yılmaz, C. (2007). *Bafra Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* (2b). Samsun: Kızılırmak Ofset Matbaacılık
- Yılmaz, C. (2011, Ekim). Samsun şehri; kuruluş yeri, nüfus ve kentsel gelişim Özellikleri. *Samsun Sempozyumu*. Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yılmaz, M. (2002). *Çorum İlinde Endüstri*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yiğit, H. (2001). *Bafra Ansiklopedisi*. Bafra: Bafra Ofset Tesisleri.
- Yiğit, H. (2006). *Bütün yönleri ile Zümrüt Bafra* (2. Baskı). Bafra: Bafra Ofset Tesisleri.
- Zeybek, H. İ., vd. (2012, Nisan). Bafra Ovası'nın Fiziki Coğrafya özellikleri, *Potansiyellerinden Hedeflerine Bafra Sempozyumu*. Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.

ÖZGEÇMİŞ

Muhammed Akif ÖZÇELEBİ 06.03.1985 tarihinde Siirt'te doğdu. Siirt Lisesi'ni bitirdikten sonra Fatih Üniversitesinden 2010 yılında mezun oldu. 2011 yılında OMÜ SBE Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans programına başladı. İyi derece İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları; Sanayi Coğrafyası, Turizm Coğrafyası, Ekonomik Coğrafya, Fotoğrafçılık ve Belgesel'dir.

İletişim Bilgileri

E mail: makifozcelebi@gmail.com

Cep: 05548454605